

6ο Γενικό Λύκειο Βόλου

ΙΣΤΟΡΙΑ Α ΛΥΚΕΙΟΥ

Λιδάσκουσα : Δέσποινα Παυλίδου

Οι λαοί της Μεσοποταμίας (σ.10-20)

Η χώρα

Μεσοποταμία ονομάστηκε από τους αρχαίους Έλληνες η χώρα την οποία διαρρέουν ο Τίγρης (ανατολικά) και ο Ευφράτης (δυτικά). Με το όνομα αυτό οριοθετείται μια μεγάλη περιοχή που περιλαμβάνει τις κοιλάδες των δύο ποταμών και των παραποτάμων τους. Εδώ βρίσκεται σήμερα το Ιράκ.

Η βόρεια Μεσοποταμία είναι ορεινή και ονομάζεται από τους Έλληνες Ασσυρία. Στη μέση και νότια το έδαφος είναι αργιλώδες και άγονο και είναι η γνωστή μας Βαβυλωνία. Όμως η άρδευση της γης από τα νερά των ποταμών μετέβαλε τις άγονες εκτάσεις σε εύφορες για την καλλιέργεια σιτηρών. Το νότιο μέρος της χώρας ονομαζόταν Χαλδαία.

Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση.

Η Μεσοποταμία ήταν χώρα γεωργική. Από την 4^η χιλιετία οι Σουμέριοι, οι αρχαιότεροι κάτοικοι είχαν ως κύρια ασχολία την άρδευση και την καλλιέργεια των χωραφιών. Έτσι εξασφαλίστηκε η πλούσια συγκομιδή σε σιτάρι και κριθάρι, ενώ παράλληλη εκτροφή μεγάλου αριθμού κοπαδιών εξασφάλιζε ποσότητες γάλακτος και μαλλιού.

Αρκετοί από τους κατοίκους ασχολήθηκαν με τη βιοτεχνία και τη μεταλλοτεχνία. Η υπερπαραγωγή προϊόντων οδήγησε στην ανάπτυξη του εμπορίου που βασιζόταν στην εξαγωγή του πλεονάσματος, ιδιαίτερα των γεωργικών και κτηνοτροφικών αγαθών και την εισαγωγή πρώτων υλών, ιδίως μετάλλων.

Η κοινωνία

Επί Σουμερίων υπάρχει καθεστώς ατομικής ιδιοκτησίας.

Το μεγαλύτερο μέρος της γης ανήκει στους ευγενείς και τους ιερείς.

Τις μεγάλες εκτάσεις καλλιεργούν ελεύθεροι καλλιεργητές που είναι ακτήμονες.

Μέρος της γης ανήκει σε πολίτες που ανήκουν σε πατριαρχικές οικογένειες και σε κοινότητες.

Ο ηγεμόνας κάθε πόλης θεωρούνταν και ο εκπρόσωπος του Θεού στη γη.

Η κοινωνική πυραμίδα είχε ως εξής:

Το κράτος είχε θεοκρατική οργάνωση και χαρακτήρα.

Ο ανώτατος άρχοντας θεωρούνταν θεός ή προσωποποίηση του θεού.

Οι ευγενείς και οι ιερείς αποτελούσαν ιδιαίτερη τάξη.

Στη βάση της πυραμίδας βρίσκονταν οι ελεύθεροι πολίτες, γεωργοί, τεχνίτες, κ.α

Οι δούλοι ήταν κυρίως αιχμάλωτοι πολέμου και ελεύθεροι γεωργοί που λόγω χρεών είχαν χάσει την ελευθερία τους.

Οι Σουμέριοι

Την 4^η χιλιετία στη Χαλδαία έρχονται οι Σουμέριοι. Ακόμη δεν έχει δοθεί πειστική απάντηση για την προέλευσή τους.

- Οργανώνονται σε πόλεις στα μέσα της χιλιετίας και δημιουργούν τεράστια ανάκτορα με πρωτότυπους ναούς , **τα ζιγκουράτ** και οχυρώνονται με μεγάλα τείχη. Οργανώνονται σε πόλεις - κράτη όπως οι αρχαίοι Έλληνες.
- Ανακάλυψαν τον τροχό και τον χρησιμοποίησαν για την άρδευση της γης ,την κατασκευή του άρματος και αλλού.
- Προχώρησαν στον υπολογισμό των καλλιεργήσιμων εκτάσεων
- Χρησιμοποίησαν μεταλλικά εργαλεία και τελειοποίησαν το άροτρο.
- Κατάφεραν πρώτοι να πετύχουν την αποβουτύρωση του γάλακτος
- Για την κατασκευή κτιρίων χρησιμοποίησαν τον άργιλο, αφού απουσιάζει η ξυλεία και η πέτρα και δημιούργησαν τον πλίνθο ως οικοδομικό υλικό.
- Δημιούργησαν τη σφηνοειδή γραφή και μας έχουν διασωθεί χιλιάδες πινακίδες με σφηνοειδείς χαρακτήρες.
- Ανέπτυξαν εμπορικές σχέσεις με άλλους λαούς (Καύκασο, Ινδίες, Μ.Ασία) και επινόησαν ορισμένα μέτρα και σταθμά καθώς και τα πρώτα νομίσματα και τις σφραγίδες

Ο πολιτισμός

Η θρησκεία

Η κάθε πόλη ανήκει σε κάποιο θεό. Αυτός κατοικεί στο μικρό ναό στην κορυφή ενός οικοδομήματος ,μιας βαθμιδωτής πυραμίδας , **το ζιγκουράτ**. Αυτό ήταν τόπος λατρείας αλλά και διοικητήριο, θησαυροφυλάκιο, αποθήκη εμπορευμάτων κ.α.

Τα σημαντικά φύλα που ήρθαν μετά τους Σουμέριους υιοθέτησαν τις ίδιες λατρευτικές αντιλήψεις.

Σημαντικότερος θεός στη Βαβυλώνα ήταν ο Μαρνούκ, θεός προστάτης της Βαβυλώνας, ενώ την εποχή των Ασσυρίων ήταν ο Ασσούρ, θεός προστάτης της Νινευί.

Οι λαοί της Μεσοποταμίας πίστευαν πως η μοίρα των ανθρώπων καθορίζεται από τη θέση των αστερών την ώρα της γέννησής τους καθώς και στην τιμωρία των ανθρώπων από τους θεούς. Έτσι γεννιέται η ιστορία του κατακλυσμού.

Η γραφή

Οι Σουμέριοι χρησιμοποιούν γραφή με σφηνοειδείς χαρακτήρες. Τη γραφή αυτή υιοθετούν κι οι υπόλοιποι λαοί της Μεσοποταμίας. Αποκρυπτογραφήθηκε το 19ο αιώνα από τους Grotfend και Rawlinson.

Οι επιστήμες.

- Αναπτύσσονται η χωρομετρία, η γεωμετρία ,η αριθμητική.
- Αναπτύσσονται η αστρολογία και η αστρονομία

- Μελετούνται οι φάσεις της σελήνης, χωρίζεται το έτος σε δώδεκα μήνες , ο μήνας σε τέσσερις εβδομάδες , διαιρείται ο ημερήσιος χρόνος σε ώρες με το ηλιακό ρολόι και προσδιορίστηκαν οι εκλείψεις του ηλίου και της σελήνης
- Επίσης αναπτύχθηκαν πρακτικές γνώσεις φαρμακευτικής και ιατρικής.

Νομοθεσία

Οι νόμοι του Χαμουραμί αποτελούν την πρώτη προσπάθεια κωδικοποίησης του άγραφου δικαίου και σταθμό στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής. Σώθηκαν σε μία στήλη που σήμερα βρίσκεται στο μουσείο του Λούβρου.

Τα γράμματα

Το επικό ποίημα Γκιλγκαμές εκφράζει τους φόβους και τις φιλοδοξίες του ανθρώπου και προβάλλει τη δύναμη της νόησης και του πολιτισμού.

Σε ποιητική μορφή σώζονται μύθοι που αναφέρονται στη δημιουργία του κόσμου και τον κατακλυσμό.

Οι τέχνες.

Οι μεσοποταμιακοί λαοί φτιάχνουν μεγάλα οικοδομήματα από πλίνθους.

Οι Ασσύριοι κατασκευάζουν κτίρια από πέτρα διακοσμημένα με ζωγραφιστές και ανάγλυφες παραστάσεις που δείχνουν τον πολεμικό χαρακτήρα αυτού του λαού, ενώ τα έργα των Σουμέριων απεικονίζουν ένα λαό ειρηνικό.

Καλλιεργήθηκε η μικροτεχνία και η σφραγιδογλυφία.

Σημαντική θέση στη ζωή των λαών αυτών είχε και η μουσική(βρέθηκαν άρπες σε βασιλικούς τάφους και πολλές παραστάσεις μουσικών οργάνων :σείστρων, τυμπάνων, αρπών)

Η ιστορία της Αιγύπτου.(σ.20-30)

Οι Αιγύπτιοι προέρχονται μάλλον από λαούς διαφορετικής προέλευσης.

- Στα τέλη της 5^{ης} χιλιετίας εμφανίζονται οργανωμένοι οικισμοί νεολιθικού χαρακτήρα, όπου οι κάτοικοι ασχολούνται με την καλλιέργεια της γης, το κυνήγι, το ψάρεμα
- Την 4^η χιλιετία οι οικισμοί πληθαίνουν και οι κάτοικοι γνωρίζουν τη χρήση των μετάλλων.
- **Προδυναστική περίοδος ως τις αρχές της 3^{ης} χιλιετίας.**

Είναι χωρισμένοι σε φυλές. Οι συγκρούσεις οδηγούν στη δημιουργία του Άνω και Κάτω βασιλείου της Αιγύπτου.

- **Αρχές 3^{ης} χιλιετίας**

Ο Μήνης ενώνει τα δύο βασίλεια σε ένα με πρωτεύουσα τη Μέμφιδα.

ΑΡΧΑΙΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (περίπου 3000 -2000 π.Χ.)

- Οι Αιγύπτιοι καταλαμβάνουν τη Νουβία (σημ. Σουδάν) με τα κοιτάσματα χρυσού και τη χερσόνησο του Σινά (πλούσια σε χαλκό).
- Κατασκευάζονται μεγάλα οικοδομήματα ,ναοί ανάκτορα και οι μεγάλες πυραμίδες στη Γκίζα.
- Η ζωή των χωρικών και των ευγενών βελτιώνεται.

ΜΕΣΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (περ.2000 -1540 π.Χ.)

- Πρωτεύουσα τώρα είναι η Θήβα στην άνω Αίγυπτο.
- Επιχειρούνται εκστρατείες στη Νουβία ,τη Λιβύη και τη Συρία .
- Προικισμένοι ηγεμόνες που εμπνέουν στους υπηκόους την κατασκευή αρχιτεκτονικών και εγγειοβελτιωτικών έργων.
- Ακολουθεί μία μεταβατική περίοδος δύο αιώνων ,όταν η Αίγυπτος κατακτήθηκε από τους Υξώς, έναν ασιατικό ,νομαδικό λαό, οι οποίοι ήρθαν

σε επιμειξία με το βασιλικό οίκο των Θηβών και διατήρησαν τις αιγυπτιακές δομές. Από αυτούς οι Αιγύπτιοι γνώρισαν το πολεμικό άρμα.

ΝΕΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ (1540 -1075 π.Χ.)

- Πρωτεύουσα η Θήβα.
- Οι Υξώς διώχονται και ιδρύονται δυναστείες ισχυρών Φαραώ.
- Επί φαραώ Τούθμωσι του Γ΄ η κυριαρχία των Αιγυπτίων φτάνει ως τη Συρία αλλά επεκτείνεται και προς το νότο.
- Χρησιμοποιείται εκτεταμένα το άλογο και το πολεμικό άρμα.
- Επί φαραώ Ακενατών επιβάλλεται ο μονοθεϊσμός με τη λατρεία του θεού ήλιου.
- **13^{ος} αι:** κυβερνά ο μέγας Ραμσής ο Β. Στην εποχή του σημειώνεται οικοδομική άνθηση και ισχυροποιείται η αιγυπτ. κυριαρχία στο εξωτερικό.
- Τότε δημιουργούνται εμπορικές σχέσεις με τις πόλεις της Φοινίκης, την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου.
- **12^{ος} αι:** οι λαοί της θάλασσας με τις επιδρομές τους αναγκάζουν τους Αιγύπτιους να εγκαταλείψουν τις ασιατικές τους κτήσεις.
- **Τον 11^ο αιώνα** το νέο βασίλειο παρακμάζει.

ΞΕΝΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ.

- **Από 11 -7^ο αιώνα** η Αίγυπτος παρακμάζει και βρίσκεται υπό ξένη κυριαρχία.
- **Α μισό του 7^{ου} αι** ανεξαρτοποιείται από τους Ασσύριους και ο Ψαμμήτιχος γίνεται φαραώ.
- Ο Άμασις αναπτύσσει εμπορικές σχέσεις με ελληνικές πόλεις και εντάσσει τους Έλληνες μισθοφόρους στη βασιλική σωματοφυλακή. Περιορίζει όμως το ελληνικό εμπόριο μέσα στα αιγυπτιακά σύνορα. Υποστηρίζει τους Βαβυλώνιους στον αγώνα τους κατά των Περσών.
- Ο Καμβύσης, γιος του Κύρου Β απομακρύνει από το θρόνο το γιο του Άμασι, Ψαμμήτιχο Γ και από τότε οι Αιγύπτιοι υποτάσσονται στους Πέρσες βασιλιάδες.
- Το **333π.Χ.** ο Αλέξανδρος μετά τη μάχη της Ισσού περνά στην Αίγυπτο ως απελευθερωτής. Ανακηρύσσεται φαραώ στη Μέμφιδα (332π.Χ.) και προσφωνείται γιος του Άμμωνα –Δία.

Ο πολιτισμός

Η θρησκεία

Η πολύθεϊα χαρακτηρίζει τους Αιγυπτίους. Οι θεοί τους έχουν ανθρώπινο σώμα και κεφάλι ζώου.

Ο μεγαλύτερος θεός είναι ο Ρα =ήλιος ,τον οποίο εκπροσωπεί στη γη ο φαραώ.

Δημοφιλέστεροι θεοί είναι η Ίσις, ο Όσιρις, ο Όρος.

Ο φαραώ Ακενατών προσπάθησε να επιβάλλει το μονοθεϊσμό, με τη λατρεία του θεού Ρα =ήλιου αλλά απέτυχε.

Οι Αιγύπτιοι πίστευαν στη μεταθανάτια ζωή αν δεν καταστρεφόταν το σώμα του νεκρού. Γι' αυτό και ταρίχευαν τους νεκρούς τους και τους έθαβαν σε ταφικά μνημεία με όλα τα σκεύη που τους ήταν απαραίτητα στη μεταθανάτια ζωή.

Η γραφή

Τα ιερογλυφικά είναι η γλώσσα της Αιγύπτου. Επειδή όμως επρόκειτο για δύσκολη γλώσσα η γνώση της προϋπέθετε ειδικευση και συνεχή ενασχόληση.

Οι γραφείς ακολουθούσαν σταδιοδρομία δημοσίου υπαλλήλου και κατέγραφαν σε παπύρους τα έργα και τη δράση των φαραώ. Είχαν μεγάλο κύρος .

Το 1822 ο γάλλος αιγυπτιολόγος Champollion κατάφερε να διαβάσει τη στήλη της Ροζέτας και αποκρυπτογράφησε τα ιερογλυφικά.

Τα γράμματα

Υπάρχουν ελάχιστα κείμενα λογοτεχνικής αξίας καθώς η δυσκολία της γραφής δεν άφηνε το περιθώριο έκφρασης σε πολλούς ανθρώπους. Διατηρήθηκαν κυρίως θρησκευτικού και λυρικού περιεχομένου ποιήματα καθώς και τα κείμενα που αναφέρονται στη δράση και τα κατορθώματα των φαραώ.

Οι επιστήμες

Παρακολουθώντας τις πλημμύρες του Νείλου και τις κινήσεις των αστεριών οι Αιγύπτιοι καθιέρωσαν το ημερολόγιο των 365 ημερών,

το χωρισμό του έτους σε εβδομάδες και μήνες

και τον προσδιορισμό της ώρας με βάση την κίνηση του ήλιου.

Ανέπτυξαν επίσης την πρακτική γεωμετρία και τα μαθηματικά,

ενώ η ταρίχευση των νεκρών βοήθησε στην εξέλιξη της ιατρικής και της ανατομίας.

Οι γιατροί της Αιγύπτου έχαιραν της εκτίμησης όλου του κόσμου.

Οι τέχνες.

Σκοπός της γλυπτικής, ζωγραφικής, αρχιτεκτονικής ήταν η δόξα του φαραώ.

Τα οικοδομήματα και τα καλλιτεχνικά επιτεύγματα ήταν μνημειώδους μεγέθους.

Οι ναοί και οι νεκρικοί θάλαμοι ήταν γεμάτοι τοιχογραφίες.

Μικρότερου μεγέθους έργα κατασκευάζονταν από μέταλλα, πολύτιμους ή ημιπολύτιμους λίθους(κοσμήματα).

Οι Φοίνικες (εκτός ύλης)

Η χώρα

Φοινίκη ονομαζόταν τμήμα της δυτικής παράκτιας περιοχής της Ασίας που βρέχεται από τη Μεσόγειο .Πρόκειται για στενή λωρίδα γης ανάμεσα στη θάλασσα και την οροσειρά του Λιβάνου και σε μικρά τμήματα της Συρίας και του βόρειου Ισραήλ. Ήταν ένας χώρος με μεγάλη στρατιωτική και εμπορική σημασία.Αποτελούσε το μοναδικό πέρασμα της Μεσοποταμίας προς την Αίγυπτο. Εκεί κατέληγαν οι μεγάλοι χερσαίοι δρόμοι της Ανατολής και άρχιζαν οι θαλάσσιοι δρόμοι στην Ανατολική λεκάνη της Μεσογείου. Υπάρχουν πολλά ασφαλή λιμάνια και λίγες εύφορες κοιλάδες. Η χώρα εκτός από τη δασώδη περιοχή του Λιβάνου είναι άγονη και αμμώδης

Οικονομική,κοινωνική και πολιτική οργάνωση.

Οικονομία

Οι Φοίνικες διακρίθηκαν σε δευτερογενείς και τριτογενείς τομείς της παραγωγής:

Στην κατασκευή όπλων, κοσμημάτων, κεραμικών γυάλινων αγγείων από την άμμο ,πορφυρών υφασμάτων από την πορφύρα, ουσία προερχόμενη από τα κοχύλια.

Είχαν το μονοπώλιο του φοινικούντος κόκκινου υφάσματος και ναυπήγησαν στόλο

με τον οποίο διακρίθηκαν ως θαλασσεμποροι και ναυτικοί. Ως τον 8^ο αιώνα είχαν στα χέρια τους το διαμετακομιστικό εμπόριο της Μεσογείου.

Η κοινωνία

Κορυφή της πυραμίδας είναι ο ηγεμόνας κάθε φοινικικής πόλης .

Την εξουσία του περιόριζαν οι έμποροι και οι πλούσιοι.

Μεγάλη δύναμη είχαν και οι ιερείς

Γενικά το σύνολο του λαού ζούσε πολύ καλύτερα από τους υπόλοιπους λαούς της Εγγύς Ανατολής.

Η πολιτική οργάνωση.

Κάθε πεδινή περιοχή λειτουργούσε ως βασίλειο. Ο βασιλιάς επιλεγόταν από τα μέλη των βασιλικών οίκων και κυβερνούσε με τη βοήθεια ενός συμβουλίου γερόντων. Τον 6^ο αιώνα η Τύρος κυβερνήθηκε δημοκρατικά για μισό περίπου αιώνα από ένα σώμα εκλεγμένων δικαστών.

Οι Φοινίκες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή που πήρε το όνομά τους πιθανότατα στις αρχές της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.

Σπουδαιότερες πόλεις :η Βύβλος(ιδρύθηκε αρχές 3^{ης} χιλιετίαςπ.Χ), η Ουγκαρίτ (2^η χιλιετία),η Σιδώνα (14^ο -11^ο αι),η Τύρος (11^{ος} -8^{ος} αι)

Η Φοινίκη το 538π.Χ. περνά στα χέρια των Περσών.

Μετά τη μάχη της Ισσού το 333π.Χ. οι πόλεις παραδίδονται στον Μ.Αλέξανδρο εκτός από την Τύρο που υποτάχτηκε μετά από επτάμηνη πολιορκία.

Πολιτισμός

Θρησκεία

Κάθε πόλη έχει το δικό της θεό – προστάτη.

Πιο αντιπροσωπευτικοί:Μελκάρτ(κύριος Τύρου) ταυτίζεται με τον Ηρακλή.Αστάρτη, Εσμούν,Βάαλ.

Γραφή

Εφευρίσκουν το αλφάβητο ,όπου κάθε σύμβολο αποδίδει έναν ήχο.Τέλη 9^{ου} ή αρχές 8^{ου} αι οι Έλληνες το προσαρμόζουν στις ανάγκες τους και δημιουργούν το ελληνικό αλφάβητο.

Ταξίδια – αποικίες

Διακρίνονται στη ναυπηγική τέχνη και το θαλάσσιο εμπόριο.

Από μέσα 2^{ης} χιλιετίας δημιουργούν αποικίες στις ασιατικές ακτές.Ενδείξεις υποδηλώνουν ότι ίσως είχαν φτάσει στα Βρετανικά νησιά (Κασσιτερίδες νήσοι) και τη Βαλτική θάλασσα.Σπουδαιότερη αποικία τους η Καρχηδόνα στη Βόρεια Αφρική .

Τον 6^ο π.Χ.αι πιθανότατα πραγματοποίησαν τον περίπλου της Αφρικής κατ'εντολή του φαραώ Νεκώ.

Τέχνη

Η τέχνη τους έχει επηρεαστεί από την τέχνη του Αιγαίου ,της Κρήτης και των Μυκηναίων.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ (εκτός ύλης)

Η ΧΩΡΑ

Η περιοχή νότια της Φοινίκης,γνωστή ως Χαναάν.Ήταν το πέρασμα από τη Μεσοποταμία στην Αίγυπτο.Είναι μία στενή λωρίδα γης ,γνωστή ως Παλαιστίνη,μετά την εγκατάσταση των Εβραίων,που διακρίνεται γεωγραφικά στην παραλιακή με πεδινές εκτάσεις,την κεντρική ορεινή και την ανατολική εύφορη κοιλάδα του Ιορδάνη ποταμού ανάμεσα στη λίμνη Γενησαρέτ στο Βορρά και τη Νεκρή θάλασσα στο νότο.

Οικονομική,κοινωνική και πολιτική οργάνωση.

Οικονομία

Στην αρχή νομάδες,εκτρέφουν κοπάδια,πρόβατα,αιγοειδή.Στη συνέχεια ασχολούνται με γεωργία και εμπόριο .Κατασκευάζουν όπλα,κοσμήματα και σφραγιδόλιθους.

Κοινωνία

Ο λαός δεν παρουσιάζει έντονες κοινωνικές ανισότητες. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι ιερείς και οι πατριάρχες,κριτές,βασιλείς λόγω της αποδοχής και των τιμών που απολαμβάνουν ως εκπρόσωποι του Θεού στη γη.

Πολιτική οργάνωση.

Φυλετική εκτός από την περίοδο διακυβέρνησης του Δαβίδ και του Σολομώντα .

Ιστορία

Περίοδος πατριαρχών(16^{ος} -12^{ος} αι).

Ζουν νομαδικά.οι Υξώς μία εβραϊκή φυλή εγκαθίσταται και στην Αίγυπτο .Με την απομάκρυνσή τους έχουμε την Έξοδο και την καθοδήγησή τους από το Μωυσή στη γη Χαναάν,αφού απέκτησαν νομοθεσία τις 10 εντολές.

Περίοδος Κριτών.(12^{ος} -11^{ος} αι).

Αντιμετωπίζουν τους Φιλισταίους που κατοικούν στην παραλιακή Παλαιστίνη για να εγκαταστήθουν στη Χαναάν και τους Χαναναίους που κατοικούν στο εσωτερικό.

Περίοδος Βασιλέων (τέλη 11^{ου} -αρχές 10^{ου} αι).

Σαούλ(πρώτος βασιλιάς),Δαβίδ(ψαλμοί,Δαβίδ και Γολιάθ),Σολομώντας

Πολιτισμός

Ο Θεός αποκτά πνευματικό περιεχόμενο.Η εβραϊκή θρησκεία είναι μονοθεϊστική θρησκεία που προετοιμάζει το έδαφος για το Χριστιανισμό και δανείζει πολλά στοιχεία στο Μωαμεθανισμό.

Οι ψαλμοί του Δαβίδ και τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης αποτελούν εξαιρετα έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

Οι Χετταίοι ή Χεττίτες (εκτός ύλης)

Η γώρα.

Στο χώρο της Μ.Ασίας στις αρχές της 2^{ης} χιλιετίας συγκροτήθηκε ένα ισχυρό κράτος από γηγενείς ασιατικούς πληθυσμούς και ινδοευρωπαϊκά φύλα που από την ανατολική Μ.Ασία εξαπλώθηκαν σταδιακά ως τη Συρία και τη βόρεια Μεσοποταμία.

Οικονομική,κοινωνική και πολιτική οργάνωση.

Στην αρχή ήταν νομάδες και κτηνοτρόφοι.Στη συνέχεια παρήγαγαν δημητριακά,μέλι,κρασί και αργότερα ασχολήθηκαν με τη βιοτεχνία και το εμπόριο μεταλλουργίας και αλόγων,ενώ οι πόλεις τους ήταν επάνω στους χερσαίους εμπορικούς δρόμους της Ανατολής.

Κοινωνία

Τα νέα φύλα επιβλήθηκαν στους αυτόχθονες ,που παρέμειναν στην ύπαιθρο ως γεωργοί.Ο βασιλιάς σταδιακά έγινε απόλυτος κυρίαρχος και θεωρήθηκε θεόσταλτο πρόσωπο.Αξιωματούχοι και γαιοκτήμονες αποτελούν την ανώτερη κοινωνική τάξη των πολεμιστών.Ο λαός και οι τεχνίτες ζουν ελεύθεροι,ενώ οι δούλοι αποτελούν κινητή περιουσία του ιδιοκτήτη.

Κράτος

Διαμορφώθηκε ένα σύστημα φεουδαρχικού χαρακτήρα.Η έδρα του βασιλιά ήταν στη Χαττούσα.

Η ιστορία.

Οι Χετταίοι μιλούσαν γλώσσα ινδοευρωπαϊκής προέλευσης και άλλες ασιατικής.Γι αυτό και εικάζεται ότι οι Χετταίοι συγχωνεύτηκαν με τους κατακτητές.Οι αρχαιότερες γραπτές μαρτυρίες είναι από τα τέλη του 17^{ου} αι.Δεν ήταν οργανωμένο απόλυτα μοναρχικά.

Αρχές 16^{ου} αι επεκτείνεται σε Συρία και Μεσοποταμία.

β μισό του 15^{ου} αι επεκτείνεται στη Συρία και

το 14^ο αιώνα κυριαρχεί στη Μ.Ασία ως τις ακτές του Αιγαίου.

Το 13^ο αιώνα μετά τη μάχη στο Καντές της Συρίας ορίζεται η Συρία ως σύνορο μεταξύ Αιγυπτίων και Χετταίων.

Το 12^ο αι οι λαοί της θάλασσας με τους Ασύριους κατέστρεψαν τη Χαττούσα.

Ο Πολιτισμός

Η θρησκεία.

Κυρίαρχος θεός ο θεός του κεραυνού και της βροχής.Σύζυγός του η θεά του κόσμου των νεκρών.Υπήρχαν κι άλλοι θεοί σουμερικής καταγωγής.

Γραφή και νομοθεσία

Σφηνοειδής γραφή και ιερογλυφική.Η δεύτερη δεν έχει αποκρυπτογραφηθεί.

Τέχνες

Σχηματοποιημένες αλλά δυναμικές μορφές βρέθηκαν σε ανάγλυφα σε βράχους στη Χαττούσα.Έργα μικροτεχνίας,ειδώλια και σφραγιδόλιθους.Η τέχνη επηρεασμένη από την πολεμική δραστηριότητα των Χετταίων.

Οι Μήδοι και οι Πέρσες (εκτός ύλης)

Η χώρα

Αρχές 2^{ης} χιλιετίας στο βορειοδυτικό τμήμα του οροπεδίου του Ιράν νότια της Κασπίας θάλασσας, ανατολικά της Μεσοποταμίας και βόρεια του Περσικού κόλπου εγκαταστάθηκαν οι Μήδοι και στο νότιο οι Πέρσες.

Ως τον 7^ο αι ήταν εξαρτημένοι από τους λαούς της Μεσοποταμίας.

Στα τέλη του 7^{ου} αι οι Μήδοι ιδρύουν ισχυρό κράτος και ενσωματώνουν τους Πέρσες Μέσα 6^{ου} αι οι Πέρσες επαναστατούν και καταλύουν την εξουσία των Μήδων.

Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση.

Η οικονομία

Αρχικά ασχολούνται με την καλλιέργεια και την κτηνοτροφία.

Από μέσα του 6^{ου} αι η οικονομία τους βασίζεται στην είσπραξη φόρων από τις κατακτημένες περιοχές.

Η κοινωνία

Ο βασιλιάς ήταν ο εκλεκτός του θεού στη γη κι ο βασιλιάς του λαού. Οι Πέρσες και οι Μήδοι αποτελούσαν τον πυρήνα του αυτοκρατορικού στρατού και κατείχαν προνομιακή θέση έναντι των κατακτημένων λαών.

Η πολιτική οργάνωση.

Ο Δαρείος Α οργάνωσε το κράτος με σύστημα διακυβέρνησης την απόλυτη μοναρχία. Ως συμβουλευτικό όργανο λειτουργούσε το αυτοκρατορικό συμβούλιο. Η αυτοκρατορία διαιρέθηκε σε σατραπείες, τις οποίες διοικούσαν ένας ευγενής Πέρσης ή ένας ντόπιος ηγεμόνας, διορισμένος από το Μεγάλο βασιλέα. Είχε τη στρατιωτική εξουσία επίσης και την υποχρέωση συγκέντρωσης των φόρων.

Οι Πέρσες απαλλάσσονταν από τη φορολογία.

Η οικονομία στηριζόταν στο ανταλλακτικό εμπόριο και το εμπόριο με τον χρυσό δαρεϊκό ως νόμισμα.

Οι διοικητικοί υπάλληλοι ήταν τα μάτια και τα αυτιά του βασιλιά.

Για τις μετακινήσεις δημιουργήθηκαν δρόμοι, ταχυδρομείο, σταθμοί και η περίφημη βασιλική οδός από τα Σούσα στις Σάρδεις.

Πολυεθνική αυτοκρατορία χωρίς στοιχεία συνοχής: Κανένας δεσμός με την εξουσία δεν ένωνε τα πλήθη. Διαφορετική αγωγή και συνήθειες, πολλές συγκρούσεις μεταξύ των σατραπών. Ανεκτική αντιμετώπιση των υπηκόων από την πλευρά του κράτους για πρώτη φορά στον αρχαίο κόσμο.

Η ιστορία.

Ως τέλη του 9^{ου} αι δεν έχουμε ιδιαίτερες πληροφορίες για την ιστορία τους.

Ως τον 7^ο αι είναι υποτελείς στους Ασσύριους.

Το 612 π.Χ οι Μήδοι καταλαμβάνουν τη Νινευί.

Μέσα 6^{ου} αι οι Πέρσες με αρχηγό τον Κύρο Β επαναστατούν και καταλαμβάνουν τα Εκβάτανα, πρωτεύουσα των Μήδων.

Ο Κύρος επεκτείνει το κράτος προς τα δυτικά, υποτάσει τους Λυδούς και τις ελληνικές πόλεις της Μ.Ασίας. Καταλαμβάνει το βαβυλωνιακό κράτος, τη Συρία και φτάνει ως τα ινδικά σύνορα.

Ο γιος του Καμβύσης ενσωματώνει στο κράτος την Αίγυπτο και τη Λιβύη.

Ο διάδοχός του Δαρείος Α θέλει να επεκταθεί στην Ευρώπη.(ελληνοπερσικοί πόλεμοι:492-479π.Χ.)

Ο πολιτισμός.

Η θρησκεία.

Διαμορφωτής της θρησκείας ο Ζαρατούστρα ή Ζωροάστρης.Η θρησκεία αυτή έχει ηθικό περιεχόμενο.Υπάρχει μία συνεχής πάλη ανάμεσα στο καλό και το κακό και ο άνθρωπος οφείλει να είναι αγνός και να πολεμά για το καλό .

Δεν υπήρχαν ναοί και είδωλα,μόνο βωμοί στις κορυφές των βουνών,όπου άναβαν φωτιές οι ιερείς(μια μορφή πυρολατρίας)

Η γραφή.

Υιοθετήθησαν τη σφηνοειδή γραφή από τους Ασσύριους μειώνοντας κατά πολύ τον αριθμό των συμβόλων της,Κυρίως διατάγματα του Μ.Βασιλιά διασώθηκαν .

Οι τέχνες.

Πριν τον Κύρο οι Πέρσες ήταν γεωργοί ή νομάδες βοσκοί. Η Σούσα και η Περσέπολη δίνουν την εικόνα του πλούτου και του μεγαλείου.Η αρχιτεκτονική και η διακόσμηση των περσικών ανακτόρων είχε μνημειακό χαρακτήρα.

ΟΙ ΑΙΓΑΙΑΚΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ (σ.56-64)

Οι πολιτισμοί που γεννήθηκαν στα νησιά του Αιγαίου και την ηπειρωτική Ελλάδα κατά την εποχή του χαλκού.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ Β.Α. ΑΙΓΑΙΟΥ.

Στη διάρκεια της 3^{ης} χιλιετίας με κέντρα τα νησιά **Λήμνο, Λέσβο, Θάσο, Σαμοθράκη και μεμονωμένες πόλεις σε Θράκη και Ανατολική Μακεδονία.**

Παρουσιάζει ομοιότητες με τον Τρωικό πολιτισμό της Β.Δ.Μικράς Ασίας.

Η πολιόχνη της Λήμνου είναι η αρχαιότερη πόλη της ευρωπαϊκής ηπείρου με βάση τα μέχρι σήμερα δεδομένα. Η Λήμνος ήταν σημαντικός σταθμός των δρόμων μεταφοράς μετάλλων, χαλκού, κασσίτερου, αργύρου από και προς τον ασιατικό χώρο.

Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.

Στα νησιά των Κυκλάδων **Σύρο, Πάρο, Αντίπαρο, Νάξο, Σίφνο, Μήλο, Αμοργό, Θήρα, κ.α.** κατά την 3^η χιλιετία αναπτύχθηκε ένας πρωτότυπος πολιτισμός. Η κοντινή απόσταση ανάμεσα στα νησιά επέτρεπε την επικοινωνία και τις επαφές με τις δύο πλευρές του Αιγαίου.

Οι Κυκλαδίτες στήριζαν την οικονομία τους εν μέρει στη γεωργία και την κτηνοτροφία και κυρίως στη βιοτεχνία και το εμπόριο.

Πρώτοι ναυπήγησαν πλοία και ταξίδεψαν στην ανοιχτή θάλασσα. Δημιούργησαν ένα ισχυρό διαμετακομιστικό εμπόριο.

Ασχολούνταν και με την πειρατεία.

Οι Κυκλαδίτες κυριάρχησαν στο Αιγαίο κατά την 3^η χιλιετία π.Χ.

Εγκαταστάσεις κυκλαδικού χαρακτήρα βρέθηκαν στις ανατολικές ακτές της Ελλάδας και την Κρήτη.

Αρχές 2^{ης} χιλιετίας ο κυκλαδικός πολιτισμός επηρεάζεται από την Κρήτη και την ηπειρωτική Ελλάδα. Η ανερχόμενη Μινωική Κρήτη περιορίζει το ρόλο των Κυκλαδιτών, οι οποίοι για να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους πιθανόν προσφέρουν τις ναυτικές τους γνώσεις στους Μινωίτες.

Το 1500π.Χ. η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας οδηγεί τους κατοίκους στην εγκατάλειψή του και σταδιακά η κατάσταση στο Αιγαίο αλλάζει ως την πλήρη επικράτηση των Μυκηναίων το 14^ο αι.

ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην Κρήτη την εποχή του χαλκού και φέρει συμβατικά το όνομα του μυθικού βασιλιά Μίνωα.

Η θέση της Κρήτης ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, το ζεστό κλίμα και οι εύφορες μικρές κοιλάδες ανάμεσα σε μεγάλους ορεινούς όγκους προσδιόρισαν την οργάνωση της ζωής και την ανάπτυξη πολιτισμού.

Οι οικισμοί παρουσιάζουν στοιχεία αγροτικής οργάνωσης και αναπτύσσουν εμπορικές σχέσεις με νησιά του Αιγαίου, Εγγύς Ανατολή και Αίγυπτο.

Το 1900π.Χ. οικοδομούνται συγκροτήματα που χαρακτηρίζονται ως ανάκτορα.

Στην παλαιοανακτορική εποχή εφευρίσκεται η γραφή. Χρησιμοποιείται παράλληλα μία ιερογλυφική γραφή και μία γραμμική (Γραμμική Α) που δεν έχουν αποκρυπτογραφηθεί. (δίσκος Φαιστού)

Η μινωική θαλασσοκρατορία δημιουργεί τη θεωρία της **PAX MINOICA** και για αυτό το λόγο απουσιάζουν ίχνη οχύρωσης των ανακτορικών κέντρων.

1700π.Χ. για άγνωστους λόγους καταστρέφονται τα πρώτα ανάκτορα.

ΝΕΟΑΝΑΚΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Κοινωνική οργάνωση: επικεφαλής ο κύριος του ανακτόρου. τον πλαισιώνουν αριστοκράτες αξιωματούχοι. Από το ανάκτορο εξεργτώνται οικονομικά μεγάλος αριθμός κατοίκων, γεωργοί ή τεχνίτες.

Η ύπαρξη πολυάριθμων πόλεων δείχνει ότι υπήρχε και μία αστική οργάνωση εκτός από την ανακτορική.

Η γυναίκα προβάλλεται ιδιαίτερα. Παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στη θρησκεία και κατέχει εφάμιλλη θέση με τον άνδρα στη μινωική κοινωνία. Συμμετέχει στο κυνήγι και τα ταυροκαθάψια. Προσέχει ιδιαίτερα την κόμμωση, το μακιγιάζ, την ενδυμασία της.

Υπάρχουν επαφές με Συρία, Κύπρο, Αίγυπτο. Σε τοιχογραφίες της εποχής του φαράω Τούθμωσι του Γ εμφανίζονται οι ΚΕΦΤΙ που πιθανότατα είναι Κρήτες.

Το 1500 π.Χ. έχουμε τη δεύτερη καταστροφή των ανακτόρων που συνδέεται πιθανότατα με την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας. Μόνο η Κνωσσός ξεπερνά την καταστροφή και συνεχίζει την ανεξάρτητη πορεία της για έναν ακόμη αιώνα.

ΜΕΤΑΑΝΑΚΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Διαρκεί ως το 1100 π.Χ. ώσπου επικρατούν οι Μυκηναίοι όπως αποδεικνύει η ύπαρξη πολλών πήλινων πινακίδων της γραμμικής γραφής Β που χρησιμοποιούν οι Μυκηναίοι στην Κνωσσό.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Κυρίαρχη θεά η θεά της γονιμότητας. Ιερό ζώο ο ταύρος και ιερά σύμβολα τα κέρατα του ταύρου και ο διπλός πέλεκυς.

Οι θεοί λατρεύονται στην ύπαιθρο. Ιδιαίτερη τελετή τα ταυροκαθάψια.

ΤΕΧΝΗ

Τα μινωικά έργα προσαρμοσμένα στα ανθρώπινα μέτρα αποστρέφονται το ογκώδες και το μνημειακό και χαρακτηρίζονται από φαντασία ,λεπτότητα και αγάπη για τη φύση.Δίνουν την εντύπωση μιας ειρηνικής κοινωνίας που απολαμβάνει τη ζωή.

ΜΙΝΩΙΚΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ

Πυρήνας του μία μεγάλη αυλή γύρω από την οποία διαρθρώνονταν ένα πολυδαίδαλο σύστημα δωματίων ,διαδρόμων, και ανισόπεδων επιφανειών.Οι τοίχοι είναι διακοσμημένοι με τοιχογραφίες,παράλληλα υπάρχουν φωταγωγοί,λουτρά και αποθηκευτικοί χώροι.

Ο ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Με αργούς ρυθμούς η μετάβαση από την εποχή του λίθου στην εποχή του χαλκού. Οι οικισμοί και οι κοινωνίες βρίσκονται σε στάδιο προαστικής οργάνωσης.Υπάρχει κεντρική οργάνωση ,αλλά δεν ασχολούνται μόνο με γεωργία και κτηνοτροφία.Υπάρχουν ενδείξεις ότι έχουν επαφές με άλλους οικισμούς ηπειρωτικής Ελλάδας και του αιγαιακού χώρου.

Κατάλοιπα των κατοίκων του ελλαδικού χώρου στην ελληνική γλώσσα είναι κυρίως τα τοπωνύμια με καταλήξεις σε -ττος,σ-σος και -νθος,π.χ.Λυκαβηττός,Υμηττός,Παρνασσός,Κόρινθος,κλπ.

Αρχές 2^{ης} χιλιετίας έχουμε την είσοδο νέων κατοίκων ,των πρώτων ελληνικών φύλων κσι κατά συνέπεια είναι μία περίοδος συγκρούσεων και ανακατατάξεων.

Η κοινωνία συγκροτείται στη βάση κλειστής αγροτικής οικονομίας.Οι κάτοικοι παράγουν όσα χρειάζονται για την επιβίωσή τους.Δεν υπάρχει ανταλλακτικό εμπόριο.Μόνο στην ύστερη φάση της περιόδου αυτής υπάρχουν επαφές με Κρήτη.

Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (σ.65-74)

(ύστερη εποχή του χαλκού :1600 -1100π.Χ.)

Ονομάστηκε έτσι από την πολύχρυσο Μυκήνη ,το σπουδαιότερο κέντρο του.

Ήταν δημιούργημα ελληνικών φύλων γνωστών με ποικίλα ονόματα όπως: Αχαιοί, Δαναοί, Ίωνες, Αργείοι, Αιολείς, κλπ.

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός ανήκει στην ελληνική πρωτοϊστορία ή ελληνική προϊστορία.

Επηρεάστηκε από τον κυκλαδικό πολιτισμό των νησιών του Αιγαίου αλλά και από το Μινωϊκό.

➤ Στην περίοδο ακμής του ο μυκηναϊκός πολιτισμός εξαπλώθηκε στην ηπειρωτική χώρα, τα νησιά του Αιγαίο, την Κρήτη, τις ακτές της Μ.Ασίας, την Κύπρο και τις ανατολικές ακτές της Μεσογείου.

➤ **Σπουδαιότερα κέντρα ήταν**

Οι Μυκήνες ,το Άργος, η Τίρυνθα, η Πύλος , οι Αμύκλες, ο Ορχομενός ,η Θήβα, ο Γλας, η Αθήνα, η Ελευσίνα, ο Μαραθώνας ,η Ιωλκός.

➤ **Πηγές**

1.Τα Ομηρικά έπη

2.Οι ανασκαφές του Ερρίκου Σλήμαν που έφεραν στο φως ποικίλα ευρήματα με αποκορύφωμα

3.την ανακάλυψη πινακίδων στη γραμμική Β ,γραφή που αποκρυπτογράφησαν το 1952 οι Βρετανοί Τσάντγουικ και Βέντρις.

Η γραμμική Β που χρησιμοποιήθηκε από ειδικευμένους γραφείς στα μυκηναϊκά ανάκτορα απέδειξε ότι :

A. είναι συλλαβική γραφή και το σπουδαιότερο

B. ότι **πρόκειται για ελληνική γραφή αποδεικνύοντας έτσι την ελληνικότητα του μυκηναϊκού πολιτισμού.**

Αν και οι πληροφορίες που μας παρέχουν οι πινακίδες είναι κυρίως λογιστικές, μας έδωσαν επίσης πληροφορίες για ονόματα θεών και ηρώων ,γνωστών από τα έπη.

Μετά το 1500 π.Χ. η εμπορική ανάπτυξη ακολούθησε γρήγορους ρυθμούς και είχε ως επακόλουθο την έξοδο των Μυκηναίων στο Αιγαίο. Τα μέγαρα και οι οχυρωμένες ακροπόλεις αποδεικνύουν την οικονομική ανάπτυξη του μυκηναϊκού κόσμου.

Τα μέγαρα είναι το επίκεντρο των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Οι Μυκηναίοι ασχολούνταν με τη γεωργία, το εμπόριο, την κτηνοτροφία, τις εξειδικευμένες τέχνες (κεραμοποιία, ξυλουργική, ναυπηγική, κατασκευές από χαλκό, χρυσοχοΐα, αρωματοποιία,ιατρική,) το εμπόριο και τη θάλασσα.

Σημαντική θέση κατείχαν οι ιερείς και ο στρατός που αποτελούνταν από επαγγελματίες στρατιώτες.

Κοινωνική πυραμίδα

-Ο ηγεμόνας του ανακτόρου είναι πολιτικός και στρατιωτικός αρχηγός με δικαστική και θρησκευτική εξουσία Στις πινακίδες της Πύλου αναφέρεται ως ο **άνακτας**, κύριος του ανακτόρου.

-Υποτελείς σ' αυτόν ήταν οι τοπικοί άρχοντες, διοικητές περιφερειών **,οι λααγέτας (λαός +ηγούμαι)**

-οι ευγενείς , **επέτες** (από το έπομαι)

- **οι τελεστές** ,πρόσωπα της περιφερειακής διοίκησης.

-ο τίτλος **βασιλεύς** στα μυκηναϊκά χρόνια σήμαινε τον αρχηγό μιας οποιασδήποτε ομάδας, ακόμα και τον αρχιτεχνίτη μιας ομάδας χαλκουργών.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ

-Τέλη του 15^{ου} αιώνα οι Μυκηναίοι κυριεύουν την Κνωσό , κυριαρχούν στην Κρήτη και επιβάλλουν τη δική τους θαλασσοκρατία. Δημιουργούν εμπορικούς σταθμούς σε όλο το Αιγαίο.

-Το 13^ο αιώνα αποίκισαν συστηματικά την Κύπρο

-Ιδρύουν μυκηναϊκή παροικία στη φοινικική πόλη Ουγκαρίτ

-Επεκτείνουν τις εμπορικές τους δραστηριότητες στην Παλαιστίνη και την Αίγυπτο

-Χεττιτικές πινακίδες που βρέθηκαν στη Χαττούσα αναφέρονται με τιμητικό τρόπο στο βασιλιά των Αχιγιάβα (πιθανότατα των Αχαιών)

-Επεκτείνονται επίσης στην Αίγυπτο, την ιταλική χερσόνησο, τη Σικελία, τη Σαρδηνία και τις ανατολικές ακτές της Ισπανίας.

-Οι επαφές τους με τις πόλεις του Εύξεινου Πόντου τους συνδέουν με την τρωική εκστρατεία. Αν και η αρχαία ελληνική παράδοση χρονολογεί την εκστρατεία στα

1184 π.Χ. το πιθανότερο είναι να συνέβη στα τέλη του 13^{ου} αι όταν οι Μυκηναίοι ήταν στο απόγειο της δύναμής τους.

Πιθανότατα λόγοι ανασφάλειας οδήγησαν τους Έλληνες πίσω στην πατρίδα τους παρά τη νίκη τους. **Το σημαντικότερο όμως είναι πως οι Έλληνες αρχίζουν ήδη να συνειδητοποιούν τον πανελλήνιο χαρακτήρα της εκστρατείας αυτής και την κοινή τους ταυτότητα.**

Η ΠΑΡΑΚΜΗ

-Από τις αρχές του 12^{ου} αι οι επαφές με την Ανατολή γίνονται δύσκολα.

-Το κράτος των Χετταίων καταλύθηκε

- λαοί της θάλασσας επιτίθενται στην Κύπρο, την Αίγυπτο και τις ανατολικές ακτές της Μεσογείου με αποτέλεσμα την οικονομική καταστροφή τους.

- Έτσι οι εμπορικές επαφές των Μυκηναίων περιορίζονται και τελικά τερματίζονται προκαλώντας την οικονομική καταστροφή τους

-Η καταστροφή αυτή προφανώς ολοκληρώθηκε από εσωτερικές διενέξεις, δυναστικές έριδες και συγκρούσεις ανάμεσα στα μυκηναϊκά κέντρα.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Τα στοιχεία που επιβεβαιώνουν την πολιτιστική συνοχή του μυκηναϊκού κόσμου είναι:

- Η κοινή γλώσσα (γραμμική β)
- Οι κοινές θρησκευτικές δοξασίες
- Η ομοιομορφία σε όλες τις πτυχές του υλικού βίου(πολεμικός εξοπλισμός, ενδυμασία , καλλωπισμός, κλπ)
- Μυκηναϊκή τέχνη (οι τεχνίτες εξαρτώνται από τα ανάκτορα)

Δείγματα μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής

- ❖ Οχυρωμένες ακροπόλεις
- ❖ Ανάκτορα
- ❖ Ταφικές κατασκευές

Δομή ανακτόρου -μεγάρου

-- Πυρήνας του είναι το μέγαρο, δηλ.ένα ορθογώνιο οικοδόμημα που διακρίνεται σε τρία μέρη:

--Ένα ανοικτό χώρο που επικοινωνεί με μία μεγάλη αυλή

-- Τον προθάλαμο –πρόδομο

-- Και το κυρίως μέγαρο με μία εστία στο κέντρο και τέσσερις κίονες γύρω από αυτή για τη στήριξη της οροφής.

-- Στη δεξιά πλευρά της αίθουσα είναι τοποθετημένος ο θρόνος

-- αριστερά και δεξιά της αυλής υπάρχουν πολλά διαμερίσματα.

ΟΙ ΘΟΛΩΤΟΙ ΤΑΦΟΙ

Αποτελούνται από ένα θάλαμο εξ ολοκλήρου κτιστό σε σχήμα κυψέλης.

--Στη μία πλευρά του θαλάμου υπάρχει είσοδος με τριγωνική απόληξη στο επάνω μέρος της πιθανότατα ξύλινης πόρτας .

--Σε αυτή οδηγεί μακρύς διάδρομος με κτιστές πλευρές

Μετά την ταφή η είσοδος και όλος ο τάφος καλυπτόταν με χώμα δίνοντας την εντύπωση ενός μικρού λόφου .

Ο πιο γνωστός θολωτός τάφος είναι ο λεγόμενος « θησαυρός του Ατρέως» στις Μυκήνες.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Διακοσμούσαν τα ανάκτορα και αποτελούσαν εργασία έμπειρων καλλιτεχνών.
Οι επιρροές από τη μινωική εποχή σταδιακά περιορίζονται. Τα φυσικά τοπία των μινωιτών αντικαθίστανται από τελετουργικές σκηνές και κυρίως σκηνές πολέμου ή κυνηγιού.

2.Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

(από το 1100-323π.Χ.)

ΟΜΗΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

1100-750π.Χ

Μετά την παρακμή των μυκηναϊκών κέντρων ακολουθεί περίοδος αναστατώσεων που διαρκεί τρεις αιώνες , η οποία ονομάζεται από πολλούς **ελληνικός μεσαίωνας ή σκοτεινοί χρόνοι.**

Κύριες Πηγές πληροφόρησης

--Αρχαιολογικά ευρήματα

--Ομηρικά έπη.

Οι μετακινήσεις (11^{ος} -9^{ος} αι.π.Χ.) (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Τέλη του 12^{ου} αι διαπιστώνεται αραίωση του πληθυσμού και απουσία κοινωνικής οργάνωσης.

Η απουσία αντίστασης διευκόλυνε την κάθοδο των Δωριέων και οδηγεί σε ανακατατάξεις των ελληνικών πληθυσμών μέσα στον ελλαδικό χώρο.

- Πρώτοι μετακινούνται οι Θεσσαλοί που από τη Θεσπρωτία έρχονται και εγκαθίστανται στη σημερινή Θεσσαλία.
- Οι κάτοικοι της περιοχής αυτής οι Βοιωτοί μετακινούνται στη σημερινή Βοιωτία
- Αρχές του 11^{ου} αι αρχίζει από ΒΔ κατά κύματα η διείσδυση των Δωριέων.
Αρχικά εγκαθίστανται στην περιοχή της Πίνδου, Φθιώτιδα και στην περιοχή νότια του Ολύμπου και της Όσσας.
- Από την Πίνδο μετακινούνται στη Δωρίδα και μετά στην Πελοπόννησο με τη μορφή στρατιωτικής επιχείρησης για την υποταγή των μυκηναϊκών κέντρων. Στην προσπάθειά τους να δικαιολογήσουν την κυριαρχία τους στους αχαϊκούς πληθυσμούς χρησιμοποίησαν το μύθο των Ηρακλειδών(απογόνων του Ηρακλή που επιστρέφουν στην πατρίδα τους)
- Υπάρχει και μία δεύτερη επιστημονικά τεκμηριωμένη άποψη που υποστηρίζει ότι οι Δωριείς ήταν ένα ελληνικό φύλο που κατοικούσε σε ορεινές περιοχές και μετά τη διάλυση του μυκηναϊκού κόσμου βρήκε την ευκαιρία να καταλάβει τις πεδινές περιοχές.

ΠΡΩΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Τα ελληνικά φύλα από τα μέσα του 11^{ου} αιώνα ως και τον 9^ο αι εξαπλώνονται με γέφυρα τα νησιά του Αιγαίου στις δυτικές ακτές της Μικράς Ασίας.

Έχουμε τρία ρεύματα μετακινήσεων.

Ελληνικά φύλα που μιλούσαν τη αιολική διάλεκτο μετακινούνται **από Θεσσαλία προς ΒΑ Αιγαίο** και εγκαθίστανται στα νησιά Τένεδο, Ίμβρο και τα παράλια της Μ.Ασίας. Η περιοχή αυτή ονομάζεται **Αιολίς.**

Οι Ίωνες ,φύλο από τη ΒΑ Πελοπόννησο, Αττική ,Εύβοια παρασύροντας και άλλα ελληνικά φύλα όπως Δρύοπες, Μολοσσούς, Αρκάδες, Φωκείς,

Μάγνητες και με γέφυρα τις Κυκλάδες μετακινούνται προς Σάμο, Χίο, και τις απέναντι ακτές της Μ. Ασίας όπου ίδρυσαν δώδεκα νέες πόλεις, που αποτέλεσαν μία θρησκευτική ένωση το **Πανιώνιο** με κέντρο **το ιερό του Ποσειδώνα στο ακρωτήριο της Μυκάλης**. Εξαπλώθηκαν τόσο πολύ ώστε η περιοχή να γίνει γνωστή με το όνομα **Ιωνία**.

Οι Δωριείς χωρίς να πιέζονται από κανένα άλλο ελληνικό φύλο αποχωρούν από τη Λακωνία, την Επίδαυρο, την Τροιζήνα και εγκαθίστανται στη Μήλο, τη Θήρα, την Κρήτη, τη Ρόδο, την Κω και στις ΝΔ ακτές της Μ. Ασίας. Έξι πόλεις (Ιαλυσός, Κάμιρος, Λίνδος της Ρόδου, Κως, Κνίδος και Αλικαρνασός) συγκροτούν **τη δωρική εξάπολη** με κέντρο **το ιερό του Απόλλωνα στο Τριόπιο, ακρωτήριο της Κνίδου**.

Όλα τα ελληνικά φύλα εγκαθίστανται μόνιμα στις νέες περιοχές και αναμειγνύονται με το ντόπιο πληθυσμό αλλά και μεταξύ τους, ενώ επεκτάθηκαν και στην ενδοχώρα.

(ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ.

α) Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Την εποχή αυτή κύρια πηγή οικονομικής ανάπτυξης ήταν η γη.

Τα μέλη κάθε οικογένειας συγκροτούσαν έναν οίκο και επιτελούσαν όλες τις παραγωγικές εργασίες. Όλα τα παραγόμενα αγαθά, κυρίως γεωργικά και κτηνοτροφικά καταναλώνονταν στο πλαίσιο του οίκου.

Το ανταλλακτικό εμπόριο μεταξύ των οίκων με ανταλλαγή δώρων αλλά και η πειρατεία και ο πόλεμος είναι τρόποι αναπλήρωσης των αγαθών που λείπουν.

Μέτρο αναφοράς για την αξιολόγηση των ανταλλασσόμενων αγαθών ήταν το βόδι ή τα δέρματα ζώων, τα μέταλλα και οι δούλοι.

Το εξωτερικό εμπόριο για την προμήθεια μετάλλων και δούλων γινόταν από τους Φοίνικες.

Β) Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τα μέλη του οίκου που συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς γίνονται κάτοχοι της γης και αποκτούν οικονομική ισχύ. Είναι **οι άριστοι (ευγενείς)** που γνωρίζουμε από τις διηγήσεις του Ομήρου.

Μία πολυάριθμη κοινωνική ομάδα γνωστή με το όνομα **πλήθος** είναι οι άνθρωποι που δεν έχουν άμεσους συγγενικούς δεσμούς με τους ευγενείς. Δεν εξαρτώνται οικονομικά από έναν οίκο αλλά εξαρτώνται οικονομικά από τους οίκους μιας ευρύτερης περιοχής.

Υπάρχουν επίσης οι εξειδικευμένοι τεχνίτες, **οι δημιουργοί** που ασκούσαν τις εργασίες τους για να καλύψουν τις ανάγκες μιας κοινότητας, που περιλάμβανε τους οίκους μιας περιοχής.

Τέλος **οι δούλοι** αποτελούν περιουσιακό στοιχείο του οίκου και καλύπτουν τις ανάγκες της κοινότητας.

Γ) Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Οι πρώτες ελληνικές κοινωνίες οργανώθηκαν με κράτη φυλετικά. Κάθε φύλο, το οποίο διαρθρωνόταν σε φυλές, φ(ρ)ατρίες και γένη με βάση τους συγγενικούς δεσμούς, μπορεί να αποτελέσει ένα κράτος.

Έτσι οι φυλετικοί αρχηγοί εξελίσσονται σε **κληρονομικούς βασιλείς** αφότου τα φύλα αποκτούν μόνιμες εγκαταστάσεις.

Ο βασιλιάς των ομηρικών κοινωνιών ήταν ο αρχηγός του στρατού σε περιόδους πολέμου και ο κυβερνήτης με θρησκευτική και δικαστική εξουσία σε περίοδο ειρήνης.

Το συμβούλιο αυτό των ευγενών (βουλή των γερόντων) βαθμιαία περιόρισε τη βασιλική εξουσία.

Σε περιπτώσεις σημαντικών αποφάσεων συγκαλούσε σε σύνοδο το πλήθος, κυρίως τους πολεμιστές για να ζητήσει τη γνώμη τους (**εκκλησία του Δήμου**).

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Μετά την πτώση των μυκηναϊκών ανακτόρων οι Έλληνες για τρεις αιώνες περίπου δε χρησιμοποιούν γραφή.

Τέλη 9^{ου} ή στις αρχές του 8^{ου} π.Χ. αι η γραφή επανεμφανίζεται στον ελλαδικό χώρο. Τα σύμβολα της γραφής δεν αποδίδουν πλέον συλλαβές αλλά φθόγγους. Οι Έλληνες προσαρμόζουν τα σύμβολα στις φωνητικές αξίες της ελληνικής γλώσσας και επιπλέον προσθέτουν τα φωνήεντα που λείπουν από το φοινικικό αλφάβητο.

Την ομηρική εποχή δημιουργούνται τα πρώτα ιερά και παγώνονται οι θρησκευτικές αντιλήψεις που συγκροτούν το ολυμπιακό δωδεκάθεο.

Διαμορφώνεται επίσης η επική ποίηση και αναπτύσσεται η κεραμική και η μικροτεχνία.

Στον ελλαδικό χώρο δημιουργούνται τραγούδια με ηρωικό περιεχόμενο που αποτέλεσαν το υπόβαθρο των ομηρικών επών. Οι ποιητές των ομηρικών χρόνων, οι ραψωδοί τα τραγουδούσαν στο λαό προσθέτοντας συνεχώς καινούρια τραγούδια. Ο Όμηρος κατά πάσα πιθανότητα συνέθεσε την Ιλιάδα γύρω στα μέσα του 8^{ου} π.Χ.αι και την Οδύσσεια γύρω στα τέλη του 8^{ου} ή στις αρχές του 7^{ου} αι.

Η τέχνη των μυκηναϊκών χρόνων ονομάστηκε **γεωμετρική** εξαιτίας των γεωμετρικών σχεδίων που κυριάρχησαν στη διακόσμηση των αγγείων και στην κατασκευή των έργων της μικροτεχνίας.

Η ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (750-480 Π.Χ.)

Είναι η εποχή της προετοιμασίας και των απαρχών της οικονομικής, πολιτικής, πολιτιστικής εξέλιξης του ελληνικού κόσμου.

- Από τα μέσα του 8ου αι π.Χ. στο πλαίσιο των οργανωμένων πόλεων – κρατών αρχίζει ο δεύτερος ελληνικός πολιτισμός.
- Ο 7ος και 6ος αι υπήρξε η εποχή της διαμόρφωσης του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.
- Το τέλος της αρχαϊκής εποχής σηματοδοτούν οι αγώνες των Ελλήνων ενάντια στους «βάρβαρους», με τους οποίους ενισχύεται η εθνική τους συνείδηση και επικυρώνεται η αποτελεσματικότητα της οργάνωσης της πόλης – κράτους.

Συστατικά στοιχεία της πόλης – κράτους

- Απαρτίζεται από ένα χώρο, κέντρο άσκησης της εξουσίας, τειχισμένο συνήθως, που ονομάζεται **άστυ ή πόλις** και μία ευρύτερη περιοχή με καλλιεργήσιμη γη, οικισμούς και κόμεις, την **ύπαιθρο χώρα**.
- Οι πολίτες συμμετείχαν στη διαχείριση των κοινών και έπαιρναν μικρότερο ή μεγαλύτερο μέρος στη λήψη των αποφάσεων, ανάλογα με τον τύπο του πολιτεύματος.
- Οι τρεις βασικές επιδιώξεις της πόλης – κράτους ήταν η **ελευθερία, η αυτονομία, η αυτάρκεια**.

Η σημασία του θεσμού της πόλης – κράτους.

Ο συνεχής αγώνας των πολιτών των ελληνικών πόλεων – κρατών να διατηρήσουν την ελευθερία, την αυτονομία, την αυτάρκεια της πόλης τους οδηγούσε σε μία μορφή πατριωτισμού με έντονο τοπικιστικό πνεύμα που δεν ευνοούσε την ένωσή τους σε ένα κράτος.

Ο θεσμός της πόλης υπήρχε από την 4η χιλιετία προ Χριστού στη Μεσοποταμία. Όμως μόνο στις ελληνικές πόλεις – κράτη οι έννοιες του πολίτη και της πολιτικής απέκτησαν υπόσταση και έγιναν πραγματικότητα. Αποτελεί επίτευγμα του ελληνικού πολιτισμού και μέσα στο πλαίσιο της πόλης κράτους αναπτύχθηκαν η δημοκρατία, η ποίηση, η φιλοσοφία, το θέατρο,, η ρητορική, η πολεοδομία, η επιστήμη.

Η οικονομική και κοινωνική οργάνωση

Οι πρώτες πόλεις –κράτη σχηματίστηκαν πιθανότατα στη Μικρά Ασία στη διάρκεια του πρώτου αποικισμού.

Στον Ελλαδικό χώρο πιθανότατα ή τμήματα διαφορετικών φύλων ανεξαρτητοποιήθηκαν και οργανώθηκαν μεταξύ τους ή γειτονικές κοινότητες ενώθηκαν σε ενιαίο χώρο ή κόμεις(χωριά) συγκρότησαν όλα μαζί ενιαία διοίκηση. Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις μιλάμε για **συνοικισμό**.

Η κρίση του ομηρικού κόσμου.

Προς τα τέλη του 9ου αι. π.Χ. οι ομηρικές κοινότητες οδηγούνται σε οικονομική κρίση

- 1)λόγω περιορισμένων μέσων εκμετάλλευσης,
- 2)λόγω συγκέντρωσης της γης σε λίγους
- 3)της απουσίας εργασιακής ειδίκευσης
- 4)αλλά και της έλλειψης άλλων πόρων πέρα από την εκμετάλλευση της γης και
- 5)του περιορισμού της βασιλικής εξουσίας και
- 6)της αύξησης της δύναμης των ευγενών, οι οποίοι εξαιτίας της έλλειψης οργανωμένου στρατού οδηγήθηκαν στην αμφισβήτηση της εξουσίας του βασιλιά

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

----Οι ευγενείς ή εσθλοί ή ευπατρίδες ή άριστοι ή αγαθοί αφιέρωναν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους στη σωματική άθληση και στην καλλιέργεια του πνεύματος. Έτρεφαν άλογα και βρίσκονταν σε διαρκή πολεμική ετοιμότητα γι' αυτό ονομάστηκαν και ιππείς.

-----Ο μεγάλος αριθμός μικρών ή μεσαίων καλλιεργητών ή ακτημόνων γνωστών με τα ονόματα **πλήθος, όχλος, κακοί κα**. Πολλοί από αυτούς ασχολήθηκαν αργότερα με εμπόριο, ναυτιλία και πλούτισαν όμως δεν εξισώθηκαν με τους ευγενείς.

-----Η ανάπτυξη του θεσμού της δουλείας συνδέεται άμεσα με την ιστορική πορεία των πόλεων – κρατών γιατί υπήρχε η αντίληψη ότι ο πολίτης πρέπει να είναι απαλλαγμένος από τις εργασίες για να ασχολείται μόνο με τις υποθέσεις της πόλης.

Η αντιμετώπιση της κρίσης.

Μια και η κλειστή αγροτική κοινωνία αδυνατούσε να βγάλει τις πόλεις- κράτη από την κρίση δόθηκαν οι ακόλουθες λύσεις

- Ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου

- Κατακτητικοί πόλεμοι και εδαφική επέκταση
- Ίδρυση αποικιών.

Έτσι η Αθήνα ανέπτυξε τη βιοτεχνία και το εμπόριό της

Η Σπάρτη ,το Άργος ,η Ήλιδα κατέκτησαν γειτονικές τους περιοχές

Η Κόρινθος τα Μέγαρα, η Χαλκίδα, η Μίλητος ίδρυσαν αποικίες.

Υπήρχαν όμως και απομονωμένα φύλα όπως οι Αρκάδες ,οι Αιτωλοί, οι Ηπειρώτες, οι Μακεδόνες και άλλοι που διατήρησαν τη φυλετική οργάνωση και δεν ακολούθησαν την ίδια οικονομική πορεία.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ (8^{ος} -6^{ος} αι π.Χ)

Ο όρος προέρχεται από το ρήμα αποικίζω (στέλνω μακριά από τον οίκο, την πατρίδα) και δηλώνει την αναγκαστική μετακίνηση, την εγκατάσταση σε άλλη περιοχή και τη δημιουργία νέας πόλης.

Διαφέρει από τον πρώτο αποικισμό(11^{ος} -9^{ος} αι) αφού είναι επιχείρηση οργανωμένη από τη μητέρα (μητρόπολη) πόλη – κράτος. Οι αποικίες που δημιουργούνται είναι νέες πόλεις – κράτη αυτόνομες και αυτάρκειες με χαλαρούς δεσμούς με τη μητρόπολη ,ανύπαρκτους ή και εχθρικές σχέσεις κάποιες σπάνιες φορές.

Αίτια αποικισμού.

1. **στενοχωρία** (έλλειψη ζωτικού χώρου εξαιτίας της αύξησης του πληθυσμού και τις περιορισμένες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης).
2. έλλειψη πρώτων υλών, κυρίως μετάλλων
3. αναζήτηση νέων αγορών για την προμήθεια και την πώληση αγαθών
4. εσωτερικές πολιτικές κρίσεις που οδηγούσαν σε απομόνωση μια ομάδα των κατοίκων
5. η αύξηση των γνώσεων για τους θαλάσσιους δρόμους και τις περιοχές εγκατάστασης
6. ο ριψοκίνδυνος χαρακτήρας των Ελλήνων .

Αποτελέσματα αποικισμού

1. η αποικιστική εξάπλωση επανασυνδέει τους Έλληνες με τη Μεσόγειο και περιορίζει τη δραστηριότητα άλλων λαών, όπως των Φοινίκων
2. οι αποικίες εξελίσσονται σε χώρους πειραματισμού για τους Έλληνες.
3. Γίνονται ανταλλαγές πολιτιστικών στοιχείων ,αισθητικών πρακτικών, πολιτικών πρακτικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων με τους ντόπιους. Έτσι υπάρχει αλληλεπίδραση σε όλους τους τομείς.
4. Στο πλαίσιο αυτών των ανταλλαγών διαδίδεται η γραφή. Το χαλκιδικό αλφάβητο, μορφή του ελληνικού αλφαβήτου διαδίδεται από τους Χαλκιδείς αποίκους στους ιταλικούς λαούς και γίνεται το πρότυπο διαμόρφωσης τους λατινικού αλφαβήτου.
5. Αντιμετωπίζεται η οικονομική κρίση έξω από τα όρια των πόλεων – κρατών με την ανάπτυξη δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα της οικονομίας.
6. Το εμπόριο αποκτά χαρακτήρα εμπορευματοχρηματικό με την κοπή και τη χρήση του νομίσματος. Το νόμισμα γίνεται το κύριο μέσο συναλλαγής.
7. Δημιουργείται νέα κατηγορία πολιτών ,που πλούτισαν από το εμπόριο και διεκδικούν πολιτική εξουσία.
8. Η δουλεία αναπτύσσεται εξαιτίας της ανάγκης για περισσότερα φτηνά εργατικά χέρια. Χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά αργυρώνητοι δούλοι ως παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης.

Τα πολιτεύματα

Η πορεία μεταβολής των πολιτευμάτων παρουσιάζει το ακόλουθο θεωρητικό σχήμα:

Βασιλεία –αριστοκρατία –ολιγαρχία –τυραννίδα—δημοκρατία

- Η δημιουργία πόλεων –κρατών συνδέεται με την εξασθένιση του θεσμού της βασιλείας, η οποία διατηρείται μόνο σε κράτη με φυλετική οργάνωση.
- **Στην αριστοκρατία** οι άριστοι(αυτοί που είχαν τη γη) είχαν στα χέρια τους την εξουσία.
- Η ανάπτυξη του εμπορίου με τον αποικισμό ευνοεί τη δημιουργία νέων κοινωνικών τάξεων, εμπόρων, βιοτεχνών που διεκδικούν μερίδιο στην εξουσία.
- Αλλά και η οπλική φάλαγγα, στην οποία ανήκαν όσοι απέκτησαν την ιδιότητα του πολεμιστή και μπορούσαν να εξοπλίζονται οδηγεί στην ανάπτυξη της ιδέας της ισότητας.
- Τέλη 7^{ου} –αρχές 6^{ου} π.Χ. αι. οι αγώνες μεταξύ ευγενών και πλήθους εντείνονται. Η καταγραφή των νόμων βοηθά στην επίλυση των συγκρούσεων. Τους νόμους καταγράφουν **οι νομοθέτες ή αισυμνήτες**, όπως ο Ζάλευκος και ο Χαρώνδας στις αποικίες της Δύσης, ο Πιττακός στη Μυτιλήνη, ο Λυκούργος στη Σπάρτη, ο Δράκων και ο Σόλων στην Αθήνα. Το πολίτευμα τώρα μεταβάλλεται σε ολιγαρχικό ή τιμοκρατικό γιατί κριτήριο της διάκρισης των πολιτών ήταν τα τιμήματα, δηλ τα εισοδήματα. Πολλές φορές ευγενείς που είχαν αναδειχτεί ηγέτες κατώτερων κοινωνικών ομάδων με την υποστήριξή τους καταλαμβάνουν την εξουσία και γίνονται τύραννοι(η λέξη έχει μάλλον λυδική προέλευση). Οι περισσότεροι είχαν βίαιο τέλος.
- Κατά τα τέλη του 6^{ου} αι γίνονται μεταρρυθμιστικές ενέργειες (π.χ. Κλεισθένης) που ανοίγουν το δρόμο προς τη δημοκρατία.

Στη δημοκρατία κυρίαρχο όργανο είναι η εκκλησία του δήμου, δηλ η συνέλευση των πολιτών που είχαν πολιτικά δικαιώματα. **Υπήρχε το δικαίωμα της ισηγορίας** (όλοι διατυπώνουν ελεύθερα τη γνώμη τους) **και της ισονομίας** (όλοι μπορούν να συμμετέχουν στην ψήφιση των νόμων)

Η Σπάρτη από τον 7^ο αι ως και το 2^ο μ.Χ. αι παγίωσε ένα σύστημα ολιγαρχίας, ενώ η Αθήνα από τα τέλη του 6^{ου} αι αφού πέρασε από όλα τα πολιτεύματα καθιέρωσε τη δημοκρατία.

Ο πολιτισμός

Ο ποιητικός λόγος γίνεται πιο προσωπικός και βιωματικός

Ο πεζός λόγος επιχειρεί να εξηγήσει δη δημιουργία του κόσμου και να καταγράψει ήθη, έθιμα (αρχές ιστορικής γραφής)

Η τέχνη είναι επηρεασμένη από την ανατολή (αρχαϊζουσα φάση)

Στην αρχιτεκτονική δημιουργούνται δύο βασικοί ρυθμοί **ο ιωνικός και ο δωρικός**, ενώ κατασκευάζονται τα πρώτα μεγάλα αγάλματα **κούροι και κόρες**.

Στο χώρο της κεραμικής έχουμε την επικράτηση **του μελανόμορφου και του ερυθρόμορφου ρυθμού**.

Στην Ιωνία αναπτύσσεται η φιλοσοφία, ενώ αποκρυσταλλώνονται και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των. Τα χαρακτηριστικά κάθε θεού γίνονται κοινά σε

πανελλήνιο επίπεδο και ορισμένοι τόποι λατρείας εξελίσσονται σε πανελλήνια ιερά, όπως η Ολυμπία, οι Δελφοί, η Δήλος.

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Η ιωνική επανάσταση(499-494π.Χ) ήταν η αφορμή για τις περσικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα.

- Η πρώτη απόπειρα καταλήγει στην καταστροφή του περσικού στόλου στον Άθω (492 π.Χ.)
- Η πρώτη οργανωμένη εκστρατεία τελειώνει με τη μάχη του Μαραθώνα (490π.Χ.) στην οποία η συμβολή του Μιλτιάδη είναι καταλυτική.
- Η δεύτερη οργανωμένη εκστρατεία υπό τον Ξέρξη οδηγεί σε μία σειρά συγκρούσεων: συνέδριο Κορίνθου (481) – Θερμοπύλες (Λεωνίδα) – Αρτεμίσιο-Σαλαμίνα(Θεμιστοκλής) – Πλαταιές (Παυσανίας) –Μυκάλη (480-479π.Χ.)
- Την ίδια εποχή οι Έλληνες της Δύσης αντιμετωπίζουν τους Καρχηδόνιους στη Σικελία(μάχη της Ιμέρας :480 π.Χ.)

Η σημασία των περσικών πολέμων

Δημιουργείται η κοινή ιστορική μνήμη των Ελλήνων(ήταν οι πρώτοι εθνικοί πόλεμοι των Ελλήνων). Έτσι δημιουργείται η ιδέα του πανελλήνιου πνεύματος. Συγκρούστηκαν δύο διαφορετικοί πολιτισμοί ,δύο συστήματα αξιών και δύο διαφορετικοί τρόποι ζωής.

Η Κλασική εποχή (480-323 π.Χ)

Γιατί ονομάζεται κλασική:

- A. αναγνωρίζεται η υπεροχή των συντελεστών της και των επιτευγμάτων τους.
- B .επικυρώνει την πνευματική τους επιβολή και
- Γ. τη διαχρονική επιβίωσή τους στις ιδέες και τα δημιουργήματα μεταγενέστερων εποχών.
- Δ. Την εποχή αυτή διαμορφώνονται οι αξίες που αποτελούν τα θεμέλια του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού.

Συνθήκες

- Οι Έλληνες γεμίζουν αυτοπεποίθηση μετά τη νίκη τους, αισθάνονται αυτάρκειες και διακατέχονται από αίσθημα υπεροχής απέναντι στους βαρβάρους
- Μετά τους περσικούς πολέμους η Αθήνα εξελίχθηκε σε μεγάλη δύναμη και αυτό την οδήγησε σε αντιπαράθεση με τη Σπάρτη.
- Οι συνεχείς επεμβάσεις των Περσών βασιλέων στο πρώτο μισό του 4^{ου} αιώνα μρ την παροχή χρημάτων στρατιωτικής βοήθειας
- Η επιτακτική ανάγκη της ιδέας της πανελλήνιας ένωσης το δεύτερο μισό του αιώνα .

Η συμμαχία της Δήλου – Αθηναϊκή ηγεμονία.

Α ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (478/7 π.Χ)

Έδρα της ορίστηκε η Δήλος όπου βρισκόταν το συμμαχικό ταμείο και συγκεντρώνονταν κάθε χρόνο οι αντιπρόσωποι. Τα μέλη είχαν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις. Ο φόρος καθοριζόταν σε πλοία ή χρήματα.

Όμως οι Αθηναίοι χρησιμοποίησαν τα χρήματα του συμμαχικού ταμείου για τον εξωραϊσμό της Αθήνας και την ίδια τη συμμαχία ως μέσο επιβολής τους στους άλλους Έλληνες.

Κίμων (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

- Εκπρόσωπος της αριστοκρατικής παράταξης. Ήταν υπέρ της συνεργασίας με τη Σπάρτη. Αντιμετώπισε νικηφόρα τους Πέρσες στον Ευρυμέδοντα ποταμό το 467 πΧ.
- Οι φιλολακωνικές του τάσεις είχαν ως συνέπεια την πολιτική του ήττα (εξοστρακίστηκε το 461 π.Χ.) και τη διακοπή των φιλικών σχέσεων Αθήνας – Σπάρτης κατά το γ' μεσσηνιακό πόλεμο.
- Μετά τον εξοστρακισμό του δολοφονείται ο Εφιάλτης αρχηγός των δημοκρατικών και τη θέση του παίρνει ο Περικλής.

Το 454π.Χ.η έδρα του συμμαχικού ταμείου μεταφέρεται στην Αθήνα και η πόλη εκδηλώνει με ένοπλες επεμβάσεις την ηγεμονική της τάση στις πόλεις που εμφάνιζαν διάθεση να αποχωρήσουν.

- Ο Κίμων επανέρχεται το 451π.Χ. και υπογράφει πενταετή ανακωχή με τη Σπάρτη. Εκστρατεύει στην Κύπρο όπου και πεθαίνει κατά την πολιορκία του Κιτίου.(450 π.Χ.)
- Οι Αθηναίοι υπογράφουν **την Καλλίειο ειρήνη** με τους Πέρσες αναγκάζοντάς τους να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία των ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας.
- Μετά το θάνατο του Κίμωνα ο Περικλής υπογράφει με τους Σπαρτιάτες τις **τριακοντούτεις σπονδές**(445π.Χ.)

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ

- Η τριακονταετής ειρήνη στην πραγματικότητα κράτησε μόνο 15 χρόνια και ταυτίζεται με την ανάπτυξη της Αθήνας .Κύριος υπαίτιος ήταν ο Περικλής γι' αυτό και ο 5^{ος} αιώνας ονομάζεται **χρυσός αιώνας του Περικλή**.
- Εκλεγόταν με δημοκρατικές διαδικασίες κάθε χρόνο στρατηγός.
- Είχε την πολιτική οξυδέρκεια προικισμένου ηγέτη και επιβαλλόταν στο πλήθος χωρίς να περιορίζει τις ελευθερίες του.
- Ενίσχυσε το δημοκρατικό πολίτευμα με την καθιέρωση χρηματικής αποζημίωσης στους κληρωτούς άρχοντες, τους βουλευτές και τους λαϊκούς δικαστές.
- Οι οικονομικές παροχές επεκτάθηκαν σε δαπάνες για την πολιτιστική ανάπτυξη των Αθηναίων (θεωρικά :αντίτιμο για ελεύθερη είσοδο στο θέατρο των πολιτών)
- Συμμάχησε με τον Έγεστα, τους Λεοντίνους, το Ρήγιο και συνέβαλε στην ίδρυση της αποικίας των Θουρίων(444/3 π.Χ.).
- Ο Πειραιάς εξελίσσεται σε μεγάλο λιμάνι. Το επίνειο της Αθήνας χτίζεται σύμφωνα με τα πολεοδομικά σχέδια του Ιππόδαμου του Μιλήσιου.
- Τα έσοδα του κράτους προέρχονται από την εκμετάλλευση των μεταλλείων, τη φορολογία,το φόρο των συμμάχων και τις έκτακτες εισφορές.
- ΄ Αμεση φορολογία δεν υπάρχει. Φόρο πληρώνουν μόνο οι μέτοικοι, το μετοίκιο
(12 δραχμές το χρόνο για τους άνδρες και 6 για τις γυναίκες, αν είχαν εισοδήματα)
- Σημαντική ήταν η έμμεση φορολογία από τα εισαγόμενα και εξαγόμενα προϊόντα..
- Οι εισφορές των συμμάχων ανέρχονταν σε 6000 τάλαντα περίπου στις αρχές του πελοποννησιακού πολέμου. Αλλά πολλές φορές οι Αθηναίοι επέβαλαν στους συμμάχους έκτακτη φορολογία.

Βασική πηγή εισόδων ήταν και ο θεσμός των λειτουργιών.

Πρόκειται για δαπάνες στρατιωτικών και θρησκευτικών εκδηλώσεων που αναλάμβαναν οι πλουσιότεροι πολίτες και είχαν τιμητικό χαρακτήρα .

Οι σπουδαιότερες χορηγίες

Τριηραρχία : υποχρέωση συντήρησης και εξοπλισμού μιας τριήρους .

Αρχιθεωρία: τα έξοδα της επίσημης αποστολής (θεωρίας) σε πανελλήνιες γιορτές

Η εστίαση: τα έξοδα του δείπνου μιας φυλής σε θρησκευτικές γιορτές

Η γυμνασιαρχία : για την τέλεση αγώνων λαμπαδηδρομίας στα Παναθήναια.

Ο πελοποννησιακός πόλεμος (431-404 π.Χ) (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Η Αθηναϊκή και η Πελοποννησιακή συμμαχία βρίσκονταν σε ανταγωνισμό για τους εξής λόγους:

- φυλετική διαφορά : Αθηναίοι = Ίωνες
Σπαρτιάτες = Δωριείς.
- πολιτειακή συγκρότηση: Αθήνα : δημοκρατία
Σπάρτη : ολιγαρχία
- η Αθήνα είχε ηγεμονικές τάσεις.

Ο Θουκυδίδης και ο Ξενοφώντας είναι οι δύο ιστορικοί που ασχολήθηκαν με τον πελοποννησιακό πόλεμο.

Οι νεότεροι ιστορικοί τον χωρίζουν σε τρεις φάσεις:

Αρχιδάμειος ή δεκαετής πόλεμος (431-421 π.Χ.)

Σικελική εκστρατεία (415 -413 π.Χ)

Δεκελεικός ή Ιωνικός πόλεμος (413 -404 π.Χ)

Επιπτώσεις

- Οι ελληνικές πόλεις μεταβλήθηκαν σε πεδία συγκρούσεων και πολλές από αυτές όπως οι Πλαταιές, η Μυτιλήνη, η Μήλος κα καταστράφηκαν.
- Οι άνθρωποι εξαχρειώθηκαν
- Δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις ανάμειξης των Περσών στα εσωτερικά θέματα του ελληνικού κόσμου.
- Οι Αθηναίοι χάνουν και η Σπαρτιατική ηγεμονία αναγνωρίζεται από τις ελληνικές πόλεις (404π.Χ)
- Οι πόλεις κράτη αντιμετωπίζουν προβλήματα οικονομικής και κοινωνικής κρίσης.

Μετά την επικράτηση των Σπαρτιατών οι Πέρσες δημιουργούν αντισπαρτιατικό συνασπισμό από τη Θήβα, την Κόρινθο ,το Άργος , την Αθήνα και υποκινούν σειρά συγκρούσεων γνωστών ως **Βοιωτικός ή Κορινθιακός πόλεμος (395-386π.Χ.)**

Ο πόλεμος αυτός λήγει με την ταπεινωτική **Ανταλκίδειο ειρήνη** με την οποία οι Σπαρτιάτες παραδίδουν τις ελληνικές πόλεις των παραλίων της Μ.Ασίας και την Κύπρο στο βασιλιά της Περσίας, διακηρύττουν την αυτονομία όλων των ελληνικών πόλεων, εκτός των νησιών Ίμβρο, Λήμνο, Σκύρο ,που παραμένουν στους Αθηναίους, και γίνονται οι ίδιοι τοποτηρητές της ειρήνης στην Ελλάδα.

Για μικρό χρονικό διάστημα οι Θηβαίοι θα ιδρύσουν τη δική τους Θηβαϊκή ηγεμονία ,που καθιερώνεται από τη μάχη στα Λεύκτρα (371π.Χ) και τελειώνει με τη μάχη στη Μαντινεία (362π.Χ)

Πανελλήνια ιδέα (ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Νέα πολιτική έκφραση που διατυπώθηκε στα τέλη του 5^{ου} π.Χ. από το σοφιστή Γοργία σε λόγο του στην Ολυμπία.

Κύριος εκφραστής αυτής της ιδέας ήταν ο ρητοροδιδάσκαλος Ισοκράτης .Στον **πανηγυρικό του λόγο (380 π.Χ.)** διατυπώνει την άποψη ότι η Αθήνα θα μπορούσε να ηγηθεί του κοινού αγώνα εναντίον των Περσών. Τις απόψεις του συμερίζονταν ο Ευαγόρας ,βασιλιάς της Κύπρου , ο Ιάσοντας, τύραννος των Φερρών της Μαγνησίας, ο Διονύσιος Α ,τύραννος των Συρακουσών.

Στα βαθιά του γεράματα ο Ισοκράτης έβλεπε στο πρόσωπο του Φιλίππου Β της Μακεδονίας τον ηγέτη που θα πραγματοποιούσε το όνειρο της πανελληνίας ιδέας.

Αντίθετος στην πανελλήνια ιδέα ,πιστός οπαδός της ιδέας μιας δυνατής Αθήνας ήταν ο Δημοσθένης.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β ΚΑΙ Η ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ **(ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)**

Ο Φίλιππος πέτυχε την ισχυροποίηση της Μακεδονίας με τις ακόλουθες ενέργειες.

1. Αντιμετώπισε με επιτυχία τους Ίλλυριούς και τους Παίονες στα βόρεια.
2. Οργάνωσε ισχυρό στρατό με κύριο στρατιωτικό σώμα **τη μακεδονική φάλαγγα**, αποτελούμενη από πεζέταιρους σε σχηματισμό βάθους 16 σειρών και με οπλισμό τη σάρισα, δόρυ μήκους 6 μέτρων. Το ιππικό το αποτελούσαν οι εταίροι, δηλ οι ευγενείς. Ο στρατός συμπληρωνόταν από σώματα ακοντιστών, πελταστών, τοξοτών.
3. Δημιούργησε ισχυρή οικονομία, με νόμισμα το χρυσό στατήρα, που εκτόπισε τους περσικούς δαρεικούς από την Ελλάδα.
4. Ακολούθησε επεκτατική εξωτερική πολιτική ,με στόχο στην αρχή την εξασφάλιση νέων εκτάσεων γης για τους στρατιώτες και στη συνέχεια στην ένωση των Ελλήνων υπό την κυριαρχία του.

Στην αρχή ο Φίλιππος κατέλαβε πόλεις της Χαλκιδική και εδάφη της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης .Κατόπιν έφτασε στις δυτικές ακτές του Εύξεινου Πόντου. Στη συνέχεια επενέβη στη Θεσσαλία και τη Νότιο Ελλάδα με αφορμή τα προβλήματα του μαντείου των Δελφών

Το 338 π.Χ. νίκησε τους συνασπισμένους Αθηναίους και Θηβαίους στη μάχη της Χαιρώνειας και έτσι επιβλήθηκε ως ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης των Ελλήνων.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Το 337 π. Χ στο συνέδριο στην Κόρινθο συμφωνήθηκαν τα ακόλουθα:

- Ιδρύθηκε πανελλήνια συμμαχία, αμυντική και επιθετική , με ισόβιο αρχηγό το Φίλιππο Β.
- Απαγορεύτηκαν οι συγκρούσεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων και η βίαιη μεταβολή των καθεστώτων τους
- Προστατεύθηκε η ελεύθερη ναυσιπλοΐα και καταδικάστηκε η πειρατεία.

Το οικουμενικό κράτος του Μ. Αλεξάνδρου.

(σ.108-109)

(ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Σε διάστημα 11 ετών ο Μ. Αλέξανδρος κατάκτησε την Ανατολή και έφτασε μέχρι τον Ινδό ποταμό. Αυτό έγινε σε τρεις φάσεις:

Α φάση (334- 331 π.Χ.)

Κυριαρχεί στη Μ. Ασία και απελευθερώνει τις ελληνικές πόλεις. Συγκρούεται με τον περσικό στρατό στο Γρανικό ποταμό (334) και στην Ισό της Κιλικίας(333) .

Καταλαμβάνει τη Φοινίκη και την Παλαιστίνη(333-2) και ξεκινά την κατάκτηση της Αιγύπτου.

Ίδρύει στο δέλτα του Νείλου την Αλεξάνδρεια (331) .

Β φάση (331 -327π.Χ)

Προχώρησε στη Μεσοποταμία και μετά συγκρούστηκε στα Γαυγάμηλα και κατέλαβε τις πόλεις Βαβυλώνα, τα Σούσα, την Περσέπολη, τις Πασαργάδες ,τα Εκβάτανα.

Κατέλαβε την Παρθία, την Υρκανία, την Αρεία, την Αραχωσία και τη Βακτριανή, τη Σογδιανή.

Ίδρυσε την Αλεξάνδρεια ,την Εσχάτη.

Γ φάση (327-325)

Περιλαμβάνει την εκστρατεία στην Ινδική χερσόνησο.

Στον Υδάσπη, παραπόταμο του Ινδού νίκησε τον Ινδό ηγεμόνα Πώρο και προχώρησε ως τον Ύφαση ποταμό(326π.Χ.)

Μέσω της χώρας των Μαλλών έφτασε στις εκβολές του Ινδού ποταμού και πέρασε με το στρατό του την έρημο της Γεδρωσίας,

ενώ ο φίλος του ναύαρχος Νέαρχος παρέπλευσε τις ασιατικές ακτές ως τις εκβολές του Τίγρη και του Ευφράτη.

Άνοιξη του 323 π.Χ. άφησε την τελευταία του πνοή στη Βαβυλώνα.

Το έργο του Μ. Αλεξάνδρου.
(σ.109-112)
(ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Στρατιωτικός τομέας

Ήταν διορατικός στρατηγός με μεγαλοφυή σκέψη. Αντιμετώπιζε τον αντίπαλο με τον κατάλληλο σχεδιασμό τόσο στις κατά μέτωπο συγκρούσεις όσο και στις πολιορκίες πόλεων.

Πολιτική δράση

Οι πράξεις του αποσκοπούν στην ανάμειξη του ελληνικού με τον ασιατικό κόσμο και στην ένωση τους κάτω από μία ισχυρή διοίκηση.

Έκανε αποδεκτές τις τοπικές συνήθειες, τις παραδόσεις και το διαφορετικό τρόπο άσκησης της εξουσίας για κάθε λαό.

Διατήρησε το θεσμό των σατραπειών και επιδίωξε να δημιουργήσει μια νέα διοικητική παράδοση, αναθέτοντας τη διοίκηση τόσο σε Έλληνες όσο και σε Πέρσες ηγεμόνες.

Οικονομικός τομέας

Προώθησε το σύστημα της νομισματικής οικονομίας.

Εγκατέλειψε την ιδέα του αυτοκρατορικού θησαυροφυλακίου

Η σατραπεία έπαψε να είναι φορολογική μονάδα. Στη θέση της δημιούργησε τη φορολογική περιφέρεια με περισσότερες από μία σατραπείες. Τους θησαυρούς που συγκέντρωνε τους μετέτρεπε σε χρυσό νόμισμα, δημιουργώντας ενιαίο νομισματικό σύστημα στην αυτοκρατορία.

Πολιτιστικός τομέας

Διέδωσε την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό

Υιοθέτησε πολιτιστικά στοιχεία από την παράδοση της Ανατολής

Ίδρυσε νέες πόλεις που έγιναν μεγάλα εμπορικά και πολιτιστικά κέντρα

Εξερεύνησε περιοχές και με τη συμμετοχή φιλοσόφων και ερευνητών έδωσε στην εκστρατεία του τη διάσταση της **ένοπλης εξερεύνησης**.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

(σ.112-114)

(ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

- Τον 5^ο και 4^ο αιώνα η ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών δημιούργησε έργα απaráμιλλης αξίας.
- Η Αθήνα κατέχει τα πρωτεία της πολιτιστικής ανάπτυξης. Η ευημερία και η ποιότητα της ζωής σε αυτή γινόταν πόλος έλξης για τους πνευματικούς ανθρώπους και τους καλλιτέχνες. (έργα στην Ακρόπολη, Παναθήναια, Ελευσίνα μυστήρια, θεατρικές παραστάσεις στις Διονυσιακές γιορτές)
- **Φιλοσοφία:** τοποθετείται στο κέντρο ο άνθρωπος (ορθολογισμός)
- Επικρατούν ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης με τις θεωρίες τους
- **Ιστοριογραφία:** Ηρόδοτος, Θουκυδίδης(θέτει τα θεμέλια της επιστημονικής ιστορικής συγγραφής), Ξενοφών
- **Ποιητική τέχνη:** Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης, Αριστοφάνης
- Το δημοκρατικό πολίτευμα και η οργάνωση της δικαιοσύνης προς το συμφέρον του πολίτη συμβάλλουν στην καλλιέργεια του ρητορικού λόγου (Λυσίας, Ισοκράτης, Δημοσθένης)
- Η επιστήμη αναπτύσσεται .Συστηματοποιούνται οι γνώσεις για τον άνθρωπο και τη φύση. Αναπτύσσονται τα μαθηματικά, η αστρονομία(Μένων ο Αθηναίος) , η φυσική, η βοτανική , η ιατρική (Ιπποκράτης) , η χωροταξική οργάνωση (Ιππόδαμος από Μίλητο) και άλλες επιστήμες.

Λέξεις κλειδιά: αρχιτεκτονική, πλαστική, ζωγραφική.(σ.114-117)

Αρχιτεκτονική

5^{ος} αιώνας

Ικτίνος, Καλλικράτης, (Ακρόπολη)

Φειδίας

Μνησικλής(δωρικά Προπύλαια Ακρόπολης, Ερεχθείον:ιδίορυθμος ιωνικός ναός της Πολιάδας Αθηνάς)

Καλλικράτης: μικρός ιωνικός ναός Απτέρου Νίκης

Γνωστά οικοδομήματα αυτής της περιόδου

Ναός Ηφαίστου, ο γνωστός ως Θησείο

Ναός Ποσειδώνα στο Σούνιο

Ωδείο Περικλή στην Αθήνα

Τελέστήριον στην Ελευσίνα

4^{ος} αιώνας

Νέα κτίσματα όπως οι θόλοι, τα θέατρα και τα βουλευτήρια.

Νέος τύπος κιονόκρανου: το κορινθιακό (συνδιασμός του δωρικού και του ιωνικού)

Μνημεία εποχής

Ναός Διός στη Νεμέα

Ναός Αρτέμιδος στην Έφεσσο

Η Θόλος και το θέατρο της Επιδαύρου

Μαυσωλείο Αλικαρνασσού

Χορηγικό μνημείο Λυσικράτους στην Αθήνα

Πλαστική

Από τα τέλη του 6^{ου} ως τις πρώτες δεκαετίες του 5^{ου} οι Κούροι και οι Κόρες ανανεώνουν την κίνηση και την έκφρασή τους.

Το παιδί του Κριτίου σημαδεύει αυτή την αλλαγή.

Δείγματα

Ο Ηνίοχος των Δελφών

ο Δίας ή Ποσειδώνας του Αρτεμισίου

Τα γλυπτά του ναού του Διός στην Ολυμπία

Τα έργα του Φειδία και της σχολής του

Χρυσελεφάντινα αγάλματα του Διός στην Ολυμπία και της Αθηνάς στον Παρθενώνα .

Το άγαλμα της Αθηνάς Προμάχου στην ακρόπολη της Αθήνας.

Ο Μύρων διακρίθηκε ως χαλκοπλάστης .

Έργα του : ο δισκοβόλος και το σύμπλεγμα της Αθηνάς και του Μαρσύα.

Ο Πολύκλειτος ήταν ανδριαντοποιός κυρίως αθλητών

Έργα του : ο Δορυφόρος και ο Διαδούμενος

Μαθητές του Φειδία:Αλκαμένης και Αγοράκριτος οδηγούν την πλαστική σε νέους εκφραστικούς τρόπους με τον πλούσιο ρυθμό(μορφές καλυμμένες με μάτιο με πολλές πτυχώσεις που αφήνουν το σώμα να διαγράφεται).

Τον 5^ο αιώνα οι μορφές είναι εξιδανικευμένες ,

ενώ τον 4^ο αι κυριαρχούν οι έντονες εκφράσεις στα πρόσωπα των αγαλμάτων.

Ο Πραξιτέλης(Ερμής της Ολυμπίας ,Κνιδία Αφροδίτη,Απόλλων Σαυροκτόνος)

και ο **Σκόπας** χρησιμοποιούν το **μάρμαρο**,

Ο Λύσιππος το χαλκό για να κατασκευάσει ανδριάντες.

Άγνωστοι παραμένουν οι δημιουργοί του εφήβου των Αντικυθήρων,του παιδιού του Μαραθώνα και πολλών επιτύμβιων αναγλύφων του Κεραμεικού.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ζωγράφοι του 5^{ου} αι:Ο Πολύγνωτος,ο Μίκων,ο Ζεύξις ,κα.

Δείγματα της ζωγραφικής αυτής βλέπουμε στις λευκές ληκύθους και τις αγγειογραφικές παραστάσεις του ερυθρόμορφου ρυθμού.

Ζωγράφοι του 4^{ου} αι:ο Πάμφυλος (σικυώνα),ο Απελλής(Ιωνία) ,ευνούμενος ζωγράφος του Μ.Αλεξάνδρου και ο Πρωτογένης (Καρία)

Δείγματα της ζωγραφικής αυτής οι τοιχογραφίες των βασιλικών τάφων της Βεργίνας.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Η διάσπαση του κράτους του Μ.Αλεξάνδρου.(σ.124-127) ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ

Με το θάνατο του Μ.Αλεξάνδρου εκδηλώνονται διασπαστικές τάσεις που πήραν τη μορφή εξεγέρσεων, απελευθερωτικών αγώνων και συγκρούσεων για τη διαδοχή.

Εξεγέρσεις , απελευθερωτικοί αγώνες

Οι Αθηναίοι και οι Αιτωλοί κινούνται εναντίον των Μακεδόνων.(Λαμιακός πόλεμος 322).

Όμως οι Μακεδόνες επικρατούν και οι Αθηναίοι υποχρεώνονται

- να αντικαταστήσουν το δημοκρατικό πολίτευμα με ολιγαρχικό,
- να πληρώσουν χρηματική αποζημίωση και να δεχτούν μακεδονική φρουρά στη Μουνιχία (λιμάνι του Πειραιά)
- Ο Υπερείδης δολοφονείται και ο Δημοσθένης αυτοκτονεί
- Πόλεις της Πελοποννήσου αναγκάστηκαν να δεχτούν μακεδονικές φρουρές.
- Οι Μακεδόνες δεν προλαβαίνουν να τιμωρήσουν τους Αιτωλούς γιατί αναγκάζονται να επιστρέψουν στην Ασία, όπου άρχισαν οι διαμάχες των διαδόχων

Στις ανατολικές επαρχίες εκδηλώνονται εξεγέρσεις πληθυσμών ,τις οποίες καταστέλλει ο Έλληνας διοικητής της Μηδίας, Πείθων που ανακηρύσσει στη συνέχεια τον εαυτό του διοικητή των Άνω σατραπειών της αυτοκρατορίας.

Οι συγκρούσεις των διαδόχων.

Οι συγκρούσεις των στρατηγών του Μ. Αλεξάνδρου κράτησαν 20 χρόνια ώσπου η αυτοκρατορία διαμελίστηκε σε επιμέρους βασιλεια .

Πρώτη περίοδος συγκρούσεων (321 -301) :δολοφονούνται οι νόμιμοι διάδοχοι και οι επικρατέστεροι στρατηγοί γίνεται η πρώτη κατανομή της εξουσίας στο Τριπαράδεισο της Συρίας(321π.Χ.).Εκεί ο **Αντίπατρος** , ως γηραιότερος αναγορεύεται από το στρατό επιμελητής αυτοκράτωρ και οι υπόλοιποι αναλαμβάνουν τη διοίκηση μιας περιοχής της αυτοκρατορίας.

Στην πορεία ισχυρότερος αναδεικνύεται ο **Αντίγονος**, που αυτοανακηρύσσεται αυτοκράτορας και παραχωρεί τον ίδιο τίτλο και **στο γιο του Δημήτριο τον Πολιορκητή**. Οι υπόλοιποι στρατηγοί συνασπίζονται εναντίον του. Στη μάχη στην Ιψό της Φρυγίας (301 π.Χ.) ο ίδιος σκοτώνεται και ο γιος του κατορθώνει αργότερα να γίνει βασιλιάς της Μακεδονίας (294 π.Χ)

Μετά τη μάχη στην Ιψό προκύπτουν τέσσερα βασίλεια:

Το βασίλειο της Αιγύπτου με τον Πτολεμαίο
Της Συρίας με το Σέλευκο
Της Μακεδονίας με τον Κάσσανδρο
Και της Θράκης με το Λυσίμαχο.

Μετά τη μάχη στο Κουροπέδιον της Λυδίας(281 π.Χ.) και το θάνατο του Λυσίμαχου τα εδάφη του μοιράστηκαν ανάμεσα στο βασίλειο της Μακεδονίας και της Συρίας.

Αργότερα στη Μ. Ασία δημιουργείται το βασίλειο της Περγάμου, ενώ ιδρύονται πολλά μικρότερα κράτη, όπως της Βιθυνίας, της Αρμενίας, του Πόντου ,της Καππαδοκίας, κα.

Τα χαρακτηριστικά του ελληνοιστικού κόσμου.

(σ.127-129)

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ

Οικονομικά

Ενιαίο οικονομικό σύστημα για Έλληνες και αλλοεθνείς.

Κοινή δημοσιονομική πολιτική

Κοινός τρόπος συναλλαγών

Πλούσια γεωργική παραγωγή

Η ανταλλαγή αγαθών μεταξύ των βασιλείων ανοίγουν νέους ορίζοντες στο εμπόριο

Τα ελληνικά νομίσματα χρησιμοποιούνται παντού , ενώ τα περσικά αποσύρονται

Δημιουργούνται τράπεζες και χρησιμοποιούνται επιταγές.

Κοινωνικά

Διαμορφώνεται μια προνομιούχος αστική τάξη(έμποροι, τραπεζίτες, βασιλικοί υπάλληλοι) που αποτελείται από Έλληνες και λίγους ελληνίζοντες γηγενείς.

Οι περισσότεροι γηγενείς ήταν εργάτες και μικροκαλλιεργητές που συγκεντρώνονται στις μεγαλουπόλεις. Έτσι ευνοείται η ανάπτυξη της δουλείας.

Πολιτικά

Σύστημα διακυβέρνησης :η απόλυτη μοναρχία

Οι ηγεμόνες συγκεντρώνουν στο πρόσωπό τους όλες τις εξουσίες και κυβερνούν με ένα μικρό επιτελείο Ελλήνων ή εξελληνισμένων γηγενών.

Ο πολίτης δεν ενδιαφέρεται για το κοινό καλό παρά μόνο για το ατομικό του συμφέρον.

Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται από τη μητροπολιτική Ελλάδα στις μεγαλουπόλεις της Ανατολής(Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια, Πέργαμο, κλπ)

Ο Ελλαδικός χώρος κυβερνάται κατά τα πρότυπα της μακεδονικής βασιλείας

Κάποιες πόλεις κράτη(Αθήνα, Σπάρτη, Ρόδος, Δήλος, κ.α) διατηρούν την αυτονομία τους ,ενώ άλλες οργανώνονται σε ομοσπονδίες, όπως συνέβη με του Αιτωλούς και τους κατοίκους της Αχαΐας (Αιτωλική και Αχαϊκή συμπολιτεία)

Τα βασίλεια της Ανατολής(εκτός ύλης)

Μετά τη λήψη από τον Μ/.Αλέξανδρο του τίτλου του Φαραώ και την κατάλυση της περσικής αυτοκρατορίας η βασιλεία γίνεται προσωπική. Και κυβερνά ως απόλυτος κυρίαρχος υπηκόων διαφορετικών εθνοτήτων που του απέδιδαν θεϊκές τιμές.

Μετά το θάνατό του δύο είναι τα σημαντικότερα βασίλεια,

Βασίλειο της Αιγύπτου.

Ιδρυτής του ο Πτολεμαίος ,στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου.

Στην κυριαρχία του είχε την Αίγυπτο, την περιοχή της Κυρηναϊκής(Λιβύη),την Κύπρο και κατά διαστήματα τη νότια περιοχή της Συρίας.

Οι κάτοικοι ήταν κυρίως Αιγύπτιοι αλλά και Εβραίοι, Πέρσες, Έλληνες και Σύριοι.

Οι Πτολεμαίοι κυβέρνησαν για τρεις αιώνες την Αίγυπτο υιοθετώντας την πολιτική της ανοχής των παραδόσεων και των θρησκευτικών δοξασιών.

Είχαν καλά οργανωμένο εμπόριο και σύστημα φορολόγησης με αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη της Αιγύπτου.

Απέφυγαν να επιβαρύνουν με φόρους τους αγρότες. Ενώ η οικονομική ανάπτυξη της Αλεξάνδρειας ευνόησε την πνευματική ανάπτυξη.

Διατήρησαν το παλιό διοικητικό σύστημα , κυβερνώντας συγκεντρωτικά με ένα επιτελείο Ελλήνων ηγεμόνων ,ενώ στις επαρχίες οι ηγεμόνες ήταν γηγενείς.

Το κράτος γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη τον 3^ο π.Χ. αιώνα αλλά από το 2^ο αι άρχισε σταδιακά να εξασθενεί ,ώσπου το 31 π.Χ. αναγκάστηκε να παραδοθεί στους Ρωμαίους

Βασίλειο της Συρίας.

Ιδρύθηκε από το Σέλευκο, τον ισχυρότερο από τους νικητές της Ιψού (301π.Χ.) Το βασίλειο των Σελευκιδών εμφανίζεται ως ο συνεχιστής του κράτους του .Αλεξάνδρου , αφού έχει τα ίδια σύνορα με εκείνο. Είχε ιδιαίτερα μεγάλη έκταση. Εξαπλωνόταν από τον Καύκασο και την Κασπία θάλασσα ως τον Περσικό κόλπο και την Αραβία. Έγινε γνωστό ως βασίλειο της Συρίας, αφού εκεί ήταν ο εδαφικός του πυρήνας. Στην αρχή πρωτεύουσα ήταν η Σελεύκεια στον Τίγρη ποταμό και στη συνέχεια η Αντιόχεια στον Ορόντη ποταμό, που εξελίχτηκε σε μεγάλο οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο.

Τον 3^ο αι ήταν το ισχυρότερο βασίλειο με πλούσια οικονομία, βασισμένη στο χερσαίο εμπόριο και τη γεωργία. Οι Σελευκίδες διατήρησαν τη διαίρεση σε σατραπείες με Έλληνες και γηγενείς αξιωματούχους.

Τα βασίλεια του Ελλαδικού χώρου(εκτός ύλης)

Στην Ελλάδα ο θεσμός της βασιλείας είχε τις ρίζες του στη φυλετική οργάνωση του κράτους. Το βασιλιά τον εξέλεγε ο στρατός και τον πλαισίωνε ένα συμβούλιο ευγενών. Το τυπικό της αναγόρευσης του βασιλιά από το στρατό διατηρήθηκε ακόμη κι όταν η βασιλεία έγινε κληρονομική.

Τα σημαντικότερα βασίλεια των ελληνιστικών χρόνων στον Ελλαδικό χώρο είναι :

A. Το βασίλειο της Μακεδονίας.

Είχε περιορισμένη έκταση κυρίως στο χώρο της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της νότιας Ελλάδας .Είχε πολιτισμική ομοιογένεια και φυλετική οργάνωση βασισμένη στην κοινή καταγωγή των κατοίκων του. Ο βασιλιάς ήταν ο κάτοχος της γης, των δασικών εκτάσεων και των ορυχείων. Ένα τμήμα της γης το εκχωρούσε στους ευγενείς, ενώ υπήρχε και μεγάλος αριθμός μικρών και μεσαίων καλλιεργητών. Αυτοί αποτελούσαν το μακεδονικό στρατό.

Μετά τη διάσπαση της αυτοκρατορίας ηγεμόνας του ήταν ο Κάσσανδρος. Από τους σπουδαιότερους μεταγενέστερους ηγεμόνες ήταν ο Δημήτριος ο Πολιορκητής(294-287 π.Χ,) τον οποίο εκδίωξε από το θρόνο του ο Πύρρος, βασιλιάς της Ηπείρου.

Το 280 οι Γαλάτες, κέλτικο φύλο από τη Β.Δ.Ευρώπη προξένησαν πολλές καταστροφές στο βασίλειο. Αυτούς τους απομάκρυνε από την Ελλάδα ο Αντίγονος Γονατάς, γιος του Δημήτριου του Πολιορκητή (277 π.Χ.)

Η δυναστεία του (των Αντιγονιδών) κυβέρνησε ως το 168 π.Χ. ,όταν οι Ρωμαίοι κυρίευσαν τη Μακεδονία.

B. Το βασίλειο της Ηπείρου.

Ως τους ελληνιστικούς χρόνους η Ήπειρος είχε μείνει στην αφάνεια. Κατοικήθηκε από δωρικά φύλα, που δεν αναπτύχθηκαν πολιτιστικά όσο τα άλλα της νότιας Ελλάδας. Ισχυρότερο φύλλο ήταν οι Μολοσσοί, από τους οποίους καταγόταν η Ολυμπιάδα, μητέρα του Μ .Αλεξάνδρου.

Οι Μολοσσοί κυβερνούσαν με μετριοπαθή βασιλεία Ανώτατος άρχοντας ήταν ο βασιλιάς και κάθε χρόνο λαός και βασιλιάς συγκεντρώνονταν στην Πασσαρόνα , όπου αντάλλασσαν όρκους πίστης .

Ο βασιλιά **Πύρρος** ,ηγέτης με μεγάλες ικανότητες οραματίστηκε τη δημιουργία ενός αντίστοιχου κράτους με εκείνο του Μ. Αλεξάνδρου στη δύση .Σε διάστημα πέντε ετών (280-275 π.Χ.) αντιμετώπισε τους Ρωμαίους στην Ιταλία και τους

Καρχηδόνιους στη Σικελία. Προσπάθησε επίσης να υποτάξει τη Μακεδονία και τη νότια Ελλάδα Πέθανε άδοξα κατά τη διάρκεια οδομαχιών στο Άργος το 272 π.Χ.

Οι πόλεις - κράτη(εκτός ύλης)

Η πόλη κράτος αυτή την εποχή επιβιώνει :
είτε μέσα σε ομοσπονδιακά κράτη, όπως οι συμπολιτείες
είτε απορροφάται από τα ελληνιστικά βασίλεια
είτε διατηρεί την αυτονομία της όπως η Αθήνα ,η Δήλος ,η Ρόδος ,η Σπάρτη και άλλες.

Η Αθήνα

Εξαρτήθηκε από την πολιτική των βασιλέων της Μακεδονίας. Στην αρχή ο Κάσσανδρος διόρισε κυβερνήτη της πόλης τον Δημήτριο Φαληρέα (317 -307 π.Χ) που κυβέρνησε ως τύραννος και εκδιώχθηκε από το Δημήτριο τον Πολιορκητή.Επί Αντιγόνου Γονατά προσπάθησε να απελευθερωθεί με αρχηγό τον Αθηναίο στωικό φιλόσοφο Χρεμωνίδα αλλά απέτυχε και ο Χρεμωνίδης κατάφυγε στην αυλή των Πτολεμαίων.

Η Σπάρτη

Η πολιτική της απομόνωσης που ακολουθούσε η Σπάρτη δημιούργησε τον 3^ο αιώνα πολιτικό και κοινωνικό αδιέξοδο. Μόλις 700 ελεύθεροι πολίτες υπήρχαν και από αυτούς μόνο οι 100 περίπου είχαν γεωργικό κλήρο. Έπρεπε λοιπόν να γίνει αναδασμός της γης.

Ο Άγις Δ το 244 πρότεινε την ένταξη των περιοίκων στην τάξη των Σπαρτιατών πολιτών. Αλλά οι πλούσιοι αντέδρασαν και ο ίδιος δολοφονήθηκε.

Δέκα χρόνια μετά ο Κλεομένης Γ προχώρησε σε κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές Οι αλλαγές αυτές επηρέασαν και τις άλλες πόλεις της Πελοποννήσου, όπου οι κατώτερες τάξεις καταπιέζονταν. Ο Άρατος, στρατηγός της Αχαϊκής συμπολιτείας ζήτησε τη βοήθεια των Μακεδόνων. Ο Κλεομένης νικήθηκε στη Σελλασία 222π.Χ. και στη Σπάρτη επιβλήθηκε μακεδονική φρουρά, ενώ ο Κλεομένης κατέφυγε στους Πτολεμαίους.

Το 206 ο Νάβις, γόνος βασιλικής οικογένειας συνέχισε τις μεταρρυθμίσεις του Κλεομένη. Δολοφονήθηκε το 192π.Χ. και από τότε η Σπάρτη έγινε μέλος της Αχαϊκής συμπολιτείας ως την κατάκτηση από τους Ρωμαίους.

Η Ρόδος

Η γεωγραφική της θέση και το ναυτικό της βοήθησαν ώστε να εξελιχτεί σε μεγάλο εμπορικό κέντρο. Τα ισχυρά της τείχη και η εξωτερική της πολιτική καθόρισαν την πορεία της στους ελληνιστικούς χρόνους. Ο Δημήτριος ο Πολιορκητής πήρε το προσωνόμιο του από την πολιορκία της Ρόδου στην οποία απέτυχε(305-4π.Χ.)

Η Ρόδος τυπικά είχε δημοκρατικό πολίτευμα, ουσιαστικά ,όμως, τη διακυβέρνηση είχαν οι έμποροι και οι τραπεζίτες. Σε περιόδους κρίσης οι πλούσιοι αναλάμβαναν τη σίτιση των φτωχών. Η Ρόδος συμμάχησε με τη ρώμη κατά του Αντίοχου Γ της Συρίας και οι Ρωμαίοι σε αντάλλαγμα της παραχώρησαν τη Λυκία και μέρος της Καρίας. Όταν όμως συμμάχησε με τη Μακεδονία, οι Ρωμαίοι ανακήρυξαν ελεύθερο λιμάνι τη Δήλο με στόχο την οικονομική της εξουθένωση. Τελικά υποδουλώθηκε στους Ρωμαίους το 43 π.Χ.

Η Δήλος

Η επίκαιρη γεωγραφική του θέση βοήθησε στην εξέλιξή του σε οικονομικό κέντρο. Τέλη του 4^{ου} αιώνα μετά την παρακμή των Αθηναίων περνά στη σφαίρα επιρροής των Μακεδόνων. Τότε δημιουργούνται δημόσιες και ιδιωτικές τράπεζες και αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα του λιμανιού της ως κέντρο του διαμετακομιστικού εμπορίου στην Ανατολική Μεσόγειο .Το 167.Χ. οι Ρωμαίοι την ανακηρύσσουν ελεύθερο λιμάνι και παραχωρούν την εποπτεία της στους Αθηναίους. Στην ουσία όμως η ζωή όλων εξαρτιόταν από τη Ρώμη.

Οι συμπολιτείες.(εκτός ύλης)

A. Η Αιτωλική συμπολιτεία.

Από τα μέσα του 4^{ου} αιώνα οι Αιτωλοί δημιουργούν ένα χαλαρό πολιτικό σύνδεσμο το Κοινόν των Αιτωλών. Αυτή η ένωση αποκτά μεγάλη σημασία μετά την απόκρουση των Γαλατών το 278 π.Χ. και την ανάληψη της προστασίας των Δελφών και μετασχηματίζεται στην **Αιτωλική συμπολιτεία** , με δημοκρατική οργάνωση. Όλοι οι πολίτες ήταν μέλη της συνέλευσης που εξέλεγε τους άρχοντες και ψήφιζε τους νόμους. Οι πόλεις είχαν κοινό νόμισμα και ίδια μέτρα και σταθμά. Τον 3^ο αι στο απόγειο της δύναμής της περιλάμβανε όλες τις πόλεις της κεντρικής Ελλάδας από το Μαλλιακό κόλπο ως τον Κορινθιακό και τις εκβολές του Αχελώου.

B. Η Αχαϊκή συμπολιτεία

Δημιουργείται στις αρχές του 3^{ου} αι και ως τα μέσα περίπου του επόμενου αιώνα περιλαμβάνει σχεδόν όλες τις πόλεις της Πελοποννήσου.

Έχει δημοκρατικά και ολιγαρχικά στοιχεία οργάνωσης. Κάθε πόλη έχει τη δική της κυβέρνηση. Η συμπολιτεία διοικείται από τη συνέλευση(την αποτελούν οι πολίτες των πόλεων που είχαν συμπληρώσει το 30 έτος),οι άρχοντες(στρατηγός, ίππαρχος, ναύαρχος, δέκα δημιουργοί(με αυξημένες εξουσίες και η βουλή και η σύγκλητος με 120 μέλη και δικαιοδοσία σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Όταν ήταν στρατηγός ο Άρατος στην αρχή απομακρύνθηκε η μακεδονική φρουρά από την Κόρινθο και στη συνέχεια ζητήθηκε η βοήθεια των Μακεδόνων για να αντιμετωπιστεί ο βασιλιάς Κλεομένης Γ της Σπάρτης με αποτέλεσμα την ήττα του Κλεομένη και τη δολοφονία του ίδιου του Αράτου.

Επί στρατηγίας του Φιλοποίμηνος (253-183π.Χ.) από τη Μεγαλόπολη που ήταν χαρισματικός ηγέτης με ικανότητες ο Ελληνισμός βρισκόταν στην παρακμή του και έτσι δεν υπήρχε μεγάλο περιθώριο για δράση. Το 146 π.Χ. τελικά και η αχαϊκή συμπολιτεία αφού πάλεψε με τα ρωμαϊκά στρατεύματα αναγκάστηκε να υποκύψει στη Ρώμη.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ(ΕΚΤΟΣ ΥΛΗΣ)

Οι πόλεις που ίδρυσαν ο Μ Αλέξανδρος και οι διάδοχοι του εξελίχθηκαν σε μεγάλα πνευματικά ,πολιτιστικά κέντρα.

Ιδρύθηκαν με οργανωμένο πολεοδομικό σύστημα, διέθεταν τείχη,ανάκτορα,αγορές,γυμνάσια,παλαίστρες,θέατρα,βιβλιοθήκες,κλπ.

Οι πιο σημαντικές είναι η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, η Αντιόχεια και η Πέργαμος.

Αλεξάνδρεια

Ιδρύθηκε το 331π.Χ, Εξελίχτηκε σε σπουδαίο οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο. Κατοικούνταν από έλληνες, Αιγύπτιους και Εβραίους.

Έμεινε γνωστή για

- τον περίφημο Φάρο(ψηλός πύργος με φανό στην κορυφή) που βοηθούσε τα πλοία να εισέλθουν με ασφάλεια στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας.
- Το Μουσείο ,οικοδομικό συγκρότημα αφιερωμένο στις Μούσες(περιλάμβανε βοτανικό, ζωολογικό κήπο και χώρους για αστρονομικές μελέτες)
- Τη Βιβλιοθήκη(εργάζονταν οι γραμματικοί που ασχολούνταν με την καταγραφή και το σχολιασμό των αρχαίων συγγραφέων).Περιλάμβανε περίπου μισό εκατομμύριο παπύρους.

Αντιόχεια

Ιδρύθηκε από το Σέλευκο (300π.Χ) στον Ορόντη ποταμό .Ονομαζόταν και Τετράπολις γιατί ήταν διαιρεμένη σε τέσσερις συνοικισμούς. Ο κάθε συνοικισμός περιβαλλόταν από τείχος και όλη η πόλη από ενιαίο τείχος. Μεταβλήθηκε βαθμιαία σε πολυπολιτισμικό κέντρο.

Πέργαμος

Πρωτεύουσα του κράτους των Ατταλιδών στη Μ.Ασία.Ήταν κτισμένη σε οχυρωμένη ακρόπολη και διαρθρωνόταν σε τρεις εξώστες .Ήταν φημισμένη για τη βιβλιοθήκη της όπου είχαν συγκεντρωθεί περίπου 200.000 χιλιάδες χειρόγραφα. Εδώ ανακαλύφθηκε η περγαμηνή από την επεξεργασία του εμβρύου της κατσίκας. Στους Περγαμηνούς αποδίδεται η δημιουργία μουσείου που έχει την ίδια λειτουργία με τα σύγχρονα μουσεία. Έγινε γνωστή για τον περίφημο βωμό του Διός ,σε ανάμνηση της απόκρουσης των Γαλατών από τους Περγαμηνούς (2^{ος} π.Χ.αι)

Η ΓΛΩΣΣΑ (ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ,σ.142-143)

Κατά τη διάρκεια των ελληνιστικών χρόνων χρησιμοποιείται η **ελληνιστική κοινή γλώσσα** που είναι μία πιο απλή μορφή της ελληνικής, η οποία χρησιμοποιείται τόσο από Έλληνες όσο και από εξελληνισμένους γηγενείς. Χρησιμοποιήθηκε τόσο από το λαό όσο και από συγγραφείς. Σε αυτή είναι γραμμένη η Βίβλος.

Η Θρησκεία

Οι συνθήκες ευνοούν την ανάμειξη των θρησκευτικών πεποιθήσεων και παράλληλα την εμφάνιση νέων λατρειών. **(θρησκευτικός συγκρητισμός)**

Οι βασιλείς θέλοντας να γίνουν αποδεκτοί από τους υπηκόους τους, συνεργάστηκαν με τα τοπικά ιερατεία και υιοθέτησαν τοπικές δοξασίες και λατρείες. Από την άλλη η αβεβαιότητα των συνθηκών της ζωής οδηγούν τον απλό πολίτη στην αναζήτηση έντονων συγκινήσεων μέσω της θρησκείας και στην καλλιέργεια της ελπίδας για μια καλύτερη ζωή μετά το θάνατο.

Επικρατούν εκτός από τις παραδοσιακές λατρείες και λατρείες με μυστηριακό χαρακτήρα όπως:

- Ελευσίνια Μυστήρια
- Διονυσιακές λατρείες
- Μυστήρια Ίσιδας, Μίθρα, Κυβέλης
- Λατρεία του Σάραπη (θεός αντίστοιχος του Πλούτωνα, τη λατρεία του οποίου επέβαλε Πτολεμαίος στην Αίγυπτο. Μετά τον 3^ο αι επικρατεί η λατρεία του και στον ελλαδικό χώρο).

Τα γράμματα (σ.144 ,ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Στους ελληνιστικούς χρόνους διευκολύνεται για πρώτη φορά η μαζική παραγωγή βιβλίων εξαιτίας

A. της διάδοσης και της ευρείας χρήσης της γραφικής ύλης. (πάπυρος ,περγαμινή)

B. της δημιουργίας πνευματικών κέντρων (βιβλιοθήκες Αλεξάνδρειας, Περγάμου).

Οι συγγραφείς μιμούνται κυρίως έργα κλασικής εποχής.

Άλλοι αντιγράφουν και σχολιάζουν τα κείμενα των κλασικών. Είναι οι πρώτοι φιλόλογοι και ονομάζονται **γραμματικοί**.

Ποίηση

Δεν παρουσιάζει σπουδαία έργα από άποψη πρωτοτυπίας και έμπνευσης.

Οι ποιητές ήταν πληρωμένοι κόλακες των ισχυρών.

Άλλοι είναι μιμητές παλαιών ποιητικών ειδών, όπως του ηρωικού έπους. (π.χ. Αργοναυτικά του Απολλώνιου του Ρόδιου)

Πιο πρωτότυπος ο Θεόκριτος με τα «Ειδύλλια» της βουκολικής ποίησης.

Καινούριο είδος ποίησης «οι Μίμοι» του Ηρώδα.

Καλλιεργείται το Επίγραμμα .

Από τα θεατρικά είδη καλλιεργείται η κωμωδία.(νέα κωμωδία, που σατυρίζει ανθρώπινους χαρακτήρες και τα ελαττώματά τους .Κυριότερος εκπρόσωπος ο **Μένανδρος**.

Ιστοριογραφία

Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης, που ζει τα χρόνια της ρωμαϊκής επέκτασης είναι ιστορικός εφάμιλλος εκείνων των κλασικών χρόνων. Γράφει την ιστορία της εποχής του και προσπαθεί να εξηγήσει στους συγχρόνους του τους λόγους της επικράτησης των Ρωμαίων.

Αθήνα

Εξακολουθεί να βρίσκεται σε οικονομικό και πνευματικό μαρασμό αλλά αποτελεί πνευματικό κέντρο κυρίως της φιλοσοφίας. Λειτουργούν 4 μεγάλες φιλοσοφικές σχολές

1. **Η ακαδημία του Πλάτωνα**

2. **το Λύκειο του Αριστοτέλη**

3. **Η Ποικίλη Στοά του Ζήνωνα (στωική φιλοσοφία)**. Η ζωή έχει μικρή αξία γι' αυτό ο άνθρωπος πρέπει να είναι αυτάρκης και εγκρατής. Η ευτυχία του δεν εξαρτάται από τα επίγεια.

4. **Ο κήπος του Επίκουρου**. Δίδασκε ότι η γνώση της φύσης βοηθάει τον άνθρωπο να απαλλαγεί από το φόβο και να εξασφαλίσει την ψυχική ηρεμία. Μαζί με την πνευματική κυρίως απόλαυση είναι δυνατόν ο άνθρωπος να οδηγηθεί στην ευτυχία.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ (σ.146-148,ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Συστηματοποιείται η ταξινόμηση της γνώσης τον 4^ο π.Χ. αι. με τον Αριστοτέλη.

Με την ένοπλη εξερεύνηση του Μ. Αλεξάνδρου οι **γεωγραφικές γνώσεις** διερευνήθηκαν με την ανακάλυψη νέων περιοχών, άγνωστων μέχρι τότε στους Έλληνες.

- Ο Νέαρχος, στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου πραγματοποιεί κ περιγράφει τον παράπλου των ακτών του Ινδικού ωκεανού.
- Ο Πυθέας ο Μασσαλιώτης φτάνει στο βορειότερο άκρο της Αγγλίας.
- Ο Ερατοσθένης βασισμένος σε πληροφορίες άλλων και δικές του έρευνες κατασκευάζει παγκόσμιο χάρτη.

Αστρονομικές γνώσεις

Οι γνώσεις των λαών της Μεσοποταμίας για τα αστέρια μελετούνται περισσότερο.

- Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος διατυπώνει τη θεωρία για τη σφαιρικότητα της γης και τη διπλή κίνησή της γύρω από τον άξονα της και τον ήλιο.

Μαθηματικές γνώσεις.

- Ο Ευκλείδης στην Αλεξάνδρεια γράφει τα «Στοιχεία».το πιο διαβασμένο βιβλίο μετά την Αγία Γραφή.

Φυσικές Επιστήμες

- Ο Αρχιμήδης ο Συρακούσιος μελετά τα κάτοπτρα ,τους μοχλούς ,το ειδικό βάρος των σωμάτων. κλπ.

Φυσιογνωστικές επιστήμες.

Κέντρο των επιστημών αυτών η Αλεξάνδρεια. Κοντά στα ανάκτορα υπήρχε κήπος βοτανικός και ζωολογικός.

- Ο Ηρόφιλος στην Αλεξάνδρεια συμβάλλει στην πρόοδο της **βιολογίας** ερευνώντας το νευρικό σύστημα και την κυκλοφορία του αίματος.

- Ο Ιπποκράτης (5^{ος} αι) οδηγεί την **ιατρική** σε νέες κατευθύνσεις.
- Το 2^ο μ.Χ. αι ο Γαληνός από την Πέργαμο συστηματοποιεί τις ιατρικές γνώσεις.

ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ (σ.148-150, με λέξεις κλειδιά: αρχιτεκτονική, ζωγραφική, πλαστική)

Οι καλλιτέχνες στοχεύουν στην πρόκληση θαυμασμού και κατάπληξης και στην προβολή των ανθρώπινων συναισθημάτων.

Τα καλλιτεχνικά κέντρα βρίσκονται στην κυρίως Ελλάδα .Νέα καλλιτεχνικά κέντρα η Ρόδος και η Πέργαμος.

Αρχιτεκτονική

Έχει κοσμικό Χαρακτήρα και εξυπηρετεί τις ανάγκες των ηγεμόνων. Περιορίζονται οι ναϊκές κατασκευές.

Κατασκευάζονται μεγάλες και πολυτελείς κατοικίες.

Πλαστική Οι καλλιτέχνες αποτυπώνουν την αγωνία ,του τον πόνο, το πάθος του σύγχρονου ανθρώπου σε αντίθεση με την ηρεμία των κλασικών έργων.

Χαρακτηριστικά έργα: ο θνήσκων Γαλάτης ,η νίκη της Σαμοθράκης ,το σύμπλεγμα της Αφροδίτης και του Πάνα, τα γλυπτά του βωμού του Διός στην Πέργαμο.

Ζωγραφική

Φτάνει σε υψηλό επίπεδο ειδικά με την τεχνική του ψηφιδωτού(οικίες Πέλλας, Δήλου, Ρόδου)

Η αργυροχρυσοχοΐα χαρακτηρίζεται από υπέρμετρη δεξιοτεχνία

Διαδίδεται η τέχνης της φυσικής υαλοουργίας προς το τέλος της ελληνιστική εποχής.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ(εκτός ύλης)

Οι νέες πόλεις της Δύσης λειτούργησαν σαν πειραματικά εργαστήρια διαμόρφωσης ποιητικών ,φιλοσοφικών ιδεών ,επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων αλλά και καλλιτεχνικών έργων.

Νομοθεσία

Νόμοι υπόδειγμα για όλους τους Έλληνες οι νόμοι που θέσπισαν οι :

Ζάλευκος από τους Λοκρούς της Κάτω Ιταλίας και

Χαρώνδας από την Κατάνη.

Φιλοσοφία

- Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος διακρίθηκε ως ελεγειακός ποιητής και έγινε κυρίως γνωστός για την κριτική του στις αντιλήψεις για τον ανθρωπομορφισμό των θεών.
- Ο Παρμενίδης στην Ελέα επίσης δημιούργησε την ομώνυμη Ελεατική σχολή που πρόβαλε την ιδέα ότι η αλήθεια είναι η μοναδική οδός προς το Ον,δηλαδή εκείνο το οποίο μπορούμε να πούμε και να σκεφτούμε πρέπει να θεωρηθεί ότι υπάρχει.
- Πυθαγόρας ο Σάμιος (6^{ος} π.χ αι) στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας δημιουργεί ένα διλοσοφικό,αριστοκρατικό σύνδεσμο με ηθικές και θρησκευτικές αρχές.Θεωρεί ότι η δημιουργία του κόσμου ανάγεται στους αριθμούς και στην αρμονία τους.οπι μαθητές του αποτέλεσαν τον κύκλο των Πυθαγορείων., που στόχευαν σε θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις,κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές.

- Εμπεδοκλής (5^{ος} π.χ. αι)
Ζει στον Ακράγαντα της Κάτω Ιταλίας και διακρίνεται ως δάσκαλος της αλήθειας.

Σοφιστές –Ρητορική

Γεννιέται στη Σικελία τον 5^ο αι.

Γοργίας από τους Λεοντίους (5^{ος} αι π.Χ.)

Διδάσκει στην Αθήνα.Είναι γνωστός για τον έντονο σκεπτικισμό του.Είναι ο πρώτος που πρότεινε την πανελλήνια ένωση.

Επιστήμες

Ο Αρχιμήδης ο Συρακούσιος πρωταγωνιστεί στην ανάπτυξη της μηχανικής,της υδροστατικής,της οπτικής.

Τέχνες.

- Τον 6^ο π.χ. αι κτίζονται πολλοί ναοί δωρικού ρυθμού στις Συρακούσες, τον Σελινούντα, την Ποσειδωνία, το Μεταπόντιο και αλλού, στους οποίους οι αρχιτέκτονες πειραματίζονται με νέες μορφές μεγάλων διαστάσεων.
- Η ζωγραφική, η κεραμική ,η μεταλλοτεχνία καλλιεργούνται σε μεγάλο βαθμό.
- Οι τάφοι των Ετρουσκών και των Σαμνιτών είναι γεμάτοι από εκπληκτικά έργα ζωγραφικής και αντικείμενα από χρυσό,ορείχαλκο αλλά και αγγεία σύμφωνα με ελληνικά πρότυπα. Στην Καμπανία ανθεί ένας πολιτισμός επηρεασμένος από τον ελληνικό που ονομάζεται **ελληνοσαμνιτικός ή καμπανικός πολιτισμός.**

3.Οι λαοί της ιταλικής χερσονήσου και ο σχηματισμός του Ρωμαϊκού κράτους (8^{ος} -3^{ος} π.Χ.αι)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ(σ.168-170)

Η χώρα

Η Ιταλία θα μπορούσε να διακριθεί σε τρεις ζώνες.

- Η βόρεια με ακραίο όριο τις Άλπεις (πεδινή που διαρρέεται από τον ποταμό Πάδο).Ονομαζόταν από τους Ρωμαίους «Εντεύθεν των Άλπεων Γαλατία». Κατοικούνταν ως τον 3^ο π.Χ. αι από Γαλάτες (κέλτικα φύλα).
- Η κεντρική που είναι στο μεγαλύτερο μέρος της ορεινή. Τη διασχίζουν τα Απέννινα όρη που εμποδίζουν την επικοινωνία μεταξύ ανατολικών και δυτικών ακτών. Οι ανατολικές ακτές είναι απότομες, χωρίς λιμάνια. Οι δυτικές βρέχονται από το Τυρρηνικό πέλαγος και σχηματίζουν φυσικά λιμάνια .Υπάρχουν τρεις μικρές πεδιάδες της Ετρουρίας(σημερινής Τοσκάνης) της Καμπανίας και του Λατίου. Κατοικούνταν από τους Λίγυρες ως τια αρχές της 2^{ης} χιλιετίας που κατοικήθηκε από Ιταλιώτες.
- Η νότια ζώνη είναι ορεινή με μικρές παραλίες και πεδινές εκτάσεις. Εδώ από τον 8^ο αι π.Χ ιδρύθηκαν οι ελληνικές αποικίες.

Οι Ετρουσκοί

Από τους πρώτους λαούς που εγκαταστάθηκαν στην ιταλική χερσόνησο. Φτάνουν μαζί με τους έλληνες αποίκους τον 8^ο αι. Η καταγωγή τους μας είναι άγνωστη. Ίσως κατοικούσαν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τα απέναντι παράλια της

Μ.Ασία Οι αρχαίοι Έλληνες τους ονόμαζαν Τυρρηνούς .Για μισή χιλιετία ανέπτυξαν υψηλού επιπέδου πολιτισμό. Δημιούργησαν με τους Έλληνες εμπορικές επαφές και πολιτιστικές σχέσεις. Υιοθέτησαν τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου ,ωστόσο οι ετρουσκικές επιγραφές δεν έχουν διαβαστεί. Ανέπτυξαν ιδιαίτερα τη μεταλλοτεχνία, πηλοπλαστική, ζωγραφική με έντονη ελληνική επίδραση(εξαιρετικές τοιχογραφίες στους υπόγειους θαλάμους ταφής των νεκρών έχουν ανακαλυφθεί)

Τον 7^ο αι εξαπλώνονται ως τις Άλπεις, την Καμπανία και το Λάτιο. Ιδρύουν τη Ρώμη, κάνουν εγγειοβελτιωτικά έργα ,αποξηραίνουν τα έλη και δημιουργούν κανάλια άρδευσης των χωραφιών. Εκδιώκονται από το Λάτιο από τους Έλληνες και τους Λατίνους.

Τον 5ο αιώνα η δύναμή τους μειώνεται και τον 3^ο αι υποτάσσονται στους Ρωμαίους. Ο ετρουσκικός πολιτισμός μαζί με τον ελληνικό αποτελεί το υπόβαθρο για τη δημιουργία του ρωμαϊκού πολιτισμού.

Η ίδρυση της Ρώμης και η οργάνωσή της.(σ.170-174: ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Ιδρύθηκε από το Ρωμύλο ,απόγονο του Αινεία. Η ίδρυσή της τοποθετείται στα 753π. Χ. Ωστόσο στην ίδια περιοχή έχουν ανακαλυφθεί ερείπια οικισμών από το 10 ως τον 8^ο αι π.Χ. Πιθανότατα την είχαν ιδρύσει οι Ετρούσκοι μετά από συνοικισμό τον 7^ο αι ,όπως έγινε και με την περίπτωση της Αθήνας .Τότε αποξηραίνονται τα έλη της περιοχής, δημιουργείται κεντρικός αποχετευτικός αγωγός, η αγορά στο κέντρο της πόλης ο μεγάλος ιππόδρομος και ο ναός του Δία στο λόφο του Καπιτωλίου.

Τέλη 6^{ου} αι οι κάτοικοι διώχνουν τους Ετρούσκους και επεκτείνουν την κυριαρχία τους .

Από το 753 π.χ. ως τα τέλη του 6^{ου} αι κυβερνούν έξι βασιλείς ,κάποιοι από τους οποίους είναι Ετρούσκοι.

Περίοδος βασιλείας (753 -509 π. Χ.)

Κοινωνική συγκρότηση

Πατρίκιοι

Οι Ρωμαίοι των παλαιών μεγάλων οικογενειών με τα παρακλάδια τους που αποτελούν τα ρωμαϊκά γένη. Κατάγονται από τον ίδιο πατέρα ,τον οποίο αναγνωρίζουν ως αρχηγό.

Πελάτες

Ζουν κοντά στους πατρίκιους ως υπήκοοι και δέχονται την προστασία τους. Είναι οι προϊταλιώτες (Λίγουρες) που ήρθαν σταδιακά σε επιμειξία με τους πατρίκιους και ενώθηκαν σε μία τάξη.

Πληβείοι

Οι νεότεροι κάτοικοι της ρώμης που είχαν έρθει μόνοι τους για να αναζητήσουν καλύτερη τύχη η τους υποχρέωναν οι Ρωμαίοι να κατοικήσουν κοντά της. Ονομάστηκαν **πλήθος**. Δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα και δεν τους επιτρεπόταν να παντρευτούν με γυναίκες της τάξης των πατρικίων.

Πολιτική οργάνωση.

Αρχηγός είναι ο **βασιλιάς**, που είναι ταυτόχρονα και θρησκευτικός αρχηγός ,αρχηγός του στρατού και ανώτατος δικαστής.

Η σύγκλητος αποτελούνταν από εκατό και στη συνέχεια από 300 μέλη από τους αρχηγούς των ρωμαϊκών γενών. Μαζί με το βασιλιά συγκαλεί την εκκλησία του λαού και επικυρώνει τις αποφάσεις της. Είναι ο θεματοφύλακας των παραδόσεων της ρώμης.

Η εκκλησία είναι η συγκέντρωση πατρικίων και πελατών. Ονομάζεται και **φρατική** γιατί συγκεντρωνόταν και σε τμήματα (**φράτρες**) Αποφάσιζε δια βοής για ειρήνη ή πόλεμο και εξέλεγε το βασιλιά.

3.4. Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ- RES PUBLICA.(σ.172-174)

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ

Το 509 π.Χ. μετά από επανάσταση των πατρικίων και την απομάκρυνση των Ετρούσκων εγκαθιδρύεται το πολίτευμα της δημοκρατίας αν και πρόκειται για αριστοκρατικό καθεστώς αφού την εξουσία την έχουν πλέον οι πατρίκιοι.

Για δύο αιώνες η Ρώμη κλυδωνίζεται από κοινωνικούς αγώνες. Ως τα τέλη του 3^{ου} αι αντιμετωπίζει νικηφόρα του Καρχηδονίου και κυριαρχεί στην ιταλική χερσόνησο.

Κοινωνικοί αγώνες

Αρχές 5^{ου} αι οι πληβείοι εκπροσωπούνται από τους δημάρχους που εκλέγονται για ένα χρόνο και έχουν ως κύριο έργο την προστασία των πληβείων από τις αυθαιρεσίες των πατρικίων. Είναι πρόσωπα ιερά και απαραβίαστα. Έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν την ψήφιση ενός νόμου που προσβάλλει τα δικαιώματα των πληβείων (βέτο)

Μέσα 5^{ου} αι καταγράφεται το εθιμικό δίκαιο (**Δωδεκάδελτος**) αποτρέποντας τις αυθαίρετες δικαστικές αποφάσεις των πατρικίων. Σταδιακά καταργείται ο νόμος που απαγορεύει τους γάμους μεταξύ των δύο τάξεων, αποκτούν πολιτική ισότητα και το δικαίωμα να εκλέγονται ύπατοι και «μέγιστοι αρχιερείς».

Πολιτική οργάνωση.

Άρχοντες : Εκπροσωπούν την εκτελεστική εξουσία .

Οι σπουδαιότεροι :

Οι δύο ύπατοι που συγκεντρώνουν τις εξουσίες που πριν είχε ο βασιλιάς. Με μεγαλόπρεπη εμφάνιση συνοδεύονται από 12 ραβδούχους. Σε περιόδους έκτακτης ανάγκης για 6 μήνες εκλέγεται ένας δικτάτορας στον οποίο παραχωρούνται όλες οι εξουσίες.

Τιμητές : Είναι δύο και εκλέγονται για διάστημα 18 μηνών. Έργος τους :

1. Η κατάταξη (τίμηση) των πολιτών σύμφωνα με τα περιουσιακά τους στοιχεία.
2. Η σύνταξη καταλόγου συγκλητικών
3. Η κατάρτιση του προϋπολογισμού του κράτους και
4. Η επίβλεψη των ηθών.

Άλλοι άρχοντες : δήμαρχοι, πραιτόρες, ταμίες, ανθύπατοι, και άλλοι.

Η σύγκλητος Αποτελεί την ιστορική συνέχεια του ρωμαϊκού κράτους. Αποτελείται από ισόβια μέλη (300). Είναι σώμα με νομοθετική και εκτελεστική εξουσία. Έχει δικαιοδοσία σε θέματα οικονομικά, θρησκευτικά, εξωτερικής πολιτικής. Οι αποφάσεις της (συγκλητικά δόγματα) έχουν ισχύ νόμου.

Στο ρωμαϊκό κράτος υπάρχουν τρεις εξουσίες.

Η **φρατρική** (των πατρικίων) που χάνει τη δύναμή της την περίοδο της δημοκρατίας, αλλά διατηρείται από σεβασμό στην παράδοση.

Η **λοχίτιδα** (των στρατευμένων πολιτών). Παίρνει τις αποφάσεις της κατά λόγους. Εκλέγει τους ύπατους, τους τιμητές και τους πραιτόρες.

Η **φυλετική** (των πληβείων στην αρχή και τελικά όλων των ρωμαίων). Συγκεντρώνονταν κατά φυλές. Ψήφισε νόμους και εξέλεγε τους κατώτερους άρχοντες.

3.5.Η Ρωμαϊκή εξάπλωση

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ

Η κατάκτηση της Ιταλίας σ.175

Οι κατακτητικοί πόλεμοι διήρκεσαν τρεις αιώνες 5^{ος} – 3^{ος} αι.

5^{ος} αι: εναντίον των γειτονικών λαών της κεντρικής Ιταλίας, των Λατίνων, των Σαβίνων, των Αικούων, των Ετρούσκων, κ.α.

4^{ος} αι: οι Γαλάτες πολιορκήσαν τη Ρώμη.

Β μισό του 4^{ου} αι επιβλήθηκαν στους Σαμνίτες και κατέλαβαν την περιοχή της Καμπανίας.

Αρχές 3^{ου} π.Χ.: έκαμψαν οριστικά την αντίσταση των Ετρούσκων.

Η επικράτηση των Ρωμαίων (σ.175-176. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Οι λόγοι που συνέβαλαν στην επικράτησή τους.

- **Χαρακτηριστικά των Ρωμαίων:** η ακατάβλητη επιμονή, η πειθαρχία, η αφοσίωση στην ιδέα της πατρίδας, ο σεβασμός στους ανώτερους, η υπακοή στους νόμους
- Ο ρωμαϊκός στρατός αποτελούνταν από πολίτες που υπερασπίζονταν την οικογένεια και την περιουσία τους.
- Θεωρούσαν τους λαούς που υπέτασσαν συμμάχους, παραχωρούσαν διαφορετικά προνόμια σε κάθε πόλη ώστε να προκαλούν αντιζηλίες και να αποτρέπουν τη συνεργασία μεταξύ τους.
- Οργάνωσαν οδικό δίκτυο στην ιταλική χερσόνησο που διευκόλυνε την επικοινωνία μεταξύ των πόλεων, το εμπόριο και την άμεση επέμβαση του ρωμαϊκού στρατού.
- Ίδρυσαν αποικίες στις κατακτημένες περιοχές. Ρωμαίοι χωρικοί με πολιτικά δικαιώματα στέλνονταν ως άποικοι (**coloni**) και λειτουργούσαν ως παράγοντας εκρωμαϊσμού των κατακτημένων περιοχών.

Οι Καρχηδονιακοί πόλεμοι σ.176-178

Αίτια: Οι Ρωμαίοι επιθυμούν να κυριαρχήσουν στη θάλασσα μετά την κατάκτηση της Ιταλίας.

Α.Καρχηδονιακός πόλεμος 264-241 π.Χ.

Αφορμή: η επέκταση των Καρχηδονίων στη Σικελία που θεωρείται φυσική προέκταση της ιταλικής χερσονήσου από τους Ρωμαίους.

Οι ελληνικές πόλεις της Ιταλίας βοηθούν τους Ρωμαίους κατά των Καρχηδονίων. Οι Ρωμαίοι ναυπηγούν πρώτη φορά στόλο και νικούν τους Καρχηδόνιους. Το 241 π.Χ. υπογράφεται ειρήνη. Οι Καρχηδόνιοι εγκαταλείπουν τη Σικελία και τα γύρω νησιά και πληρώνουν πολεμική αποζημίωση.

Β.Καρχηδονιακός πόλεμος 218- 201 π.Χ.

Αφορμή: Επέκταση των Καρχηδονίων στην Ισπανία.

Ο Αννίβας, αρχηγός των Καρχηδονίων διαμέσου των Πυρηναίων και των Άλπεων προσπαθεί να εισβάλει στην ιταλική χερσόνησο.

Οι Ρωμαίοι στρέφονται κατά της Καρχηδόνας στη Β.Αφρική. Νικούν τους Καρχηδόνιους στη Ζάμα το 201 π.Χ. και επιβάλλουν ταπεινωτική ειρήνη. Ο Αννίβας εξορίζεται και καταφεύγει στον Αντίοχο Γ, βασιλιά της Συρίας.

Γ.Καρχηδονιακός πόλεμος 149-146 π.Χ.

Οι Ρωμαίοι ισοπεδώνουν την Καρχηδόνα και απαγορεύουν την ανέγερση νέας πόλης στα ερείπιά της.

Η επέκταση στην Ανατολή σ.184-186.

Ο πόλεμος κατά του Φιλίππου Ε (200-197 π.Χ.)

Οι Ρωμαίοι νικούν στην τοποθεσία **Κυνός Κεφαλαί** της Θεσσαλίας το 197 π.Χ. τον Φίλιππο Ε.

Την επόμενη χρονιά ο ύπατος Φλαμίνιος, νικητής στη μάχη κηρύσσει την ανεξαρτησία των ελληνικών πόλεων.

Ο πόλεμος κατά του Αντίοχου Γ 192-190π.Χ)

Το 192 ο Αντίοχος Γ αποβιβάζεται στη Θεσσαλία. Οι Ρωμαίοι συνασπίζονται με την Αχαϊκή συμπολιτεία, το βασίλειο της Περγάμου, τη Ρόδο και το βασίλειο της Μακεδονίας και τον αντιμετωπίζουν στις Θερμοπύλες. Το τελειωτικό χτύπημα είναι στη Μαγνησία του Μαιάνδρου. Αναγκάζεται να υπογράψει ταπεινωτική ειρήνη και να παραδώσει τον Αννίβα ο οποίος καταφεύγει στο βασίλειο της Βιθυνίας Προυσία όπου και αυτοκτονεί για να αποφύγει τη σύλληψη.

Ο πόλεμος κατά του Περσέα (171- 168 π.Χ)

Ο ύπατος Αιμίλιος Παύλος αντιμετωπίζει το γιο του Φιλίππου Ε στην Πύδνα το 168 π.Χ. Η Μακεδονία μετά την ήττα του Περσέα γίνεται ρωμαϊκή επαρχία. Η Ήπειρος καταστρέφεται (70 πόλεις ισοπεδώνονται, περίπου 150.000 κάτοικοι πωλούνται ως δούλοι.)

Η Αχαϊκή συμπολιτεία υποχρεώνεται να παραδώσει 1000 επιφανείς πολίτες ως ομήρους Ανάμεσά τους και τον ιστορικό Πολύβιο το Μεγαλοπολίτη.

Η υποταγή της Μακεδονίας , της κυρίως Ελλάδας και της Περγάμου.

Ο Καικίλιος Μέτελλος αντιμετωπίζει τον Ανδρίσκο που διαδίδει ότι είναι ο γιος του Περσέα Φίλιππος . Η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Νότια Ιλλυρία αποτελούν οριστικά ενιαία επαρχία με το όνομα Μακεδονία. (148π.Χ.)

Το 147π.Χ. ο Καικίλιος υποτάσσει την κεντρική Ελλάδα.

Το 146 π.Χ. στη Λευκόπετρα κοντά στον ισθμό της Κορίνθου ο Μόμμιος νικά το στρατηγό Δίαιο της Αχαϊκής συμπολιτείας και καταστρέφει συθέμελα την Κόρινθο.

Στη Μ.Ασία ο βασιλιάς της Περγάμου Άτταλος Γ όταν πεθαίνει το 133π.Χ κληροδοτεί το βασίλειό του στο ρωμαϊκό λαό.

Τέλη 1^{ου} π.Χ. αιώνα τα ελληνιστικά βασίλεια των Σελευκιδών και των Πτολεμαίων υποκύπτουν στους Ρωμαίους.

Οι κατακτήσεις στη Δύση (σ.187-188)

Στα μέσα του 2^{ου} αι η κακή διοίκηση των Ρωμαίων στη Ισπανία προκάλεσε εξέγερση που διήρκεσε 20 χρόνια,ώσπου ο Σκιπίων ο Αφρικανός υπέταξε οριστικά την Ισπανία(133π.Χ.)

- Οι Ρωμαίοι κυρίεσαν την Εντεύθεν των Άλπεων Γαλατία και τη νότια Γαλατία(σημ.Ν.Γαλλία) τη Ναρβωνίτιδα.
- Τον 1^ο π.Χ. αι ολοκληρώνεται η κατάκτηση της Εκείθεν των Άλπεων Γαλατίας(σημερινή κεντρική και Β.Γαλλία)

1.3.Η διοίκηση των κατακτημένων περιοχών (σ.188-189)

Οι περισσότερες περιοχές γύρω από τη Μεσόγειο προς τα τέλη του 2^{ου} αι π.Χ. είχαν γίνει κτήσεις του ρωμαϊκού κράτους. Οι υπόλοιπες ενσωματώθηκαν στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία ως τα τέλη του 1^{ου} αι π.Χ.

Οι Ρωμαίοι κυριαρχούν από το Γιβραλτάρ ως τον Ευφράτη ποταμό. Πιο συγκεκριμένα:

Στη Βόρεια Αφρική εκτός της Αιγύπτου,

Στις χώρες των Ανατολικών ακτών της Μεσογείου

Στη Μικρά Ασία ,τη Νότια Βαλκανική ,την ιταλική χερσόνησο ,

την κεντρική Ευρώπη μέχρι το Ρήνο, την Ισπανία και στα νησιά της Μεσογείου.

Εξουσιάζουν :

1.Έχοντας τις περιοχές αυτές υπό τον άμεσο έλεγχο τους ως επαρχίες του ρωμαϊκού κράτους.

2.Επιτρέποντας σε κάποιες περιοχές να είναι φόρου υποτελείς με κάποια αυτονομία.

Το ρωμαϊκό κράτος είναι τεράστιο με πολυεθνικό χαρακτήρα Ο στρατός ασκεί πολύ συχνά πολιτική .Πολλοί διοικητές στρατιωτικών μονάδων εκδηλώνουν τάσεις αυτονόμησης από τη Ρώμη που υποκινούνται από τους ίδιους τους κατακτημένους λαούς.

Οι συνέπειες των κατακτήσεων

Αναλυτικά

Η οικονομία,η κοινωνία σ.190-193

Η οικονομία

Πριν τις κατακτήσεις οι Ρωμαίοι ασχολούνταν κατά κύριο λόγο με την καλλιέργεια της γης,σε ένα σύστημα κλειστής αγροτικής οικονομίας.

Μετά την κατάκτηση της Ιταλίας και την υποταγή της Καρχηδόνας αναπτύσσουν το εμπόριο και τη βιοτεχνία.Δημιουργούνται μεγάλα εργαστήρια ,όπου η ομαδική εργασία είναι απαραίτητη για να προλάβουν τις παραγγελίες.Επικρατεί η χρήση των δούλων στην αγορά εργασίας,γιατί αποτελούν φτηνό εργατικό δυναμικό.Οι μικρές επιχειρήσεις εξαφανίζονται γιατί δεν αντέχουν τον ανταγωνισμό των μεγάλων εργαστηρίων.

Στη γεωργία οι πρώτες μεγάλες ιδιοκτησίες που είχαν δημιουργηθεί με την καταπάτηση της κατακτημένης δημόσιας γης απορροφούν τις μικρές ιδιοκτησίες.

Η κοινωνία

Με την εξαφάνιση μικρών εργαστηρίων και μικροκαλιεργητών εξαφανίζονται όσοι αποτελούσαν το ρωμαϊκό στρατό και στήριζαν το δημοκρατικό πολίτευμα.

Ο ρωμαϊκός λαός συγκεντρώνεται στη Ρώμη σε αναζήτηση ευκαιριών.Με μόνο εφόδιο τα πολιτικά δικαιώματα του Ρωμαίου πολίτη παρασιτούν στην πόλη εξαργυρώνοντας την ψήφο τους στους πολιτικούς και εξελίσσονται σταδιακά στο γνωστό ρωμαϊκό όγλο,μια ανθρώπινη μάζα χωρίς συνείδηση.

Τον πλούτο που μαζεύεται από τις κατακτήσεις της Ρώμης τον οικειοποιούνται οι συγκλητικοί και οι ιππείς.

Οι συγκλητικοί

Είναι η νέα αριστοκρατική τάξη που δημιουργείται .Δεν ασχολούνται με επιχειρήσεις. Κατέχουν όμως μεγάλα αγροκτήματα.Αποκτούν αξιώματα με ψήφο,γι' αυτό χρειαζόταν την ψήφο του λαού,ώστε να εκλεγούν συγκλητικοί.

Είναι κλειστή κοινωνική ομάδα που δεν αφήνει περιθώρια να εισέλθει σε αυτή άτομο διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης.Εάν συνέβαινε αυτό σπάνια ,αυτός που εκλεγόταν ονομαζόταν **νέος άνθρωπος**.

Οι ιππείς

Είναι οι πλούσιοι του χρήματος.Παλιά ήταν όσοι είχαν την οικονομική δυνατότητα να εκτρέφουν άλογα και να υπηρετούν στο στρατό ως έφιπποι. Μετά τις κατακτήσεις ιππείς γίνονταν όσοι είχαν την ανάλογη χρηματική δύναμη.Ασχολούνταν με εμπόριο,τοκογλυφία,ανάληψη δημόσιων έργων.

Η πιο κερδοφόρα επιχείρηση ήταν εκείνη του **δημοσιώνη**,δηλ.εκείνου που νοίκιαζε τους φόρους από το κράτος και στη συνέχεια ζητούσε από τις επαρχίες πολύ περισσότερα απ ό,τι απέδιδε στο κράτος ή εκμεταλλεύονταν τα μεταλλεία ή τα λιμάνια.Είναι οι γνωστοί **τελώνες** από την Καινή Διαθήκη.

Δεν είναι ευγενικής καταγωγής και γι' αυτό έρχονται σε αντιπαράθεση με τους συγκλητικούς.

Η δουλεία

Οι μεγάλες κατακτήσεις την ευνοούν.Χιλιάδες κάτοικοι αιμαλωτίζονται και παραδίδονται στους δουλέμπορους.Η ζήτηση των δούλων αυξάνεται εξαιτίας της ανάπτυξης των επιχειρήσεων και των γαιοκτησιών.Η συμπεριφορά των Ρωμαίων απέναντι στους δούλους είναι ιδιαίτερα σκληρή.Όλες οι εξεγέρσεις των δούλων πνίγηκαν στο αίμα.

Η καθημερινή και πνευματική ζωή των Ρωμαίων, (Σ.193-195.)

Η πολυτέλεια και τα πνευματικά αγαθά τους ελληνοιστικού πολιτισμού επηρέασαν την καθημερινή ζωή των Ρωμαίων και την πολιτιστικής τους εξέλιξη.

«Η ηττημένη Ελλάδα κατέκτησε το σκληρό νικητή και έφερε τις τέχνες και τα γράμματα στο αγροτικό Λάτιο»(Οράτιος)

- ❖ Οι Ρωμαίοι υιοθετούν πολλά στοιχεία από την καθημερινή ζωή των Ελλήνων και άλλων λαών.Τους λείπει όμως το μέτρο και η λεπτή αίσθηση του ωραίου.
- ❖ Επηρεάζονται από τις λατρείες της Ανατολής ,ιδίαιτερα **της Ίσιδας,του Μίθρα,της Κυβέλης.**
- ❖ Υιοθετούν τα χαρακτηριστικά της νέας αττικής κωμωδίας.Γνωστοί κωμωδιογράφοι :ο **Πλάυτος και ο Τερέντιος.**
- ❖ Γνωρίζουν την ελληνική τέχνη με την κατάκτηση του Τάραντα και μεταφέρουν από τις κατακτημένες περιοχές πολλά έργα τέχνης για να στολίσουν τις επαύλεις τους,ενώ επιδίδονται στην αντιγραφή γνωστών έργων τέχνης.
- ❖ Αιχμάλωτοι μορφωμένοι Έλληνες διδάσκουν τα παιδιά των πλούσιων Ρωμαίων φιλοσοφία,ρητορική και μουσική.
- ❖ Αγαπημένες εκδηλώσεις των Ρωμαίων οι μονομαχίες και οι θηριομαχίες,τις οποίες υιοθέτησαν από τους Ετρούσκους.

Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες(σελ.194-196) ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ

Η χαλάρωση των ηθών και η απομάκρυνση από τις προγονικές αρετές οδήγησαν ορισμένες προσωπικότητες στην προσπάθεια επιβολής μεταρρυθμίσεων.

Κάτων ο Τιμητής.195

Μορφωμένος Ρωμαίος που είχε πάρει μέρος σε πολλούς πολέμους και είχε διακριθεί σε πολλά αξιώματα. Όταν εκλέχτηκε στο αξίωμα του του Τιμητή(184π.Χ.) επιχείρησε την κάθαρση της τάξης των συγκλητικών και των υπέων προσπαθώντας να περιορίσει την πλεονεξία τους.

Αν και είχε ελληνική παιδεία απέδιδε την αλλοίωση των ρωμαϊκών ηθών στη διείδυση του ελληνικού πολιτισμού. Η προσπάθειά του όμως δεν απέδωσε.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ

Τιβέριος και Γάιος Γράκχος σ.195-197.

Τιβέριος Γράκχος

Ο Τιβέριος όταν εκλέχτηκε δήμαρχος (133π.Χ) πρότεινε την ψήφιση του αγροτικού νόμου ,σύμφωνα με τον οποίο δεν επιτρεπόταν σε κανέναν πολίτη να κατέχει ιδιοκτησία μεγαλύτερη από 500 πλέθρα γης.

Αν κατείχε περισσότερη γη θα μπορούσε να κρατήσει επιπλέον και από 250 πλέθρα για καθένα από τα αρσενικά παιδιά του. Δεν επιτρεπόταν σε καμία περίπτωση όμως η κατοχή γης να ξεπερνά στο σύνολο τα 1000 πλέθρα.

Προβλεπόταν αναδιανομή της δημόσιας γης στους ακτήμονες. Όση γη θα επιστρεφόταν με την εφαρμογή του νόμου θα μοιραζόταν εκ νέου ανά 30 πλέθρα σε κάθε πολίτη που δεν είχε έγγειο ιδιοκτησία.

Πρότεινε επίσης τη διάθεση του θησαυρού του βασιλιά της Περγάμου, Άτταλου του Γ ,ο οποίος κληροδότησε πεθαίνοντας το κράτος του στο ρωμαϊκό λαό(133π.Χ.) στους ακτήμονες. Αντέδρασαν όμως οι συγκλητικοί .Ο ίδιος δολοφονήθηκε. Τον αγροτικό του νόμο όμως δεν τόλμησαν να τον καταργήσουν.

Γάιος Γράκχος

Εκλέχτηκε δήμαρχος δέκα χρόνια μετά την πρώτη εκλογή του αδερφού του.(123π.Χ)

Επιδίωξε να περιορίσει τη δράση της συγκλήτου.

Εφάρμοσε τον αγροτικό νόμο και ψήφισε μέτρα που βελτίωναν τη θέση των ακτημόνων.

Ίδρυσε αποικίες στις κατακτημένες περιοχές της Ιταλίας και εγκατέστησε ακτήμονες.Καθιέρωσε τη διανομή σιταριού στους φτωχούς της Ρώμης.Μείωσε τα χρόνια της στράτευσης και αύξησε το στρατιωτικό μισθό.

Συγκρότησε δικαστήρια από ιππείς που εκδίκαζαν υποθέσεις καταχρήσεων από τους συγκλητικούς και εμπόδιζε τη δυνατότητα να επιλέγουν τις συγκλητικές επαρχίες.

Οι συγκλητικοί από την πλευρά τους έστρεψαν ένα μέρος του λαού εναντίον του.Μετά την αποτυχημένη προσπάθειά εξέγερσης οι οπαδοί του εξοντώθηκαν και ο ίδιος διέταξε ένα δούλο του να τον σκοτώσει.

Το έργο των Γράκχων ουσιαστικά απέτυχε εξαιτίας της κατάστασης που είχε διαμορφωθεί από τα συμφέροντα των μεγάλων ιδιοκτησιών. Τελικά οι λίγοι που ευνοήθηκαν αποτέλεσαν στη συνέχεια μία νέα αρκετά δυναμική κοινωνική ομάδα.

Συνοπτικά η ενοποίηση της Ιταλίας και οι εμφύλιοι πολέμοι (σ.197-204)

Οι Ιταλιώτες ενσωματώθηκαν στο ρωμαϊκό κράτος, άλλοι με περισσότερα ή λιγότερα προνόμια. Ήταν πολίτες δεύτερης κατηγορίας, αφού δεν είχαν τα ίδια δικαιώματα με τους Ρωμαίους.

Τέλη 1^{ου} αι π.Χ. επαναστατούν με σκοπό τη δημιουργία ενός νέου κράτους που θα περιλαμβάνει όλη την Ιταλία. (Συμμαχικός πόλεμος 90-88 π.Χ.)

Υπήρξαν πολλές απώλειες και στις δύο πλευρές.

Το 89 π.Χ. ψηφίστηκε νόμος με τον οποίο οι Ιταλιώτες σε διάστημα 60 ημερών από τη δημοσίευση του νόμου μπορούσαν να υποβάλλουν αίτηση για την απόκτηση του δικαιώματος του Ρωμαίου πολίτη. Σε αυτό τον πόλεμο ο Σύλλας διακρίνεται και την επόμενη χρονιά (88π.Χ.) ανακηρύσσεται ύπατος.

Το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη συμβάλλει στη δημιουργία κράτους Ιταλιωτών, αφού η Ρώμη παύει να είναι η κυρίαρχη πόλη – κράτος και γίνεται πλέον η πρωτεύουσα του .

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (σ.198-204)

Κατά τον 1^ο π.Χ αι ο ρωμαϊκός στρατός μεταβάλλεται σε μέσο πραγμάτωσης των φιλόδοξων σχεδίων των στρατηγών.

Συγκλητικοί και δημοκρατικοί συγκρούονται . Πολλές φορές αρχηγοί της κάθε παράταξης είναι άτομα της άλλης παράταξης.

Οι εμφύλιες συγκρούσεις με πρωταγωνιστές σπουδαίες μορφές λειτουργούν ως παράγοντας κατάλυσης του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Μάριος και Σύλλας.

Ο Μάριος με αγροτική καταγωγή και εχθρός των αριστοκρατικών, ήταν ικανός στρατιωτικός ηγέτης αλλά με περιορισμένες πολιτικές ικανότητες.

Μετέβαλε το χαρακτήρα του στρατού και την τακτική του. Γίνεται πλέον επαγγελματικός και αποτελεί πλέον όργανο του στρατηγού.

Έρχεται σε ρήξη με το Σύλλα για το ποιος θα αναλάβει την εκστρατεία στη Μ.Ασία κατά του Μιθριδάτη.

Ο Σύλλας με αριστοκρατική καταγωγή και εχθρός των δημοκρατικών με στρατιωτικές αλλά κυρίως διπλωματικές και πολιτικές ικανότητες εξελίσσεται σε πολιτικό αντίπαλο του Μάριου.

Οι συγκρούσεις του με τον Μιθριδάτη γίνονται σε ελληνικό έδαφος. Η Αθήνα και ο Πειραιάς καταστρέφονται από το Σύλλα. (87π.Χ)

Μετά από δύο μάχες στη Βοιωτία (86π.Χ) καταστρέφει το Μιθριδάτη.

Ο Σύλλας υιοθετεί το σύστημα των **προγραφών**, δηλ την κατάρτιση καταλόγων με τα ονόματα εκείνων που ήθελε να θανατώσει. Τις περιουσίες των οποίων έβγαζε σε δημοπρασία σε χαμηλές τιμές.

Αυτοαναγορεύτηκε δικτάτορας από το 82-79 π.Χ. και συνέβαλε στον περιορισμό της δύναμης των δημάρχων και την ενίσχυση της συγκλήτου.

Πομπήιος και Καίσαρας

Ο Πομπήιος επικρατεί μετά το θάνατο του Σύλλα. Έχει ασταθείς πολιτικές ιδέες αλλά τον ευνοούν οι συγκυρίες.

Καταργεί τους νόμους του Σύλλα και αναδεικνύεται σε ρυθμιστή των πολιτικών πραγμάτων εκμεταλλευόμενος τις νίκες άλλων.

Όσο λείπει στην ανατολή οργανώνεται συνωμοσία από τον Κατιλίνα, την οποία αποκαλύπτει ο Κικέρωνας.

Επιστρέφοντας ο Πομπήιος κάνει το λάθος να διαλύσει το στρατό του και η σύγκλητος δεν αναγνωρίζει τις στρατιωτικές του ενέργειες. Συνεργάζεται με τον πλούσιο Κράσσο και τον αριστοκρατικής καταγωγής αλλά δημοκρατικών αντιλήψεων Ιούλιο Καίσαρα. (Α τριανδρία 60 π.Χ.)

Ο Ιούλιος Καίσαρας εκλέγεται ύπατος την επόμενη χρονιά και ναλαμβάνει για 5 ρόνια τη διοίκηση της Εντεύθεν των Άλπεων Γαλατίας, της Ναρβωνίτιδας και της Ιλλυρίας. Επεκτείνει τις κατακτήσεις του ως τα Πυρηναία και το Ρήνο ποταμό και υποτάσσει όλη την Κεντρική και Δυτική Ευρώπη στους Ρωμαίους.

Ο Πομπήιος προσπαθεί να τον συντρίψει πολιτικά. Συγκρούονται στα Φάρσαλα της Θεσσαλίας το 48π.Χ. και κερδίζει ο Καίσαρας., ο οποίος προσαγορεύεται ισόβιος δικτάτορας και εφαρμόζει ένα συνετό πρόγραμμα εσωτερικής πολιτικής.

1. Αποδυναμώνει τη σύγκλητο
2. Δημιουργεί ενότητα στο κράτος και ενδιαφέρεται για τις επαρχίες
3. Αποκαθιστά τον όγλο μοιράζοντας γη στις επαρχίες εκρωμαϊζοντάς έτσι τις περιοχές αυτές.
4. Δίνει γη στους στρατιώτες σε περιοχές όπου παραχωρήθηκε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη.
5. Ιδρύει νέες αποικίες στην Ελλάδα, Μ.Ασία, Αφρική, Γαλατία, Ισπανία. Ανοικοδομεί την Κόρινθο και την Καρχηδόνα.
6. Βελτιώνει το ημερολόγιο με τους υπολογισμούς του αλεξανδρινού αστρονόμου Σωσιγένη.
7. Μετά από συνωμοσία δολοφονείται από τον Κάσσιο Λογγίνο και το Μάρκο Βρούτο το 44 π.Χ.

Αντώνιος και Οκταβιανός.

Ο Μάρκος Αντώνιος στενός συνεργάτης του Καίσαρα με στρατιωτικές κυρίως ικανότητες συνεννοείται με το Λέπιδος, αρχηγό του ιππικού και τον Οκταβιανό, ανηψιό του Καίσαρα και φτιάχνουν τη Β τριανδρία (43π.Χ.) με στόχο την τιμωρία των δολοφόνων του καίσαρα. Τους αντιμετωπίζουν στους Φιλίππους της Μακεδονίας το 42 π.Χ και τους νικούν.

Μετά τη νίκη ο Λέπιδος παραγκωνίζεται και Μάρκος Αντώνιος και Οκταβιανός έρχονται σε ρήξη. Η ναυμαχία στο Άκτιο το 31 π.Χ. θα κρίνει το νικητή και ο Οκταβιανός, αφού προσαρτά και την Αίγυπτο ως ρωμαϊκή επαρχία την επόμενη χρονιά, γίνεται απόλυτος κυρίαρχος.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ (27 π.Χ. -14μ.Χ)

(σελ.208-211:ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Ο Οκταβιανός οργάνωσε την πολιτεία σε νέες βάσεις. Ενίσχυσε την κεντρική εξουσία ,μη θέλοντας όμως να θίξει τα δημοκρατικά συναισθήματα των ρωμαίων άφησε τη σύγκλητο και το λαό να του προσφέρουν όλα τα αξιώματα . Έτσι συγκέντρωσε στο πρόσωπό του τα σπουδαιότερα αξιώματα, όπως :του υπάτου, του ανθυπάτου, του δήμαρχου, του αυτοκράτορα και του μέγιστου αρχιερέα.

Δημιούργησε ένα συμβουλευτικό σώμα, το συμβούλιο του αυτοκράτορα .Ακολούθησε συμβιβαστική τακτική στην κατανομή της εξουσίας.

- Ο ίδιος διατήρησε την υψηλή εποπτεία της διοίκησης του κράτους, της εξωτερικής πολιτικής και των στρατιωτικών ζητημάτων.
- Τη διαχείριση των επιμέρους θεμάτων ανέθεσε σε δημόσιους άνδρες από την τάξη των συγκλητικών και των ιππέων. όπου έμπαινε κάποιος μόνο αν είχε ηθική ακεραιότητα, εκπλήρωνε τη στρατιωτική του υπηρεσία και μεγάλη περιουσία.
- Μοιράστηκε τη διοίκηση των επαρχιών με τη σύγκλητο. Ο ίδιος διόριζε τους στρατιωτικούς διοικητές των παραμεθόριων επαρχιών ,ενώ η σύγκλητος διόριζε τους ανθύπατους που είχαν τη διοίκηση των υπόλοιπων επαρχιών.
- Την εκτελεστική εξουσία την εκτελούσαν επαγγελματίες αυτοκρατορικοί υπάλληλοι.
- Αναγέννησε τη γεωργία και προσπάθησε να επαναφέρει τα παλαιά αυστηρά ήθη.
- Φρόντισε τον εξωραϊσμό της Ρώμης με την κατασκευή λαμπρών οικοδομημάτων.
- Όταν προσποιήθηκε ότι ήθελε να αποχωρήσει από την εξουσία η σύγκλητος τον αναγόρευσε σε Αύγουστο ,αναγνωρίζοντάς του θεϊκές ιδιότητες.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ο Αύγουστος εγκαθίδρυσε μία μορφή μοναρχικού πολιτεύματος ,που ονομάστηκε Ηγεμονία από τον τίτλο του πρώτου πολίτη.

Στήριγμά του ήταν ο στρατός. Φρόντισε ώστε το μεγαλύτερο μέρος του στρατού να εγκατασταθεί στα πιο επικίνδυνα σύνορα, όπως στον Ευφράτη, το Δούναβη ,το Ρήνο σε μόνιμες στρατιωτικές βάσεις σε μήκος περίπου τεσσάρων χιλιάδων χιλιομέτρων.

Στη Ρώμη παρέμειναν εννέα στρατιωτικές μονάδες, η προσωπική φρουρά του Πραιτωρίου, οι πραιτωριανοί που είχαν τη δυνατότητα να ανεβάζουν και να κατεβάζουν αυτοκράτορες.

Το νέο πολιτειακό καθεστώς έδινε το δικαίωμα στον πρώτο πολίτη να δρα ως βασιλιάς. Η σύγκλητος όμως και ο στρατός επενέβαιναν όταν ο αυτοκράτορας δε διακρινόταν για τις ικανότητές του.

Το πολίτευμα του Principatus ήταν ουσιαστικά μία δυαρχία εξουσιών με παράγοντες λειτουργίας τον πρώτο πολίτη και τη σύγκλητο, των οποίων οι αρμοδιότητες δεν ήταν με σαφήνεια καθορισμένες, γεγονός που δημιουργούσε προστριβές. Ειδικά το θέμα της διαδοχής ήταν αντίθετο με τη δημοκρατική παράδοση. Αρχικά ο διάδοχος οριζόταν από τον ίδιο τον αυτοκράτορα όσο ζούσε ή ήταν κάποιος από τους συγγενείς του όταν πέθαινε, εφόσον όμως επικυρωνόταν η εκλογή του από τη σύγκλητο.

Ο αυτοκρατορικός θεσμός στο ρωμαϊκό κράτος διέφερε από τον αντίστοιχο των ελληνιστικών μοναρχιών ή των ανατολικών λαών.

Η επέκταση των συνόρων (σ.211-212 :ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Τα σύνορα της αυτοκρατορίας την εποχή του Αυγούστου ήταν προς νότο η Σαχάρα, προς βορρά ο Δούναβης και ο Ρήνος, δυτικά ο Ατλαντικός ωκεανός και ανατολικά ο Ευφράτης ποταμός.

Μετά το Άκτιο προσαρτήθηκε και η Αίγυπτος και η Ισπανία.

Η εξωτερική πολιτική του Αυγούστου συνοδεύτηκε από ένα σχέδιο εκρωμαϊσμού των κατακτημένων περιοχών.

Ο πολιτισμός την εποχή του Αυγούστου.(σ.212-213 :ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Ο Αύγουστος προσπάθησε να επαναφέρει τα παλιά ήθη των Ρωμαίων. Αλλά επειδή η προσπάθεια δεν απέδιδε τα αναμενόμενα αποτελέσματα ο Αύγουστος θέλησε να ενώσει τους υπηκόους κάτω από τη λατρεία της κρατικής εξουσίας.

Όταν πέθανε ο Αύγουστος η σύγκλητος προχώρησε στη θεοποίησή του. Κάτι που καθιερώθηκε από τότε και στο εξής.

Η περίοδος 80 π.Χ.- 14 μ.Χ έχει χαρακτηριστεί «χρυσός αιώνας του Αυγούστου»

Πριν τον Αύγουστο στην ιστοριογραφία διακρίνονται ο Σαλλούστιος και ο Ιούλιος Καίσαρας, στην ποίηση ο Κάτουλλος και ο Λουκρήτιος και ο Κικέρωνας στη συγγραφή φιλοσοφικών πραγματειών κι επιστολών.

Την εποχή του Αυγούστου στη λογοτεχνία διακρίνεται ο Βιργίλιος με την Αινειάδα, τα Βουκολικά και τα Γεωργικά.

Ο Οράτιος υμνεί στην ποίηση του το έργο του Αυγούστου. Άλλοι ποιητές είναι ο Οβίδιος, ο Τίβουλος και ο Προπέρτιος.

Ο Τίτος Λίβιος γράφει στην ιστοριογραφία του την ανοδική πορεία της Ρώμης ως την εποχή του Αυγούστου.

Η αρχιτεκτονική γνωρίζει μεγάλη άνθιση. Χρησιμοποιούν τα πρότυπα των κτισμάτων των Ελλήνων, τους θόλους και τα τόξα, τους ρυθμούς και την αετωματική επίστεψη.

Η Ρώμη εξωραίστηκε με την οικοδόμηση της αγοράς, του Πάνθεον, αμφιθεάτρων, θερμών, του βωμού της Ειρήνης και άλλων.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ (14- 193μ.Χ)

(σελ.214- 219:ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Στο διάστημα αυτό κυβέρνησαν τρεις δυναστείες αυτοκρατόρων.

- **Η Ιουλιο – κλαυδιανή δυναστεία (14- 68 μ.Χ)** με δεσμούς αίματος με τον Αύγουστο που κατάγονταν από τη Ρώμη.
- **Η δυναστεία του Φλαβίου (69- 96 μ. Χ)** .Ο ιδρυτής της Βεσπασιανός και οι διάδοχοί του κατάγονταν από ιταλικές πόλεις και ονομάζονται αστοί.
- **Η δυναστεία των Αντωνίων (96- 192 μ.Χ)** προέρχεται από τις επαρχίες και οδηγεί το ρωμαϊκό κράτος στο ανώτατο σημείο της ακμής του.

Η διοίκηση και το δίκαιο (ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Ως τα τέλη του 2 ου αι μ.Χ οι αυτοκράτορες ασκούσαν την εξουσία με αυστηρό συγκεντρωτισμό.

Σταδιακά ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Ρώμης στο διοικητικό τομέα έναντι των κατακτημένων περιοχών μειώθηκε. Κι αυτό γιατί μεταβλήθηκε η σύνθεση της συγκλήτου με την είσοδο αξιωματούχων από τις επαρχίες και δεύτερον η παραχώρηση του δικαιώματος του Ρωμαίου πολίτη σε πολλούς από τους κατοίκους επαρχιακών πόλεων.

Οι επαρχιώτες αυτοκράτορες , οι αποικίες και ο στρατός που εγκαταστάθηκε σε περιοχές που βρίσκονταν σε ημιβάρβαρη κατάσταση οδήγησε στον εκρωμαϊσμό των επαρχιών, με εξαίρεση τις επαρχίες που είχε διαδοθεί ο ελληνικός πολιτισμός κατά τους ελληνιστικούς χρόνους.

Με το διάταγμα του Καρακάλλα (212μ.Χ) όλοι οι ελεύθεροι κάτοικοι της αυτοκρατορίας θα αναγνωριστούν ως Ρωμαίοι πολίτες.Στη Δύση οι κάτοικοι επηρεάζονται από το ρωμαϊκό πολιτισμό και εκλατινίστηκαν.

Κατά το 2^ο αι το ρωμαϊκό κράτος δημιούργησε συνθήκες άνεσης και ευημερίας σε μεγάλο μέρος των υπηκόων του .Αυτό οφείλεται:

- 1.στην οργάνωση της αυτοκρατορίας
- 2.στο ισχυρό αμυντικό της σύστημα
- 3.στο διευρυνμένο οδικό δίκτυο που διευκόλυνε τη μετακίνηση του στρατού και τη μεταφορά αγαθών.
- 4.Οι Ρωμαίοι κράτησαν ορισμένους λαούς έξω από τα σύνορα και σταμάτησαν τους πολέμους.

Έτσι επικρατεί η PAX ROMANA στη ρωμαϊκή οικουμένη.

Το **Ρωμαϊκό δίκαιο** είναι η μεγάλη προσφορά των Ρωμαίων στην οικουμένη. Η νομοθεσία (Δωδεκάδελτος) που αρχικά προοριζόταν μόνο για τους πολίτες της Ρώμης επεκτάθηκε για να καλύπτει τις ανάγκες των κατακτημένων λαών, λαμβάνοντας υπόψη τις συνήθειες των υπηκόων τους και τις φιλοσοφικές ιδέες των Ελλήνων. Αργότερα θα επηρεαστεί και από τη Χριστιανική ηθική.

Η **Δωδεκάδελτος** τροποποιήθηκε από συγκλητικά ψηφίσματα, διατάγματα πραιτόρων και αποφάσεις αυτοκρατόρων. Ήταν περίπλοκο και χρειάζονταν οι νομοδιδάσκαλοι για να το ερμηνεύουν. Οι πιο γνωστοί ήταν ο Σάλβιος Ιουλιανός και Γάιος.

1.4.Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ (σ.222-226)

Οι Ρωμαίοι μιμήθηκαν ελληνικά πρότυπα στην τέχνη τους.Τα καλλιτεχνικά επιτεύγματα των Ρωμαίων συνδιάζουν πρακτικό πνεύμα και μεγαλεπήβολο,με μνημειακό χαρακτήρα,προβάλλουν την ιδέα του μεγαλείου και της υλικής δύναμης.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Διευκόλυνε τη ζωή των υπηκόων της ρώμης και εξυπηρέτησε το μεγαλείο της Ρώμης.

Τελειοποίησε τα οικοδομικά υλικά.

- Είχε τάση προς το μνημειακό
- Προτιμούσε τα καμπυλόγραμμα αρχιτεκτονικά στοιχεία (τόξο,καμάρα,σφαιρικός θόλος)

- Κυριαρχεί ο κορινθιακός ρυθμός και μάλιστα μία σύνθετη μορφή κορινθιακού κιονόκρανου που συνδυάζει τον άκανθο και τον κάλαθο με τις έλικες του ιωνικού κιονόκρανου στο άνω μέρος.

Από τα σπουδαιότερα έργα που κατασκευάστηκαν στη Ρώμη ήταν:

- α). Το Πάνθεονκυλινδρικό οικοδόμημα με θόλο
- β) Το Κολοσσαίο, αμφιθέατρο 50000 θεατών.
- γ) Οι αγορές του Αυγούστου του Βεσπασιανού, του Δομιτιανού και του Νέρωνα

Στην Ελλάδα σημαντικά έργα ήταν:

- α. Ο ναός του Ολυπίου Διός στην Αθήνα
- β. Η πύλη του Αδριανού
- γ. Το Ωδείο νότια της Ακρόπολης.
- Δ. Η Βιβλιοθήκη στην Αθήνα, προσφορά του Αδριανού
- Ε. Η Ροτόντα στη Θεσσαλονίκη με το ανάκτορο και την αψίδα του Γαλέριου .

Η ΠΛΑΣΤΙΚΗ

Κύριο γνώρισμά της η ρεαλιστική απεικόνιση των μορφών και η ανάπτυξη της τέχνης του πορτρέτου. Ευνοήθηκε η ανάπτυξη του ιστορικού ανάγλυφου.

Χαρακτηριστικά δείγματα:

Α. ο κίονας του Τραϊανού στην ομώνυμη αγορά της Ρώμης, όπου απεικονίζονται οι πόλεμοι του αυτοκράτορα εναντίον της Δακίας και των κατοίκων της, το λεγόμενο λίθινο έπος.

Β. Η θριαμβική αψίδα του Γαλέριου στη Θεσσαλονίκη , τέλη 3^{ου} μ.Χ. αι που απεικονίζει τις νικηφόρες εκστρατείες του Γαλέριου κατά των Περσών.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Από 1^ο μ.Χ. αι αναπτύσσεται η τέχνη της τοιχογραφίας.

Από τους αυτοκρατορικούς χρόνους έχει εξαπλωθεί η τέχνη του ψηφιδωτού και η προσωπογραφία. Ιδιαίτερα γνωστοί οι πίνακες με τα πρόσωπα των ταριχευμένων νεκρών από την περιοχή Φαγιούμ της Αιγύπτου.

Η ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΙΑ

Αύξηση παραγωγής κοσμημάτων σε βάρος της καλλιτεχνικής ποιότητας.

Εφευρίσκεται το φουσητό γυαλί και ανθίζει η υαλουργία.

Ιδιαίτερης αισθητικής αξίας οι πολύτιμοι λίθοι καμέοι , διακοσμημένοι με ανάγλυφες μορφές.

2.1. Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ (σ.228-229: ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

Για δύο αιώνες διατηρήθηκε η συγκυβέρνηση του αυτοκράτορα και της συγκλήτου. Από τις αρχές του 3^{ου} μ.Χ αι πρωταγωνιστικός είναι ο ρόλος του

στρατού,ο οποίος αναμειγνύεται στην πολιτική ζωή.Η τάση του στρατού να επιβάλλει ηγήτη της αρεσκείας του είναι γνωστή ως **στρατιωτική αναρχία**.

Αρχίζει να χάνεται η τάξη και η ασφάλεια.Οι λαοί οδηγούνται σε εξεγέρσεις,αποσπώνται και ανεξαρτοποιούνται.Τότε σχηματίζεται και το εφήμερο βασίλειο της Παλμύρας στη συριακή έρημο,με κυβερνήτη τη Ζηνοβία,η οποία είχε πολλές ικανότητες και ελληνική παιδεία.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Τον 3^ο μ.Χ.αι εκδηλώνεται μεγάλη οικονομική κρίση που επιτείνεται από την πολιτική αστάθεια,λόγω των εξεγέρσεων και των επιδρομών που ταλανίζουν τις επαρχίες και σταματούν το εμπόριο και τη βιοτεχνική παραγωγή.

Μόνη διέξοδος η επιστροφή στην ύπαιθρο και η καλλιέργεια της γης,η οποία όμως ανήκει σε λίγους.Έτσι μειώνεται η καλλιεργήσιμη γη και ερημώνει μεγάλο μέρος της.Πολλοί μικροκαλλιεργητές κατατάσσονται στο στρατό.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Τον 3^ο μ.Χ. αι παρατηρείται το φαινόμενο της αναζήτησης προστασίας των κατοίκων από τους μεγάλους γαιοκτήμονες.Οι τελευταίοι νοικιάζουν ένα κομμάτι γης σε ελεύθερους καλλιεργητές και τους παρέχουν παράλληλα προστασία,δημιουργώντας σχέσεις ισόβιας εξάρτησης .Έτσι **δημιουργήθηκε ο θεσμός της δουλοπαροικίας** και με την σύμφωνη αναγκαστικά πολλές φορές γνώμη των ελεύθερων γεωργών να παραχωρήσουν τα κτήματά τους στο μεγαλοκτηματία γείτονά τους,ο οποίος περιέκλειε την έπαυλή του με οχυρωματικό περίβολο κα διατηρούσε το δικό του στρατό,μετατρέποντάς την σταδιακά σε πύργο.

Μετά τον 3^ο αι μ.Χ μειώνεται ο αριθμός των δούλων,αφού οι γαιοκτήμονες προτιμούν τους **απελεύθερους**,οι οποίοι νοικιάζουν ένα κομμάτι γης και αποδίδουν προκαθορισμένο μερίδιο από το ετήσιο εισόδημά τους στον ιδιοκτήτη.Είναι οι γνωστοί ως **κολωνοί(coloni)**

Το εμπόριο ελέγχεται από **τις συντεχνίες**,οι οποίες από τον 4^ο μ.Χ.αι μετατρέπονται σε κλειστές επαγγελματικές ομάδες με κληρονομικό χαρακτήρα.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ (σ.231-232 :ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Η εξασθένηση της κεντρικής εξουσίας και οι αποσχιστικές τάσεις συνοριακών επαρχιών διευκόλυναν τις επιδρομές λαών που κατοικούσαν έξω από τα ευρωπαϊκά και ανατολικά σύνορα της αυτοκρατορίας.

Γερμανικά φύλα παραβιάζουν τα σύνορα στο Ρήνο.

Οι Γότθοι και οι Έρουλοι περνούν το Δούναβη

Οι Πέρσες αιχμαλωτίζουν τον αυτοκράτορα Βαλεριανό.

Οι στρατιώτες επαγγελματοποιούνται και οι αυτοκράτορες για να αποφύγουν τα στρατιωτικά κινήματα καταφεύγουν σε συνεχείς παροχές.

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

ΑΙΤΙΕΣ

1. Η κρίση του αυτοκρατορικού θεσμού
2. Η στρατιωτική αναρχία
3. Η αλλοίωση των οικονομικών και κοινωνικών δομών της αυτοκρατορίας
4. Οι βαρβαρικές επιδρομές
5. Η επαγγελματοποίηση του στρατού.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες που οδήγησαν στην παρακμή του αρχαίου κόσμου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις βάσει των οποίων οργανώθηκε ο «μεσαιωνικός» κόσμος.

Ο ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Οι διοικητικές αλλαγές. (σελ.236-238:ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Αν και απολυταρχικός ο Διοκλητιανός αποφάσισε να μοιραστεί την εξουσία του, προκειμένου να μπορεί ο στρατός να παρεμβαίνει άμεσα και να φυλάττονται καλύτερα τα σύνορα.

Κυβέρνησε το ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα τη Νικομήδεια της Βιθυνίας και έδωσε το δυτικό τμήμα στον αφοσιωμένο στρατιωτικό Μαξιμιανό, με πρωτεύουσα το Μιλάνο. Αυτοί οι δύο πήραν τον τίτλο του Αυγούστου και στη συνέχεια παραχώρησαν ένα τμήμα της εξουσίας σε δύο συνάρχοντες: ο Διοκλητιανός στο Γαλέριο(με έδρα το Σίρμιο της σημερινής Σερβίας) και ο Μαξιμιανός στον Κωνσταντίο το Χλωρό (με έδρα τους Τρεβήρους της Γαλατίας), οι οποίοι πήραν τον τίτλο του Καίσαρα. Το σύστημα αυτό ονομάστηκε Τετραρχία. Η Ρώμη θεωρητικά ήταν η πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας και παρέμενε η έδρα της συγκλήτου.

Η αλλαγή στη μορφή του πολιτεύματος.

Ο Διοκλητιανός μοίρασε την εξουσία στους υπαλλήλους που ανέλαβαν τη διοίκηση των επαρχιών, ενώ ο στρατός διοικούνταν από διαφορετικούς αρχηγούς. Έτσι αφαιρέθηκε από το στρατό η πολιτική εξουσία.

Ο αυτοκράτορας έγινε απροσπέλαστος για τους υπηκόους του. Φορούσε το διάδημα και την πορφύρα και επέβαλε την προσκύνηση και τη λατρεία του ως θεού. Η συγκέντρωση στο πρόσωπό του όλων των εξουσιών άλλαξε ουσιαστικά το πολιτειακό σύστημα του Αυγούστου από Ηγεμονία σε Απόλυτη Μοναρχία. Ο πρώτος πολίτης έγινε τώρα απόλυτος Μονάρχης.

Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ.

(σελ.238-241:ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Το σύστημα της Τετραρχίας δεν έδωσε λύση στα προβλήματα της αυτοκρατορίας. Αντίθετα ,ενίσχυσε τους ανταγωνισμούς και την αλληλοεξόντωση των διαδόχων. Ο Κωνσταντίνος διαδέχτηκε στην εξουσία τον πατέρα του Κωνσταντίο Χλωρό ως Καίσαρας των δυτικών επαρχιών.

Στη συνέχεια:

- Νίκησε τον αντίπαλό του Μαξέντιο στη Δύση το 312μ.Χ.
- Συνεννοήθηκε με το Λικίνιο, Αύγουστο της Ανατολής και αποφάσισαν να μην προσλάβουν Καίσαρες αλλά να συνεργαστούν από κοινού για τη διοίκηση της αυτοκρατορίας.(313μ.Χ)
- Νίκησε στην Αδριανούπολη τον Λικίνιο και απέμεινε μονοκράτορας το 324μΧ.

Ο Κωνσταντίνος έδωσε απολυταρχικότερο χαρακτήρα στο πολίτευμα από το Διοκλητιανό. Περιβαλλόταν από τους ανακτορικούς υπαλλήλους και το ανακτορικό συμβούλιο, ενώ η σύγκλητος που μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη έμεινε ένα τιμητικό σώμα χωρίς εξουσία που πλαισίωνε τον αυτοκράτορα στις δεξιώσεις.

Ο αυτοκράτορας ήταν πλέον όχι θεός αλλά ο εκλεκτός του θεού που κυβερνούσε με τη θεία χάρη Κράτησε μέχρι το τέλος της ζωής του τον τίτλο του Μεγίστου Αρχιερέως αλλά εκδήλωσε την υποστήριξή του στο Χριστιανισμό με τις εξής ενέργειες:

1. Υπέγραψε μαζί με τον Λικίνιο το Διάταγμα των Μεδιολάνων ή Διάταγμα της Ανεξιθρησκίας στο Μιλάνο (Μεδιόλανα) το Φεβρουάριο του 313μ.Χ που έδινε απόλυτη ελευθερία στους κατοίκους της αυτοκρατορίας για την επιλογή θρησκείας. Αργότερα έγινε αποδεκτή η ίδια απόφαση και για τους κατοίκους του ανατολικού τμήματος στη Νικομήδεια της Βιθυνίας.
2. Μετά τη νίκη του στη Μουλβία γέφυρα κατά του Μαξέντιου υιοθέτησε ως σύμβολο το Χριστόγραμμα ,το οποίο τοποθέτησε στις ασπίδες των στρατιωτών και στην αυτοκρατορική σημαία.
3. Προστάτευσε το Χριστιανισμό από τις αιρέσεις καθιερώνοντας το θεσμό των Οικουμενικών συνόδων.
4. Συνέβαλε μαζί με τη μητέρα του στην οικοδόμηση εκκλησιών και λίγο πριν πεθάνει βαπτίστηκε χριστιανός.
Η μεταστροφή του στο Χριστιανισμό αποτέλεσε θέμα επιστημονικής σύγκρουσης.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Ο Κωνσταντίνος μετέφερε την πρωτεύουσα από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη γιατί :

*Ήθελε να επιτύχει τις πολιτικές του επιδιώξεις

- *Την ισχυροποίηση της απόλυτης μοναρχίας και
- * τον εκχριστιανισμό της αυτοκρατορίας.
- *Ήταν διοικητική ανάγκη αφού βοηθούσε τον Κωνσταντίνο να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που δημιουργούσαν οι βαρβαρικές επιδρομές στη Ρώμη που αποτελούσε πόλο έλξης γι' αυτούς αλλά και γιατί η Ρώμη ήταν ταυτισμένη με την αρχαία ρωμαϊκή παράδοση.
- *Αντίθετα η νέα πρωτεύουσα είχε προνομιακή θέση, που εξασφάλιζε καλύτερη άμυνα και οικονομική ανάπτυξη
- *βρισκόταν κοντά στις περιοχές της Ανατολής, που κατοικούνταν από Έλληνες και χριστιανούς.

Η Νέα Ρώμη οικοδομήθηκε στην αρχαία αποικία του Βυζαντίου ,στα μέσα του 7ου αι με οικιστή το Βύζαντα. Τα εγκαίνιά της έγιναν στις 11 Μαΐου του 330μ.Χ .

Η αυτοκρατορία που άρχισε να διαμορφώνεται με κέντρο την Κωνσταντινούπολη βασίστηκε στα εξής στοιχεία :

- Τη ρωμαϊκή πολιτική παράδοση
- Τη χριστιανική πίστη
- Την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά
- Έτσι η αυτοκρατορία απέκτησε προοδευτικά ελληνικό χαρακτήρα.

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ (σ.241-247:ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Η γέννηση του Χριστού σηματοδότησε μια νέα εποχή στην ιστορική πορεία της ανθρωπότητας.

Η νέα θρησκεία απευθύνεται σε ολόκληρη την οικουμένη. Κοινό σημείο των δύο θρησκειών ήταν η προσδοκία του επερχόμενου Μεσσία,που θα έσωζε τους ανθρώπους.

Ο Χριστιανισμός κήρυξε την ισότητα και την αγάπη ανεξάρτητα από φυλετική προέλευση,κοινωνική τάξη και φύλο.

Η νέα θρησκεία χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα για τη διάδοση της νέας διδασκαλίας και υιοθετεί φιλοσοφικές ιδέες του Ελληνισμού. Βρίσκει απήχηση κυρίως στους φτωχούς και τους καταπιεσμένους υπηκόους της αυτοκρατορίας.

Το ρωμαϊκό κράτος ,αν και ανεκτικό στις ποικίλες λατρείες των υπηκόων του,εντούτοις φάνηκε ιδιαίτερα σκληρό προς τους χριστιανούς.Τους πρώτους τρεις αιώνες έγιναν επίσημα 10 διωγμοί κατά των χριστιανών.

Το 311μ.Χ. ο Γαλέριος στη Σαρδική(Σόφια) εξέδωσε διάταγμα στους χριστιανούς υπηκόους του να ασκούν ελεύθερα τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις και αποτέλεσε το πρότυπο του Διατάγματος των Μεδιολάνων.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Ο Μ.Κωνσταντίνος εδραίωσε το Χριστιανισμό αλλά δεν πείραξε τις άλλες θρησκείες.

Χρησιμοποίησε τον Χριστιανισμό για να εξασφαλίσει την ειρήνη και την ευημερία στους υπηκόους του.

Τον 4^ο μ.Χ. οι ο ζήλος των νεοφώτιστων και οι διαφορετικές ερμηνείες των δογμάτων δημιούργησαν τα προβλήματα των **αιρέσεων**(οι παρεκκλίσεις από τα ορθά δόγματα της εκκλησίας).

Για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα αυτά ο Μ.Κωνσταντίνος θέσπισε το θεσμό των **Οικουμενικών Συνόδων** με τη συμμετοχή του αυτοκράτορα.

Το 325μ.Χ. στη Βιθυνία πραγματοποιείται η **Α Οικουμενική Σύνοδος** που αντιμετωπίζει την αίρεση του Αρείου(υποστήριζε ότι ο Θεός υπάρχει πρίν τον Υιο)Τότε διαμορφώθηκε το **Σύμβολο της Πίστεως** στα 7 πρώτα άρθρα του οποίου εκφράστηκε η Ορθόδοξη άποψη.

Ο Κωνσταντίνος,διάδοχος του Μ.Κωνσταντίνου έκλεισε πολλούς ναούς της αρχαίας θρησκείας.

Ο Ιουλιανός,διάδοχος του Κωνσταντίνου προσπάθησε μάταια να αναβιώσει τις αρχαίες λατρείες.Έμεινε γνωστός στην ιστορία ως Ιουλιανός ο Παραβάτης ή Αποστάτης.

Ο Μ.Θεοδόσιος κάνει με διάταγμά του επίσημη θρησκεία του κράτους τον Χριστιανισμό(380μ.Χ)

Το **381μ.Χ.** συγκαλεί στην **Κωνσταντινούπολη** τη **Β Οικουμενική Σύνοδο** που συμπληρώνει το Σύμβολο της Πίστεως.

Με διατάγματά του καταφέρει πλήγματα κατά των Εθνικών και καταργεί τους Ολυμπιακούς αγώνες το 392μ.Χ.

Ο 4^{ος} αιώνας **θεωρείται ο χρυσός αιώνας της θεολογίας** με σπουδαίους εκπροσώπους το **Γρηγόριο το Ναζιανζηνό,το Γρηγόριο Νύσσης,τον Ιωάννη το Χρυσόστομο,το Μ.Βασίλειο** στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας και **τον Λακτάντιο και τον Αυγουστίνο** στο δυτικό.Οι Πατέρες της Εκκλησίας συνδίαζαν τη χριστιανική ηθική με την ελληνική φιλοσοφική σκέψη και ρητορεία.

Η μεγάλη κρίση του Χριστιανισμού(5^{ος} αι)

Τον 5^ο αι καθιερώθηκε ουσιαστικά και τυπικά η παρέμβαση του κράτους στα θέματα της Εκκλησίας.

Τον 5^ο αι ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης Νεστόριοςάρχισε να κηρύττει ότι η ανθρώπινη φύση του Χριστού ήταν ανεξάρτητη από τη Θεϊκή και ότι η πρώτη επικράτησε της δεύτερης.Η **Γ Οικουμενική Σύνοδος στην Έφεσο το 431μ.Χ.** καθαίρεσε το Νεστόριο και καταδίκασε τη διδασκαλία του ως αιρετική.Ο νεστοριανισμός ωστόσο διατηρήθηκε στις Β.Α παρυφές της Συρίας κάτω από την προστασία των Περσών.

Τις αλλαγές που έφερε ο Χριστιανισμός στην οργάνωση του κράτους και τις σχέσεις των πολιτών αποδεικνύει ο Θεοδοσιανός κώδικας(438μ.Χ),μία σειρά διαταγμάτων στη λατινική γλώσσα από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Β που αποτελεί την πρώτη κωδικοποίηση των νόμων εμπνευσμένη από το Χριστιανισμό.

Το 450μ.Χ ο αυτοκράτορας Μαρκιανός καθιέρωσε τη συμβολική πράξη της στέψης και έτσι θεσμοθετήθηκε και τυπικά η συνεργασία κράτους και Εκκλησίας.

Οι ακραίοι αντίπαλοι του Νεστόριου για να τον πολεμήσουν έφτασαν στο άλλο άκρο διακηρύττοντας ότι η ανθρώπινη φύση του Χριστού απορροφήθηκε τελείως από τη θεϊκή και κατά συνέπεια ο Χριστός ήταν μόνο Θεός.Η διδασκαλία αυτή αναπτύχθηκε στην Αλεξάνδρεια και ονομάστηκε **μονοφυσιτισμός**.Διαδόθηκε σε Αίγυπτο,Συρία,Παλαιστίνη.

Καταδικάστηκε ως αίρεση στη **Δ Οικουμενική Σύνοδο το 451 μ.Χ.**

Ο αυτοκράτωρ Ζήνων σε συνεργασία με τον πατριάρχη Κωνσταντινούπολης εξέδωσε το «**Ενωτικό**» διάταγμα το 482μ.Χ για να συμβιάσει μονοφυσίτες και Ορθοδόξους. Η έκδοσή του όμως θεωρήθηκε από τον πάπα επέμβαση στα εκκλησιαστικά ζητήματα και αναθεμάτισε τον πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης, δημιουργώντας το πρώτο σχίσμα μεταξύ των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσης.

Ο ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (σελ.247-249:ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία μετεξελίχτηκε υπό την επίδραση της ρωμαϊκής πολιτικής παράδοσης, της χριστιανικής πίστης και της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η πληθυσμιακή υπεροχή του ελληνικού στοιχείου σε συνδυασμό με την πολιτιστική επίδραση των ελληνιστικών χρόνων συνέβαλε σταδιακά στον εξελληνισμό του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας.

Η διαίρεση της αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική από το Διοκλητιανό και η οριστικοποίησή της από το Μ.Θεοδοσίο συνέβαλε σε αυτή την πορεία.

Η ελληνική φιλοσοφική σκέψη, η ρητορεία ,η ελληνική παιδεία γενικά καλλιεργήθηκε στις φιλοσοφικές σχολές της Ανατολής (Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια ,Αθήνα).

Ο Ιουλιανός ήταν βαθύς γνώστης της ελληνικής παιδείας.

Πολλοί δάσκαλοι και ιεράρχες της εποχής του είχαν παιδαγωγηθεί με τις αρχές του νεοπλατωνισμού.

Ο Μ.Θεοδοσίος πριν πεθάνει χώρισε οριστικά την αυτοκρατορία (395 μ.Χ) στα δύο δίνοντας στους γιους του **Αρκάδιο** το ανατολικό τμήμα και **Ονώριο** το δυτικό.

Το δυτικό κατέρρευσε το 476 μ.Χ. υπό το βάρος των πολλών βαρβαρικών επιδρομών.

Το ανατολικό συνέχισε την ιστορική του πορεία.

Μετά το θάνατο του Μ.Θεοδοσίου παρουσιάστηκε και στην Ανατολή προς στιγμή ο κίνδυνος εκγερμανισμού του κράτους. Ωστόσο αποσοβήθηκε λόγω της ισχυρής αντιγερμανικής – αντιγοτθικής κίνησης που προέβαλαν Έλληνες λόγιοι και πολιτικοί ,τόσο ισχυρής ώστε να μιλούν και για εθνικό κόμμα.

Ο εξελληνισμός της Κωνσταντινούπολης ήταν μία πραγματικότητα που οφειλόταν στον πρωταγωνιστικό ρόλο της Κωνσταντινούπολης.

Η πνευματική δραστηριότητα μεταφέρθηκε από την Αθήνα στην Κωνσταντινούπολη όταν ιδρύθηκε με διάταγμα του Θεοδοσίου **Β το Πανδιδακτήριο** το 425 μ.Χ. και με επίσημη αυτοκρατορική απόφαση υπερτερούσε η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και φιλολογίας σε βάρος της λατινικής.

Τέλος, το 397 και 439 εκδόθηκαν αυτοκρατορικά διατάγματα που επέτρεψαν πλέον τη σύνταξη των δικαστικών αποφάσεων και των διαθηκών στην ελληνική γλώσσα.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ. (σ.249-254 :ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Μέχρι τα μέσα του 4^{ου} μ.Χ αι τα γερμανικά φύλα παραμένουν έξω από τα σύνορα της αυτοκρατορίας.

Το 374μ.Χ διαδόθηκε η φήμη ότι οι Ούνοι,νομάδες μογγολικής καταγωγής ,πέρασαν το Βόλγα ποταμό.Η μετακίνησή τους στην Ευρωπαϊκή ήπειρο οδήγησε αλυσιδωτά στη μετανάστευση των γερμανικών φύλων προς τα δυτικά,στα εδάφη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Οι μετακινήσεις συνεχίστηκαν και τον 5^ο αι και είναι γνωστές ως **η μεγάλη μετανάστευση των λαών.**

ΟΙ ΟΥΝΟΙ

Αρχικά ζούσαν διεσπαρμένοι βόρεια του Δούναβη σε πολιτικά ασύνδετες φυλές.Τέλη τρίτης δεκαετίας του 5^{ου} αι δημιουργούν ισχυρό κράτος με επίκεντρο τη σημερινή Ουγγαρία.Στο απόγειο της δύναμής τους έφτασαν με τον Αττίλα (434- 453 μ.Χ).

Ο Θεοδόσιος Β αναγκάστηκε να υπογράψει αρκετές ταπεινωτικές συνθήκες μαζί τους για να τους κρατήσει βόρεια του Δούναβη.Ο Αττίλας στράφηκε προς τη Γαλατία και ηττήθηκε στα Καταλανικά Πεδία από το ρωμαϊκό λαό .Στη συνέχεια έφτασε έξω από τη Ρώμη,επέστρεψε όμως στην πρωτεύουσα του κράτους του και πέθανε δύο χρόνια αργότερα(453μ.Χ).Μετά το θάνατό του οι Ούνοι διασπάστηκαν και σταδιακά αφομοιώθηκαν από άλλους λαούς.

ΟΙ ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ

Ανήκουν στο δυτικό κλάδο των Γότθων.

Τον 3^ο μ.Χ. αι: βρίσκονται εγκατεστημένοι μεταξύ Δνεϊστερου και Προύθου ποταμού.

Όταν οι οι Ούνοι προελαύνουν ,διακόσιες χιλιάδες Βησιγότθοι ζητούν από τον αυτοκράτορα του ανατολικού τμήματος να τους επιτρέψει να εγκατασταθούν σε εδάφη της αυτοκρατορίας

το 376μ.Χ.Το αίτήμά τους έγινε δεκτό και εγκαταστάθηκαν στη σημερινή Β.Βουλγαρία. Θεωρούνταν Ρωμαίοι υπήκοι με αρκετά προνόμια.Έπρεπε όμως να συμμετέχουν στην άμυνα και να αποκρούουν κάθε εχθρική επιδρομή στην περιοχή τους.Η φιλογοτθική πολιτική του Μ. Θεοδοσίου επέτρεψε σε πολλούς Γότθους να διεισδύσουν στην κρατική μηχανή .Πολλές φορές συγκρούονταν μεταξύ τους και λεηλατούσαν και κατέστρεφαν περιοχές της αυτοκρατορίας.

Τέλη 4^{ου} αι:οι Βησιγότθοι με αρχηγό τον Αλάριχο φτάνουν μέχρι την Πελοπόννησο και αντιμετωπίζονται από τον Στιλίχωνα.Ο Αλάριχος στρέφεται στην Ιταλία και το 410μ.Χ. λεηλατεί τηνίδια τη Ρώμη.Ο θάνατός του την ίδια χρονιά στάθηκε η αιτία της μετακίνησής τους αρχικά στη Ν.Γαλατία και μετά στην Ισπανία ,όπου ιδρύουν κράτος.

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

Οι **Βησιγότθοι** δημιουργούν κράτος στη **Νότια Γαλατία**, οι **Βάνδαλοι** ,γερμανικό φύλο,μετακινούνται προς την **Ισπανία** και από εκεί στη **Β.Αφρική**.Την τέταρτη δεκαετία του 5^{ου} αι καταλαμβάνουν τη **Μαυριτανία,τη Νουμιδία(σημ.Αλγερία) και την Καρχηδόνα** ,καθώς και τα μεγάλα νησιά της **Δυτ.Μεσογείου και κάνουν ληστρικές επιδρομές στην Ιταλία και την Ελλάδα**. Το 455μ.Χ. λεηλατούν και καταστρέφουν τη Ρώμη.Η ενέργειά τους αυτή έμεινε γνωστή ως **βανδαλισμός**.

Στο πρώτο μισό του 5^{ου} αι

Ιδρύεται στη σημερινή κεντρική Γαλλία **το κράτος των Βουργούνδιων**, ενώ στις βόρειες και δυτικές περιοχές της Γαλλίας δημιουργήθηκε το **Φραγκικό κράτος**.

Τέλος,τα γερμανικά φύλα των αγγλοσαξόνων ξεκινούν την κατάληψη της Βρετανίας.

ΟΙ ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΟΙ

Είναι ο ανατολικός κλάδος των Γότθων.Ως τις αρχές του 4^{ου} αι ήταν εγκατεστημένοι στον Δνείπερο ποταμό.Υποτάχτηκαν στους Ούνους.Ο Μ.Θεοδόσιος επέτρεψε την εγκατάστασή τους στη σημερινή Ουγγαρία με αντάλλαγμα τη φύλαξη των συνόρων.Το τελευταίο τέταρτο του 5^{ου} αι έκαναν επιδρομές στις περιοχές της βόρειας βαλκανικής.Τότε ο αυτοκράτορας Ζήνων έστρεψε τον ηγεμόνα των Οστρογότθων Θευδέριχο προς την Ιταλία με σκοπό να απομακρύνει τον Οδόακρο.Ο Θευδέριχος κατέλαβε τη Ραβένα και την έκανε έδρα του Οστρογοτθικού βασιλείου της Ιταλίας(493μ.Χ) παίρνοντας τον τίτλο του **ρήγα** από τον αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (σελ.253-254:ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Από τα μέσα του 5^{ου} αι η κρατική μηχανή έχει αποδιοργανωθεί και τη στρατιωτική ηγεσία έχουν στα χέρια τους οι Γερμανοί μισθοφόροι. Ανίκανοι αυτοκράτορες που υποστηρίζονται από τους Γερμανούς ή έχουν τη συγκατάθεση της Κωνσταντινούπολης δυσχεραίνουν την κατάσταση. Ουσιαστικά το κράτος διατηρείται εξαιτίας του σεβασμού των βαρβάρων προς το θεσμό του Ρωμαίου αυτοκράτορα.

- Το **476 μ.Χ. ο Οδόακρος**, ηγεμόνας των Ερρούλων ,ενός γερμανικού φύλου καθαιρεί τον αυτοκράτορα **Ρωμόλο Αυγουστύλο**, επειδή είχε καταλάβει το θρόνο χωρίς την έγκριση της Κωνσταντινούπολης
- Με πρεσβεία της συγκλήτου στον αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης **Ζήνων** ζητά την άδεια να κυβερνά στη Δύση εξ' ονόματός του με τον τίτλο του **πατρικίου**. Αυτό είναι το τέλος του δυτικού ρωμαϊκού κράτους και συγχρόνως η συμβατική αρχή του Μεσαίωνα για τη Δύση.

Η ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ(σ.256-258:ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ (6^{0ς} μ.Χ αι)

2.1.Η ανασύσταση της ρωμαϊκής οικουμένης

Η πολιτική του Ιουστινιανού είναι γνωστή ως **Reconquista(=ανασύσταση)** και περιλαμβάνει μία σειρά μακροχρόνιων ,επιθετικών πολέμων σε ό,τι αφορά το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας και αμυντικών στο ανατολικό τμήμα και τα βαλκάνια.

Την έθεσε σε εφαρμογή αμέσως μετά **τη στάση του Νίκα** που λίγο έλειψε να τους τοιχίσει το θρόνο.

Επιθετικοί πόλεμοι στη Δύση

- Καταλύει το κράτος των Βανδάλων(533-534μ.Χ).Όλη η Β.Αφρική ως το Γιβραλτάρ και τα νησιά Κορσική,Σαρδηνία,Βαlearίδες περνούν στην κυριαρχία της Κωνσταντινούπολης.
- Διαλύει το βασίλειο των Οστρογότθων μετα από εικοσαετή πόλεμο(535-554μ.Χ)
- Καταλαμβάνει τη ΝΑ περιοχή της Ιβηρικής χερσονήσου και την εντάσσει στις αυτοκρατορικές κτήσεις αποσπώντας την από τους Βησιγότθους.

Αμυντικοί πόλεμοι στην Ανατολή και στο Δούναβη.

- Στην Ασία κύριος αντίπαλος είναι οι Πέρσες.Διεξάγει πόλεμο μαζί τους για 30 χρόνια σε τρεις φάσεις: 527-532, 540-545 και 549-562 μ.Χ.

Τα σύνορα μεταξύ των δύο κρατών επανέρχονται σε ό,τι ίσχυε τον 3^ο μ.Χ. αι.

- Ο Ιουστινιανός αναγκάστηκε να αποσύρει στρατεύματα από το βορρά για να ενισχύσει τα δυτικά και ανατολικά σύνορα. Αυτό ενθαρρύνει τους Σλάβους και κατάλοιπα ουνικών φύλων του Αττίλα που εισχωρούν νοτιότερα και το 558μ.Χ απειλούν την πρωτεύουσα και φτάνουν λεηλατώντας μέχρι τις ακτές του Ιουνίου και τον Ισθμό της Κορίνθου. Δεν εγκαθίστανται όμως μόνιμα στην Ελλάδα .
- Ο Ιουστινιανός δέσμιος της ιδέας της αποκατάστασης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας δημιουργεί προσωρινά την αίσθηση ότι θα επιτύχει τη ρωμαϊκή ειρήνη. Όμως η αυτοκρατορία εξαντλήθηκε οικονομικά και τελικά σε λίγο καιρό περιορίστηκε στο ανατολικό της τμήμα.

Η ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ (σελ.258-260:ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ)

Ο Ιουστινιανός στην εξωτερική του πολιτική οραματίστηκε την παλιά ρωμαϊκή οικουμένη και στην εσωτερική του οργάνωση εφάρμοσε καινοτομίες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της βυζαντινής φυσιογνωμίας του κράτους.

Στην εσωτερική του λοιπόν πολιτική:

- ❖ Ισχυροποίησε την απόλυτη μοναρχία, .Η καταστολή της στάσης του Νίκα (532μ.Χ) συνδέθηκε με την πεποίθηση ότι ο αυτοκράτορας είναι ο εκλεκτός του θεού.
- ❖ Επέβαλε μία θρησκεία και ένα δόγμα. Αντιμετώπισε με σκληρότητα τα κατάλοιπα των αρχαίων θρησκειών. Έκλεισε τη νεοπλατωνική σχολή των Αθηνών και δήμεισε την περιουσία της. Εξόντωσε τις θρησκευτικές μειονότητες και συμπεριφέρθηκε με επιείκεια μόνο στους Εβραίους. Εκχριστιάνισε λαούς στον Καύκασο, τη Νουβία (σημ. Σουδάν), τη Σαχάρα και το Δούναβη.
- ❖ Οικοδόμησε την αγία Σοφία.
- ❖ Συστηματοποίησε την κωδικοποίηση του Δικαίου, που έγινε γνωστή το 16^ο αι ως **Corpus juris civilis (αστικό δίκαιο)** και αποτέλεσε τη βάση της νεότερης νομοθεσίας των ευρωπαϊκών κρατών.
- ❖ **ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ**
  - A. Ιουστινιάνειος Κώδικας (529 και 534) σε λατινική γλώσσα
  - B. Πανδέκτης (533) σε λατινική γλώσσα
  - Γ. Εισηγήσεις (533) σε λατινική γλώσσα
  - Δ. Νεαρές (μετά το 534) σε ελληνική γλώσσα
- ❖ Θεμελίωσε νέο διοικητικό σύστημα και απέτρεψε τον εκφεουδαρχισμό της αυτοκρατορίας.

Παραχώρησε την πολιτική εξουσία στους στρατιωτικούς διοικητές των περιοχών που ήταν εκτεθειμένοι σε βαρβαρικές επιδρομές. Έτσι αντιμετώπισε και την ανάπτυξη των μεγάλων ιδιοκτησιών.

Με επιμέρους διατάγματα κατάφερε να αντιμετωπίσει τους δυνατούς, δηλαδή τους μεγαλοκτηματίες της εποχής.

Έτσι αποτράπηκε η διαμόρφωση μιας κατάστασης παρόμοιας με εκείνης του δυτικού μεσαιωνικού κόσμου.